

Overschot

C. Gh. Jongejans de Groot

OVERSCHOT

C. TH. JONGEJAN - DE GROOT

OVERSCHOT

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK

HOOFDSTUK I

„Mijn plaatsbewijs?”

Vermoeid van de eindeloze reis tast Martha naar de schouder-tas, die weggeleden is van haar schoot.

„Wacht, laat ik u eens helpen, hier is uw tas al. Ik zal 't licht wat dempen, dan kunt u nog een tukje doen. U bent wel op Hollandse bodem, maar u bènt er nog niet.”

Met napret om zijn eigen grapje stommelt de conducteur weg. Martha glimlacht vertederd. Ach, de gemoedelijkheid van die dikke conducteur is een verademing na de overdreven beleefdheid van de bureu.

Holland. . . een stationnetje, gehuld in een kille nevel. Mensen die, diep in hun kragen gedoken, wachten voor een overweg. En toch kan al die miezerigheid je niet het blijde gevoel ontnemen om het weer thuis-zijn in eigen land.

Na Bazel, Düsseldorf en Bonn blij met het bouwvallige stationnetje, presenterend zijn Hollandse reclame, bevestigd op zijn afgeschilferde muren. Het boerinnetje met de tulpen, naakte baby's in het rozige schuim van een nooit overtroffen zeep en ook nog de plaat van het lachende meiske, dat gekleed in een charmante bontgevoerde wind-jack vertelde, dat Garmisch-Partenkirchen je dat was.

Mooier nog dan Arosa? Mooier dan Braunwald?

In de weer snel voortglijdende trein is Martha opgestaan en zet

de coupé toch weer in het helle licht van de neonbuizen. In het spiegelmedaillon bekijkt ze haar gebruikte gezicht.

Neen, het strak gescheiden gladde haar met de lage wrong paste eigenlijk beter bij de matte teint, die je nu eenmaal kreeg van het dienst doen op onregelmatige uren in het ziekenhuis.

„U heb net een gezichie as het beeldje van de Heilige Maagd.”

Dat had opaatje gezegd. Opaatje van zaal vier.

En toch voelde je je gestreeld door de opmerking van zo'n zielig kereltje.

Hoog vlijt ze de kraag van haar vlotte swagger tegen haar wangen, houdt haar gezicht even gevangen tussen de ruige tweed.

Wanneer ze op zij kijkt, vangt ze de blik van een marine-officier, die leunend in de gang met wat spottende toegeknepen ogen op haar let. Haar ogen zoeken weer haar spiegelbeeld. Niet al te geforceerd terugkruipen in je hoekje, vermaant ze zichzelf. Of het wèl doen en een sigaret zoeken, de ogen even sperren in een hulpeloos, wat kinderlijk rondzien en dan kon mijnheer de luitenant naar binnen komen met een vooruit berekend: „Mag ik u even helpen?”

Het voortdurende spel van mannetje - wijfje, een passe-temps zonder meer, een spel, dat je geen vrouw behoefde te leren, maar waarvoor zij zich toch niet leende.

De luitenant heeft niet veel geduld. Als Martha opkijkt, is hij verdwenen. Hij vindt wel een partner in één van de bruin-gebrande wintersportbezoeksters, die met haar genoten hebben van de sneeuw en de bergen.

„O, gewoon heerlijk die wintersport.”

Ze had er zelf niet veel aan gedaan, maar wat had ze mateloos genoten van haar tien dagen recreatie.

Zich schurkend in haar hoekje memoreert ze de dagen, de aankomst in het schilderachtige stadje. De berglucht, die op je werkte als champagne. En dan op de volgende dagen de slede-

tochten door de dichtbesneeuwde bossen, waarbij de toeristen als onbezorgde kinderen de fleurige ballonnetjes hadden vastgehouden. De paarderennen op het bevroren meer, de opgang naar het schilderachtige kerkje, waarvan de klokken hadden geroepen, terwijl zij zittend tussen de schaarse kerkbezoekers maar stil had herhaald: „Ik dank U, God, ik dank U.”

Op de dolle feestavonden had ze zich niet thuis gevoeld. Ze was er verschenen zonder opmaak, zonder gala. Een pretentieloos verpleegstertje in burger met een stemmige sportblouse en ruige rok, de voeten gestoken in een sportieve schoen. En op die schoenen had ze lachend ontwijkend gewezen, als ze haar mee wilden laten tolleren op de dansvloer.

Ze had liever gekeken naar de vlinderachtige wezentjes, die met naakte ruggen en roodgelakte nagels hun opgedirkte moeders vertelden, hoe enig het was te skiën. . . . maar zo moeilijk.

En de skileraars hadden tussen het gekraai gezeten, onvermoeid na het zwoegen met de krampachtige leerlingen, het hoedje met de veer achter op het bezwete hoofd geschoven. Jodelend en zingend, blazend op muziekinstrumenten.

Arosa, ja du allein. . . .

Hast soviel Schnee und Sonnenschein. . . .

En dan tot slot, als een bekroning van deze week, de tocht alleen met de stoeltjes-lift, alleen tussen de ijle vlokkige wolken, zwevend boven afgronden, geconfronteerd met de eeuwigheid.

„Ik dank U, God.”

En daarna het afscheid, de buigende knippende waard, die duizend verontschuldigungen had gestameld, omdat hij de „gnädige Fräulein” had moeten stoppen in de onherbergzame zolderkamer.

„Ach, entschuldigen Sie, bitte.”

Ja, verontschuldigungen waren er nodig geweest voor het wankele bedje met de gordijnsprei, dat stond op een vloerbedekking van zeil, bedrukt met jachtaferelen. Haar blote voeten hadden

kleumend getreden op de aangeschoten tijgers in de jungle en ze had zich murmurierend gewassen in het negentiende-eeuwse waskommetje.

Zo'n waard ook!

Ja, maar zo'n domme verpleegster ook, die wat al te zelfstandig haar zaken regelde. Die kon je in haar sportieve avondpak beter wegbergen dan één van de coterie daar beneden. Dat had de waard wel goed gezien.

Eindhoven — Utrecht. . . . bijna thuis. Nooit zou ze haar moeder nu kunnen uitleggen, dat ze twee dagen te vroeg teruggekomen was, omdat wat grieperige miezerigheid haar vakantie bedreigde en een onweerstaanbaar heimwee haar plotseling naar huis trok.

Toen Arosa ook nog was ontwaakt in een nevel en mist en ze zich onbehaaglijk voelde door een lichte verhoging, had ze haar koffer gepakt.

Verzadigd van schoonheid was ze plotseling bang geworden voor een ziek liggen in die kille hotelkamer. Angst voor ziekte, gekweekt in wat kindergesukkel, waarop te veel acht was geslagen, gevoed in de ziekenhuis-omgeving van altijd lijdende mensen.

De plotselinge verhoging was afgezakt, een lichte verkoudheid was gebleven en ze had haar rustig gezonde evenwicht, waarmee ze haar angst maskeerde, weer hervonden.

Naar huis! Nog een week vakantie thuis! Warm gekoesterd in de weelderige flat van haar moeder, die verheerlijkt haar zorgen zou geven aan het enig kind, dat zo zelfstandig haar weg door het leven zocht.

HOOFDSTUK II

Kil en troosteloos lag het park in de huilerige triestheid van de vorstloze Januarimaand.

„Het riante uitzicht”, waarmee het flatgebouw zijn toekomstige bewoners gelokt had, kon niet meer opbrengen dan druipende bomen onder grauwe luchten, waaruit een enkele sneeuwvlok dwarrelde, die onmiddellijk smolt op de vochtige grond.

Aan de tafel, dicht voor het raam geschoven om alle licht te vangen, bedisselde mevrouw De Koning met jachterig nerveuze gebaartjes het ontbijt van haar dochter. Een blaadje met een geborduurd kleedje er op. Hier een schaalje met lange beschuitjes en het eiwarmertje, dat speciaal bestemd was voor logé's.

Met ogen, nog zwaar van slaap, keek Martha naar de knusse toebereidselen voor haar maal. Toch heerlijk om weer thuis te zijn. Hier op het divanbed in moeders kamer je heerlijk te laten verwennen, het grijzende vrouwtje in de waan latend, dat je een tikkeltje, een klein tikkeltje ziek was.

Dan was het net als vroeger; net als vroeger, toen ze gedrieën leefden in hun grote lieve huis buiten Arnhem.

Toen zij, uit de krachten groeiend kind, vaak wat duizelig was of hoofdpijn had. En als ze niet ziek was, simuleerde ze een kwaaltje om het heerlijke van thuis te liggen in de zonnige serre met een boek en moeder bij zich te hebben, die vertelde van tante Martha.

Tante Martha, moeders zuster, de eerste vrouw van vader. Het was niet zo moeilijk geweest om uit moeders onvermoeid opgehaalde herinneringen het beeld uit het verleden te reconstrueren.

Vader, die hartstochtelijk van zijn jonge vrouw gehouden had en die na een jaar van intens geluk alleen achtergebleven toch met de oudere zuster van zijn vrouw getrouwd was.

Het was ook niet zo moeilijk geweest, vaders beweegredenen tot dit huwelijk te begrijpen. Zij, Martha, was vaders kameraad geweest en open en eerlijk had hij later met haar over zijn leven gepraat, zijn arm om haar smalle schouders geslagen, als ze samen wandelden, altijd samen.

Tante Martha!

De naam, die er altijd geweest was tussen haar en haar vader, tussen haar en haar moeder.

Tante Martha, door moeder getekend met de verering, die een mens heeft voor een geliefde, die hem door de dood ontnomen werd. En als vader over haar sprak, was daar de nooit stervende smartelijke herinnering aan de hartstochtelijk beminde vrouw, die bruid bleef in die herinnering, omdat het huwelijk kort, zo kort geduurd had.

Zo hadden de beide mensen met hun kind gepraat, het belastend met hun diepste gedachten.

„Ik ben weer getrouwd. . . . ik wilde een kind hebben. . . . een zoon.”

„En u kreeg mij als surrogaat.”

„Je bent mij meer waard dan zeven zonen, Max, mijn Max. Voor mij is het geweest, of je haar kind was.”

„Je vader bleef alleen achter. Ach, hij voelde zich zo eenzaam en toen. . . . en toen. . . . och, we hebben het goed gehad samen.”

Ja, zij hadden het goed gehad samen. Zij en vader zorgend voor de tengere vrouw, die niet veel meer kon opbrengen dan haar

perfecte huisvrouw-zijn, opgaand in de kleine onbenulligheden van het dagelijkse leven, een apart eiwarmertje voor een logé en schoonmaak, die voor Pasen klaar moest zijn.

Vader en zij. . . .

Wat waren ze ernstig geweest. Wat waren ze blij geweest.

Als archivaris een hartstochtelijk liefhebber van al wat oud was, had hij haar meegenomen naar het Rijksmuseum en daar in Amsterdam hadden ze ook gezworven langs de oude grachten.

Herinneringen! Ach, wat waren er vele. Vader en zij baldadig drinkend bij een stalletje het kopje erwtensoep en vaders Garibaldi-hoed rollend over de keien in zijn pogingen de laatste erwten uit de beduimelde kop te krijgen.

De stille pret, waarmee hij haar een hoedenwinkel had laten binnengaan om een zonnehoed te kopen voor vijf en zeventig cent, die voor zeven gulden vijftig geprijsd stond. Natuurlijk had ze het begeerde hoofddekseel toch gekregen.

Stijf in haar handen geklemd had ze de hoedenzak gedragen en geweigerd die af te geven en de suppoost had goedgevonden, dat ze die keer de poppenhuizen bekeek, gewapend met de hoedenzak. En vader had, zoals altijd, gezworven door de verre zalen, waarvan de dingen haar niet interesseerden.

„Wat jullie toch altijd te zoeken hebt in die muffe boel. Laat het kind toch in de tuin spelen.”

Ze was meegegaan met vader. Als kind en later als jong meisje.

Ze was ook bij hem geweest, toen hij zijn laatste zware gang ging en er geen tijd was geweest om het Rijksmuseum te bezoeken. Ze had moeten wachten in een lunchroom, dicht bij een ziekenhuis. Lang, heel lang had ze er gezeten.

Toen vader haar eindelijk kwam halen, had hij gezegd: „Ik moet met je praten, vriend. De tijd is nog maar kort.”

Zeventien jaar was ze toen geweest. Een jaar voor de oorlog uitbrak.

Zwaar, t  zwaar had vader haar belast, maar ze had het leed gedragen, zoals hij het van haar verwachtte: met een stil verstorven gezichtje, doch dapper en zonder weeklagen.

„Jullie zult alleen blijven, je moeder en jij. En jij moet het nu weten, omdat je voor haar moet zorgen, mijn vriend. Wij zijn sterker dan zij, jij bent sterker. We verpiekeren de laatste maanden van mijn leven niet, Max. We zijn gelukkig geweest en we blijven blij tot het einde. Je weet het, h ? Ik geloof in een wederopstanding des vleses en een eeuwig leven.”

Moeder had niets vermoed. Wat maagklachten behoefden niet zo dramatisch genomen te worden en een operatie. . . . wel, als het nodig was. . . . de dokters waren zo knap.

De operatie had barmhartig een eind gemaakt aan zijn leven, v or de ondraaglijke pijnen begonnen.

„Je bent wakker, Martha. Neen, houd je nu niet slapend. Eerst de thermometer.”

„In geen geval de thermometer, moeder. Ik was al beter toen ik thuiskwam.”

„Je bent vroeger thuisgekomen dan je van plan was, h ? Toe nou, Martha, vertel toch eens wat uit jezelf. Vertel me van ’t hotel en van ’s avonds.”

„Mag ik even tanden poetsen en handen wassen?”

Martha verdween in de kleine kamer, waarin het bad was gebouwd, verfriste zich wat en graaide uit de slordig openstaande koffer haar peignoir en rommelde tot ze een keurig pakje vond. Toen ze terugkwam, had haar moeder het bed nog onopgemaakt dichtgeklapt. De ramen stonden wijd open.

Martha huiverde even terug en zuchtte: „Dat krijg je, als je met de keuken in de bedstee moet leven. Doe dicht, moeder. Frisse lucht genoeg gehapt in Arosa.”

„H  ja, Arosa. Vertel eens.”

„Kijkt u eerst maar eens, wat ik voor u meegebracht heb.”

Geamuseerd keek Martha toe hoe het fleurige touwtje keurigjes van het vloeipapier gepeuterd werd met kreetjes als van een opgewonden kind.

Toen het étui met de reis pantoffeltjes te voorschijn kwam, was ze opgetogen van blijdschap.

„O Martha, roze muiltjes. Ze passen precies bij mijn peignoir. Ik had ze vroeger ook in Arnhem. . . . voor we. . . . wacht, even passen.”

Martha, haar been nonchalant onder zich getrokken, keek haar — knabbelend aan de theebeschuitjes — glimlachend na. Moeder kwam het eerste kwartier niet terug. De pantoffeltjes moesten gepast worden bij de peignoir en vergeleken met haar andere étuis.

Toen ze even later de deur in de gang hoorde openen, begreep ze, dat het cadeau getoond moest worden aan de mevrouw van de aangrenzende flat, de nieuwgevonden vriendin.

Als buurvrouwen op een trap, dacht Martha geamuseerd. Geen mens kan in eenzaamheid leven. En vooral moeder niet. Moeder in haar roze en gebloemde leventje van luxe vrouwtje.

Na de ellende van de schuur aan de IJsel. Mijn God, hoe bestond het! Zelf beleefde ze nog altijd in telkens terugkerende angst dromen de zwarte dag, dat ze moeder was gaan zoeken, nadat ze gesignaleerd was door een troepje vluchtelingen uit Arnhem.

Een lange moeilijke tocht, waarbij ze had geleerd, dat ook de Germanen ontferming kenden, als het een kind gold, dat naar haar moeder zocht.

En ze had haar moeder gevonden. Met een verwaarloosde schotwond in de kuit en onder het ongedierte. Skeletachtig vermagerd. Zonder verpleging en zonder voedsel.

Twée dagen lang had Martha gezorgd voor haar en de uitgeputte évacués die bij haar lagen.

Toen een boerenvrouw, die onderdak zocht, haar taak had

overgenomen, was ze gevlucht met moeder. Eerst de dodenrit op de boerenkar. De kreunende zieke in haar armen en de dreigende jagers boven haar en het laatste eind op een vrachtauto. Toen de jonge gymnasiaste in de stad teruggekeerd was, hadden vrienden zich over haar en haar moeder ontfermd. Moeder had niet meer overgehouden dan een klein gaaf litteken in de kuit. Na bloed en tranen deze ongebroken hartstocht om alles terug te krijgen zoals ze 't vroeger gehad had: haar étuitje voor kleerhangers en haar muiltjes, graag alles roze.

„Denk er om, Martha, vroeger had ik . . . .”

Vroeger had ik . . . . !

In Martha had de oorlog alles ondersteboven gekeerd. Het leed om haar vaders dood, dat ze had willen ontvluchten in een drukke werkkring in Twente, was vervaagd.

Ze had licht illegaal werk verricht, was toch op de laatste dag gegrepen en opgeborgen in een synagoge. Na een nacht van doodsangst was ze vrijgelaten met dezelfde onverschilligheid, waarmee de meesten van haar partners neergeknald waren.

In die nacht had ze haar doodsangst uitgehijgd: „Here, red me, dan zal ik mijn verdere leven aan U wijden. Help me, help me.” Had die belofte invloed gehad, toen ze zich meldde voor de ziekenhuisverpleging?

Ach neen, wie zou zijn leven nog kunnen vullen met onbe-nulligheden, die het avontuur gekend had? En wat de belofte betrof: een mens vergat zo gauw en in de nuchtere morgen, toen de Duitser haar losgelaten had met wat grimmige spot over de ondergang van zijn land, was haar houding in eigen ogen verbleekt tot wat theatrale aanstellerij.

Alleen had ze een levensernst overgehouden, die niet paste bij haar jeugdige leeftijd en die ook niet paste bij de jeugd van '45, die in de armen van de Canadezen ronddraaide in een mateloze levenshonger. En ze had — niet begrijpend — gezien, hoe haar moeder maar één levensdoel scheen te kennen: terug

te krijgen wat ze in Arnhem had bezeten. Voor haar zelf haar kleren, haar knusse prulletjes. Voor haar huis een interieur, dat dan wel moderner mocht zijn, maar haar toch maakte tot mevrouw de weduwe van de archivaris.

„Mevrouw Van Boetselaer was op de gang. Ik heb haar je cadeautje even laten zien. Ze komt vanmiddag thee drinken.” Met een lief verontschuldigd lachje heeft moeder zich aan de blank-eiken tafel gezet. Lepelend haar eitje vertelde Martha van haar Zwitserse reis, de bergen, de sledetocht, van de paarden met de pluimen.

„En 's avonds in het hotel. . . . waren er veel jongelui?”

„O, bedoelt u dat? . . . 's Avonds kwam ik beneden in een sprookjesachtig toilet op glazen muiltjes en de heren, een stuk of tien, vochten om de eer met me te mogen dansen. Maar ik kon niet dansen en het glazen muiltje. . . .”

„Hè Martha, die onzin. . . .”

„Ja en nu een verongelijkt gezicht zetten. Dan moet u ook niet altijd op de uitkijk staan naar een man voor me.”

„Je bent al bijna dertig!”

„Ja, moeder, bijna dertig en nog geen man in 't zicht. Geen dokter zelfs en daarvoor ben ik toch verpleegster geworden.”

„Mevrouw Van Boetselaer heeft kleinkinderen. Ze breit snoezige kleertjes voor hen,” moks mevrouw De Koning.

Snoezige kleertjes om kinderlijfjes. Kleinkinderen om mee voor de dag te komen. Martha staat op. Ach, wat wist moeder van het verlangen, dat haar doortrilde, tot in haar vingertoppen, verlangen naar een kind, geboren uit haarzelf. Ze had de vrouwen zelfs om hun helse pijnen benijd, als ze werkte op de kraamzalen.

En de man, die er bij nodig was, de man, die je liefhad?

Liefde. . . . een verouderd begrip in een maatschappij, waarvan de jeugd zich niet ontzag te graaien en te grijpen naar wat lijfsgenot, vaak verkregen ten koste van derden. Trouw, een

begrip, dat niet meer gevonden werd in deze ontredderde wereld.

Ze dacht aan vader en tante Martha. Een jaar van laaiend geluk en daarna jaren van brandend heimwee.

En toch was het de moeite waard geweest!

Als de liefde zó in je leven kwam!

Het was goed, zoals het was. Rondlopen in zalen, boordevol leed. Rondgaan in een huis van smarten als een dienende Martha, werken voor je zelf en voor moeder, die met wat lichte financiële steun zich rijkelijk kon redden. Je moest van het leven niet meer verlangen dan het te geven had.

HOOFDSTUK III

De warmgouden schijn van vroeg aangestoken schemerlampen had de melancholie van het uitzicht op het kil-winterse park uit de kamer verdreven.

Mevrouw De Koning borduurde een kapmanteltje en Martha bekeek met toegeknepen ogen het interieur, zich voor de zoveelste maal verwonderend, dat moeder, die zich haar hele leven bewogen had tussen het zwaar eiken en mahonie, waarvan het meeste nog afkomstig was van vaders ouderlijk huis, zich hier thuis voelde.

De vertrekkende huzaar met zijn sentimentele verloofde, die hem op het pendant voorbeeldig verzorgde, als hij daar met verbonden hoofd en smachtende blikken neerzat, verwisseld voor de aardappeleters van Van Gogh. 't Zilveren theeservies en 't blauw antiek, erfstukken uit de familie, vervangen door de strakke ceramiek. In moeders flat kon een modern paartje trekken zonder zich onwennig te voelen.

Als een verongelijkt kind had moeder getreurd over haar huis en haar meubels. En toen onder Martha's zorgen deze oplossing was gevonden, had ze aanvankelijk tegengestribbeld — in zo'n flat zou ze zich ingeblikt voelen als een sardine — en toch de nieuwe situatie aanvaard met een onbegrijpelijke opgetogenheid.

Niemand in de flat had zo'n inboedel. Allemaal ouderwetse

meubels, die te groot waren voor de kamers. En zo praktisch dat blanke eiken.

En dan die crème bekleding. Die kon je nu hebben, omdat er geen kinderen meer waren, die er vingers op konden maken.

Martha kijkt naar de rusteloos voortijlende wijzer van de elektrische klok en luistert naar het gebabbel van moeder.

Ze geniet van deze vacantierrupt in haar drukke leven, een rust, gevuld met moeders lieve zorgen, waarbij je dan de onbenulligheden maar op de koop toe moest nemen.

De telefoon rinkelt door de rust.

„Wil jij even luisteren, Martha?”

„Ik wil niet luisteren,” zegt Martha baldadig. „Ik wil zelfs niet aan de telefoon geroepen worden. Ik ben der wereld afgestorven.”

Mevrouw De Koning heeft de telefoon al van de haak genomen.

„Hoe zegt u? Walter Dixhoorn? O, inspecteur Dixhoorn. Ja . . . ik . . . ja . . .”

Martha heeft niettegenstaande haar voornemens haar moeder al weggeduwd.

„Ben jij daar, Walter?”

„Max, het overtreft mijn stoutste verwachtingen, dat je thuis bent. Eigenlijk had ik nog verwacht, dat je in Zwitserland zou zijn, zwevend op ski's of liggend in een ziekenhuis met een gebroken arm of been.”

„Het is een paar maanden geleden, dat we elkaar spraken. Hoe wist je, dat ik weg was?”

„Ik verwaarloos mijn familie schandelijk,” grinnikt Walter, „en wat mijn informaties betreft, die heb ik van 't ziekenhuis. De doktoren verdrongen zich om het society-nieuwtje nummer één te vertellen.”

„Dwaas,” scheldt Martha. „Vertel me maar, waarom je me belde.”

„Ik heb je nodig.”

„Dat klinkt als een roep uit de oorlogsdagen, maar ik heb vacantie.”

„Kom je naar mij toe, of moet ik naar jou komen?” De stem aan de andere kant is ernstig geworden en negeert haar tegenwerpingen.

„Ik kom naar jou toe, maar laat me niet op de gang wachten.”

„Ik verbreek voor jou iedere conferentie.”

„Dan kom ik, volle neef.”

„Hè neen,” zegt mevrouw De Koning. „Je zou hier thee drinken en mevrouw Van Boetselaer. . . .”

„Houdt u mevrouw Van Boetselaer maar vast. Ze heeft toch niets om handen. Ik ben omstreeks dinertijd weer thuis.”

„Waarom moet die Dixhoorn je ook hebben? Die dwaasheid om net te doen, of je familie bent.”

„Dat zijn we toch, moedertje. Onze overgrootmoeder van vaders kant en Walter hebben dezelfde achternaam.”

„Ach ja, die onzin. Familie in de honderdste graad. Het geeft geen pas, dat je je zo met hem laat zien. Iedereen zal denken. . . .”

„Och, wat een antiek mens in zo'n moderne inboedel. Ik heb een nacht met inspecteur Dixhoorn in een greppel moeten overnachten.”

„Martha, ik wil niet, dat je. . . . Shocking gewoon!”

Martha is in haar swagger geschoten. Ze strikt een vlotte Schotse shawl over de kraag en verwisselt de bijpassende baret, die voor de hand ligt, toch weer voor een eenvoudig vilten hoedje. Zo'n lage wrong in de nek leende zich niet voor zo'n hoofddekse.

Verongelijkt laat mevrouw De Koning zich goedendag kussen. Martha suist naar beneden in de flat-lift en stapt monter de straat op.

Omijkend zoekt ze het raam van haar moeders flat. Neen, neen, moeder keek niet. Moeder mokte. Moeder had een afschuw van die oorlogstijd, waarin haar kind rondgelopen had

met bonkaarten om haar middel gebonden en er uitzag als een vrouw, die. . . . foei en dan tussen al die jongelui.

Opgewekt loopt Martha door het park. Ze vindt het prettig tegen de wind in te lopen. Over de eenzame paden gaat ze langs de parkvijver, waarin statig en langzaam een enkele zwaan drijft. Door de boomtoppen ruist melancholiek de wind en over de knoppende twijgen stapt Martha naar het licht van de lanternen, die veilig de parkrand omzomen.

In haar is de onbestemde verwachting van het prikkelend avontuur.

En als er geen avontuur is, dan is er Walter. Walter, de inspecteur, coquetterend met een familierelatie van enige honderden jaren her, die hij ontdekt heeft door een neef, die archieven doorzocht had en zijn gegevens verzamelde in een gedrukt boekje van honderd bladzijden.

Walter aan de ene zijde van de stamboom en zij aan de andere. Een gemeenschappelijke stamvader omstreeks 1500. . . . haar volle neef!

Een prettig gekweekte familierelatie, waarbij je je rustig kon laten chaperonneren door de inspecteur, die overigens al verloofd was.

Het politie-bureau. Vlug wipt Martha de stoep op en laat zich aandienen. Walter zelf komt haar tegemoet met uitgestoken handen. Vief en kwiek en vrolijk.

In zijn mooie werkkamer met de eiken lambrisering, waar ze nooit eerder was, negeert ze de toegeschoven leunstoel en bekijkt de etsen aan de wanden.

„Mooi werk, Walter. Zijn ze je eigendom?”

De jonge inspecteur knikt.

„Ik hing ze in de plaats van wat ingelijste reclameplaten. Ze waren opgeborgen bij mijn verloofde.”

Walters verloofde. . . . het meisje op de achtergrond, van wie ze zo weinig wist.

Over zijn schouder kijkt ze naar het portret, dat op zijn schrijfbureau staat en kleurend over haar opmerking, die om zijn terughouding wel nieuwsgierigheid moet lijken, vraagt ze: „Is dat je meisje, Walter?”

Hij knikt, maar graaiend in de papieren, die voor hem liggen, begint hij rap te praten over zijn drukke werkzaamheden, zichzelf onderbrekend met het even vlugge bijten op de lip, dat ze van vroeger kent.

„Je bent nieuwsgierig, waarom ik je nodig heb, Max. Kijk, er is familie van ons in nood.”

„Begin je weer met die onzin?”

Walter neemt het boekje uit zijn borstzak, dat Martha zo goed kent: Genealogie van het geslacht Dixhoorn.

„Je weet,” zegt hij, „dat er achter in het boekje een klapper staat met namen, tweehonderd namen, voor ons wildvreemde namen en toch geparenteerd aan het geslacht Dixhoorn. Ik zal nooit nalaten een naam op te zoeken, als een mens mijn pad kruist.”

„De mensen, die hier je pad kruisen, zou ik maar met rust laten,” spot Martha. „Ze zijn geen sieraad voor het familiearchief.”

Walter zoekt in de index.

„Hier, Van den Oever, het is een nazaat van die oud-oud-oudtante, die omstreeks 1700 al een scheve schaats reed en bij haar man wegliep. Wees maar gerust, meer dan een druppel van ons edel bloed heeft ze niet in haar aderen. Ze kon haar handen niet thuis houden bij de mevrouw, bij wie ze werkte.”

„Vertel me twee dingen, Walter. Vertel me wat ik met deze zaak te maken heb en zeg me, of je je delinquente al die onzin van die familierelatie verteld hebt.”

„Dan had je haar morgen aan de deur staan om te schooien. Die tak van onze familie is met de handpalmen naar boven geboren. Anneke van den Oever, ze kan voorwaardelijk veroordeeld

worden, als er een toezicht is, een stevig gefundeerd toezicht. Eigenlijk ligt de reclassering niet op mijn terrein, maar waar ze geen mensen kunnen vinden. . . .”

„En je zoudt willen, dat ik dat toezicht op me nam? Vind je niet, dat ik mijn handen al vol genoeg heb?”

„Ik vind, dat het aantal toezichten, dat we hebben, wel eens uitgebreid kon worden met een paar jonge mensen.”

„Er zijn genoeg mensen met vrije tijd.”

„Die zijn er ook, maar die bridgen liever, tenminste de wereldse kant. De kant van jou heeft het te druk met vechten in de kerken.”

„Hè Walter.”

„Ja, nicht, je weet, dat ik alleen eerbied heb voor het praktische Christendom.”

„Een humanistisch Christendom zonder de Christus.”

„Beter dan een Christus zonder Christenen, nicht. Niet ieder die zegt: „Here, Here,” zal ingaan. Je ziet, Max, dat ik nog niet alles vergeten ben van de leer, waarover onze bet-over-grootouders al vochten een driehonderd jaar geleden.”

„En waarover ik met jou niet wil vechten,” zegt Martha. „Vertel me meer over dat kind.”

Walter grijpt naar het proces-verbaal.

„Hier, je kunt zelf lezen. Ze is achttien jaar en ze heeft geld gestolen. Ouders zeer afgezakt. Vader een ouderwetse dronkaard en moeder iemand met een gat in de hand. Anneke is enig meisje tussen zes broers, van wie er twee permanent op kermissen werken of vechten.”

„Ik voel er niets voor, Walter.”

De jonge inspecteur is opgestaan.

„Er zit niet veel avontuur bij, wat? Zo'n brandhout uit het vuur rukken, wat heb je er aan?”

„Dat lukt me toch niet.”

„Ik denk het ook niet. De erfelijk belaste tak van ons geslacht. 't Is een vrij hopeloos geval, maar daar hoor jij eigenlijk niet naar te vragen.”

„Ik zal doen wat je me vraagt, Walter. Noteer mijn naam maar.”

„'t Wordt een echt familiezaakje,” spot Walter. „Jij de meet en ik de behandelende peet.”

„Brengt het geval veel werk mee?”

Hij haalt de schouders op.

„Dat ligt er aan, hoeveel werk je er zelf van wilt maken. Je kunt volstaan met een volgehouden contact. Je praat met haar. Jij houdt haar inkomsten en uitgaven in de gaten. Och, ik hoef jou toch niet te leren wat een sociale verzorging is?”

„Ik zal wel eens naar haar toe gaan, als ik weer aan 't werk ben.”

„De officiële uitspraak van de rechter moet nog volgen. Fijn, dat je 't doet, Max. Er is gewoonlijk niet zo heel veel te bereiken bij dit slag mensen, maar als er wat bereikt wordt, zal het door ons moeten zijn, door jou en mij, omdat we de nood van de na-oorlogse jeugd aan den lijve gevoeld hebben.”

„Ik heb moeder beloofd gauw thuis te komen, Walter.”

„Ik breng je weg, Max.”

„Zit je dienst er op?”

„Bijna. . . . Als je dat gerust kan stellen, zal ik mijn uren vol maken met een nachtelijke contrôle, waartoe ik zo af en toe verplicht ben. Welke weg nemen we, Max? Durf je door het donkere park?”

„Met zo'n martiaal geleide?”

Samen lopen ze door de nevelige avond. Martha duikt diep weg in de kraag van haar swager.

„Bang voor kouvatten, Max?”

„Ik ben al verkouden,” knikt Martha en dan: „Je kent het complex, dat ik meekreeg: angst voor ziekte in iedere vorm.”

„Een mens is het product van zijn opvoeding,” zegt hij. „Ik las ergens, dat hij te vergelijken is met een ijsberg: een klein stukje boven water, de rest onder water. Een duistere onbekende wereld, waaruit je leeft.”

„Je werkkring maakt je somber, kameraad. Jij verkeert toch in de gelukkige omstandigheid, dat je geluk je vergezelde vanaf je jeugd?”

„Mijn geluk?” Walter lacht met een schel-onaangename lach. „Je meisje. . . .” weifelt Martha. „Walter, waarom trouw je toch niet?”

„Mijn meisje ligt in een sanatorium.”

Fel geschrokken heeft Martha haar stap wat ingehouden. Er valt een pauze, die te lang is voor de troost die volgt: „Ach, Walter, tegenwoordig. . . .”

„Tegenwoordig zijn ze knap, ja. Maar soms helpen de antibiotica alleen maar het leven rekken.”

Martha zwijgt. Ze kent de ernst van de ziekte, de hopeloosheid van de gevallen zonder genezing. Arme Walter!

„Ik wil niet huichelen,” vervolgt hij. „Het is alleen nog maar meelij, dat me aan mijn meisje bindt.”

„Heeft je liefde de ziekte niet overleefd of lijd je aan een angst-complex voor besmetting?”

Spottend kijkt ze naar de jonge inspecteur, die naast haar gaat. De schouders iets gebogen als voelde hij plotseling een drukkende last.

„Als het dät was, Max, zou ik een schoft zijn. Neen, zo is het niet. Mijn liefde was al gestorven voor Rita ziek werd.”

„Dus je verlovning was een vergissing? Jullie bleven aan elkaar hangen vanaf de schoolbanken?”

„Neen, Max, raad er niet naar, het was anders. Ach, waarom zal ik er over spreken? Het is niet fair een zieke aan te klagen. Een mens kan niet meer opbrengen dan in hem zit.”

„Was ze je ontrouw?”

Martha's metgezel glimlacht even om de wat theatrale vraag, maar dan komt zijn biecht vlug, wat onsamenvattend.

„'t Was in de oorlog, Max. Ik moest een paar Joden onder dak brengen. Ze hadden zich een nacht verborgen op een stations-emplacement. Daarna hadden ze een rit van uren gemaakt op een open vrachtwagen met kans op gevangenneming. Ze waren verkleumd van kou en uitgeput van honger en dorst. Ik troostte hen met de verzekering, dat ik een onderdak voor hen wist en ik dacht daarbij aan het warme gezellige huis van mijn meisje. Zelf heb ik geen ouders, anders had ik hen daarheen gebracht.”

„En toen je er kwam . . . .”

„Haar moeder liet ons binnen. Rita was er niet. De vluchtelingen werden gevoed en verzorgd en toen kwam zij thuis. Ze zag mij, ze zag de Joden. Ze zei, dat ze bang was. Neen, ze zei het niet, ze gilte het uit in een hysterische angst. Haar ouders en ik hebben haar gebeden en gesmeekt zich te beheersen, desnoods zelf de deur uit te gaan. Maar ze was voor geen rede vatbaar. Ze liet toe, dat de mensen de straat opgingen.”

„Vonden ze onderdak?”

„Ja, ik bracht hen naar een veldwachter en ze werden diezelfde nacht gepakt, gelijk met de veldwachter.”

„Dat was erg voor je meisje.”

„Dat vond ik ook. Maar zij vond het niet. Ze viel me om de hals en zei, dat je nu eens kon zien, hoe gevaarlijk zulke ondernemingen waren.”

„Als je werkelijk van haar gehouden had . . . De liefde verdraagt alle dingen.”

Walter haalt de schouders op.

„Misschien heb ik dan niet van haar gehouden. Misschien heb ik te veel spirit gezien in andere jonge dingen.”

Martha kleurt. Ze denkt aan al de keren, dat ze samen met hem een piloot wegbracht.

„Misschien was het bij die jonge dingen alleen maar bravoure, juist omdat ze zo onbenullig waren,” zegt ze.

„Ik had mijn verloving direct moeten verbreken,” bekent hij.

„Maar je weet hoe 't ging. Ik moest onderduiken. Daarna werd West gescheiden van Oost. Het bundeltje wanhoopsbrieven van haar ouders en van haar, dat me na de bevrijding bereikte, vertelde me, dat ze ziek was. . . . ernstig ziek. Toen had ik geen keus meer.”

„Is ze dan nu niet ontredderd van angst om de dood, die dreigt? Ze kent toch het gevaar?”

„Je kent toch het optimisme van sommige patiënten, van deze patiënten? Ze borduurt kleedjes en vraagt cadeaux voor ons toekomstige huishouden.”

Ze zijn aan de rand van het park gekomen. Martha kijkt naar het jonge trieste gezicht.

„Ga je mee naar boven, Walter? Klinkklare gezelligheid om deze tijd in de flats. Kijk maar om. Lampjes, lampjes, zie je wel? Kom mee.”

„Ziekte en nood, dreiging en ondergang voor een rotte wereld en wij zitten bij ons schemerlampje,” denkt Martha. „We verbergen ons voor elkaar en voor onszelf. We zouden 't liefst terugkruipen in de antimacassar-wereld van het Victoriaanse tijdperk en het kan niet meer, het kan niet meer.”

Mevrouw De Koning kijkt wat misprijzend naar het oogknipperende jonge paar. Wat moest mevrouw Van Boetselaer daar nu van denken?

„Walter Dixhoorn, een neef van ons,” jukt Martha om alle gissingen in de kiem te smoren. „Ik ben eigenlijk zelf ook niet aan u voorgesteld.”

„Maar ik weet toch wel genoeg van u,” plaagt de buurvrouw.

„We babbelen wat af, hè mevrouw? Altijd maar over de kinderen en kleinkinderen.”

„Dan ben ik vlug uitgepraat,” mokt Martha's moeder.

„'t Kind heeft niet eens een man, laat staan een kind,” spot Martha.

Mevrouw Van Boetselaer hoort het niet. Met de nieuwsgierigheid, die de leek eigen is voor alles wat politie heet, is ze bezig Walter uit te horen. Of hij veel moordzaken te behandelen kreeg en of het dan waar was, dat een paar haren voldoende waren om. . . .

„Die dame heeft te veel detective-romannetjes gelezen,” spot hij, als ze weg is.

Mevrouw De Koning vindt de opmerking niet aardig. Ze kan overigens die inspecteur helemaal niet zo waarderen. Een jongens, dat verloofd is en zich toch blijft bemoeien met een jong meisje. Foei. . . . in haar tijd. . . .

„Iedereen zal denken, dat er plannen bestaan tussen jullie,” verwijt ze haar dochter 's avonds.

„Moeder, iedereen weet, dat een inspecteur uit hoofde van zijn beroep wel eens een ontmoeting met een verpleegster kan hebben.”

„'t Is een wonder, dat je er je familierelaties niet bijhaalt.”

Martha is blij, dat haar moeder vroeg naar bed gaat. Bij het licht van een schemerlampje tracht ze nog wat te lezen. 't Lukt haar niet. Ze heeft zoveel dingen om over te denken.

Walter. . . . dus dat was het sombere geheim van zijn leven. Gebonden aan een zieke vrouw, die zich niet gedragen weet door zijn smartelijke ontferming.

Martha sluit het boek, blijft nog even doorsoezen met de hand onder het hoofd. Tegenover haar bed hangt het portret van tante Martha. Een fier jong gezicht, dat opgewekt over haar schouder uitdagent de kamer inkijkt.

Naar haar. Naar vaders portret, dat er tegenover hangt. Vader, wiens leven verzandde in dat van haar moeder. Twee mensen, die samen gedrongen werden. Door het leven. . . . door de dood.

Es ist eine alte Geschichte . . .

„Het is goed, dat ik mijn werk heb,” denkt Martha. „Mijn zalen met mensen. Opaatje . . . de kinderzaal.”

Ze soest weg en haar jonge gezonde slaap wordt pas onderbroken, als moeder de volgende morgen hoofdschuddend het lampje uitknipt, dat vergeten bleef branden.

HOOFDSTUK IV

Terug in het ziekenhuis.

Martha wringt de knoopjes door het onwillige stijf gesteven kraagje, dat het verpleegstersblauw van haar frisse japon zo opfleurt en vouwt de hagelwitte schort uit de plooiën.

Halfzeven. Uitzonderlijk vroeg is ze opgestaan deze eerste morgen na de vakantie. Een ijver, die er na de eerste vermoedende werkdag wel afslijt.

Met een ruk schuift ze de gordijnen vaneen en kan nog juist het kleine vaasje sneeuwkllokjes voor vallen behoeden, het vaasje, dat op de smalle vensterbank staat.

Verrast neemt ze het op. Hoe zo'n onverwachte vriendelijke geste van de een of ander je vertederen kon. Wie had haar zo verwend? Speciale vriendinnen heeft ze niet onder haar collega's. Ze heeft haar vriendelijke praatje en haar vrolijke lach voor ieder klaar. Dat is goed zo. Meer vraagt ze niet.

Dat neemt niet weg, dat ze zich verwonderd afvraagt, wie dit welkom heeft neergezet.

Opaatje, haar ridder van zaal vier? Zijn stijve beentjes zouden hem niet de trap opgedragen hebben, al stofte hij nog zo op de krasheid van zijn onderdanen.

„Hallo, ben je weer terug? Heb je 't goed gehad?”

Om de deur gluurt het frisse gezichtje van Esther Polak.

Verrast kijkt Martha in de donkere ogen, die voor een enkel ogenblik de droeve melancholie verloren hebben.

„Goedenmorgen, Esther. Ja, ik ben weer terug. Ik heb 't heerlijk gehad. 't Zou jou ook geen kwaad doen zo'n trip.”

Al sprekend vangt ze de vliegensvlugge blik op het vaasje bloemen en ze steekt de hand uit.

„Heb jij me zo verwend, Esther?”

Verlegen tracht de collega het vriendelijke gebaar te verkleinen.

„Een kraamvrouwkje, dat haar bloemenweelde niet op kon. Ik kreeg er wat van mee en zette dit hier neer. That's all. Ben je gisteren teruggekomen?”

„Ik heb nog een paar dagen gelanterfant in moeders flat. Heerlijk! Ik. . . .”

Wat abrupt breekt ze haar zin af. 't Is wreed tegenover Esther te praten over je familie. In Auschwitz had ze de kleren gesorteerd van haar eigen vermoorde ouders. En na de oorlog had ze ontdekt, dat niemand van haar familie die moordpartij overleefd had.

Wat schuw kijkt Martha naar het mooie gezichtje, dat onmiddellijk verstrakt is tot de vroegere droefgeestigheid.

„Laten we naar beneden gaan.”

Onder de uitgelaten begroetingen van de collega's slijt het even geïrriteerde gevoel, dat Martha niet had kunnen bedwingen. Esther moest toch niet zo toegeven aan haar stemmingen. Zo bleef ze geïsoleerd. Ieder, die haar wilde naderen, stootte op deze onmiddellijke geraaktheid. Alsof ze iedereen aansprakelijk stelde voor het leed, haar en de haren aangedaan.

„Waar moet je werken, Martha?”

„Een paar weken reserve. Vrijbuiteren en invallen. Vandaag zaal vier en morgen de kinderzaal. Heerlijk om te acclimatiseren.”

„Dan heeft opaasje vandaag een goede dag. Hij adoreert je. Hij heeft je Zwitserse ansichtkaart laten inlijsten.”

„Die was anders voor de hele zaal bestemd.”

„Hij behandelt die kaart als een soort reliquie.”

Onder gelach en gepraat is haastig de kop thee genomen en Martha verdwijnt naar de mannenzaal. Het leerling-verpleegstertje, dat de nachtzuster even verving, wacht op haar.

„Zuster De Koning, ze willen niet naar me luisteren. Opa wil zijn bed niet meer in.”

„Ach, laat maar.”

Vertederd staat Martha aan de ingang van zaal vier, geniet van de zo vertrouwde omgeving, geniet van de aanblik van de patiënten, die kijken naar opaatje, die met de rug naar de deur met zijn beverige vingers vettige hanepoten staat te tekenen met een stukje zeep op de spiegel boven de vaste wastafel.

Martha wacht even tot het „welkom” afgemaakt is. Dan legt ze beide handen op het uitgestukte jasje van de verschoten pyama. Ach, hoe klein en verschrompeld hijgt het amechtige mannelijfje onder haar jonge handen.

„Maar opa . . . .”

Wanneer ze het verheerlijkte glimlachje ziet, dat het oude verkreukelde gezichtje verlicht, heeft ze moeite haar ontroering te verbergen.

„Dat u nou terug ben, hè. Dat u nou terug ben. 't Heb zo bar lang geduurd en we wazze maar al bang, dat u zou verongelukke door de lawines.”

„Dat mag u me allemaal vertellen, als u in bed ligt. Ja, ja, 'k ben ook blij, maar eer we 't weten, is het tien uur en dan komen de dokters. We gaan eerst de bedden opmaken. O, dat daar is een nieuw gezicht.”

„Zijn blinde darm mot er uit, dat doene ze tegewoordig op de stoep,” grapt opa.

Voor het een kwartier verder is, heeft de orde zich hersteld. Opaatje zorgt daarvoor, rechtop zittend in zijn bed. Bedisselend en toch bewerkend, dat de stemming op peil blijft met zijn geestige grapjes.

Had zuster gezien, dat-ie op een reddingsboei lei?

Verrukt wijst hij naar de ring, die zijn mager karkasje voor doorliggen moet behoeden.

Hij was nou machinist op de grote vaart.

Hij krast er zijn waarschuwingen uit, als de orde weer bedreigd wordt.

Nou moste ze niet met proppe papier gooie. As de dokter kwam en de zaal was niet netjes, kregde de zusters maar last.

En die kleine snootap most van die kaart met koorts afblijve. Zou je beter van worde, of je nou 80 of 100 in de schaduw had. Later op de morgen, wanneer Martha gelegenheid krijgt nog even een apartje te hebben met opa, komen ook de intiemere aangelegenheden van het oude mannetje ter sprake.

Die Van Laar was vertrokken en dat was maar goed ook. Die had geintjes gemaakt, toen d'r een geestelijke aan 't bidde was. „Kerks ben ik niet, maar dat motte we ook niet hebbe,” vindt opa.

„Is je zoon al geweest, opa? Ik bedoel je zoon uit Amsterdam?”

„Me zoon. . . . o, me zoon? Nee, die heb nog geen tijd gehad. Bar druk heb-ie 't. Bedrijfsleider is-ie.”

Opa's tragedie! De zoon, de eigen zoon, die hij met zijn povere loontje van handwerksman in de voor-oorlogse jaren had laten studeren en die nu niet naar hem omkeek, omdat hij het gemakkelijker vond de verzorging over te laten aan de halfbroer, die zijn vaders eigen zoon niet was.

Martha heeft de hunkering in de tranende oogjes gezien als de post kwam. Ze mocht de onbekende zoon niet met zijn bravoure, die bleek uit de schaarse briefkaarten, die voor opa kwamen en waar de oude man zo zielig mee coquetteerde.

„Bericht van me zoon. Wat of die het druk heb. Geen wonder as-ie bedrijfsleider ben over tachtig man.”

De zorg voor de stiefvader was zonder koestering. Martha dacht aan het halve stukje Sunlightzeep, dat opa gebruikte als

toiletzeep en aan de keiharde appels, meegebracht door het lummelachtige kleinzootje, dat op de bezoeken kwam en neuspeuterend tegen opa's bed hing met meer belangstelling voor de zaal dan voor de oude man.

Soms kwam de stiefzoon, die zich met zijn goedhartige ruwheid naast het bed zette.

„Zo, ouwe, hoe gaat het nou met 't kwaaltje? Weer pijn gehad?”

„'t Gaat wel over. Onkruid vergaat niet.”

„Heb-ie alweer bericht gehad van die fijne meneer uit Amsterdam?”

„Hij heb me geld gestuurd om wat te kope.”

Geld, geld, geld! Opaatje geurde dan met de fleurige fruitschaal.

„Kijk is, van me zoon, de bedrijfsleider in Amsterdam.”

Zo af en toe was de vrouw van zijn stiefzoon binnengedribbeld. Een namaak-dametje op namaak-slangehuid-schoenen met bijpassende tas, geklemd tegen de schurftige plek van een konijnjasje, rossig-zwart.

Opa had bij haar komst in zijn bed gezeten met neergeslagen ogen en saamgevouwen handen. „Als een boeteling,” had Martha gedacht.

Aan de zaal, die rumoerig als ze is plotseling tot stilte verstart, merkt Martha, dat de dokters binnengekomen zijn. De geneesheer-directeur begroet haar hartelijk met uitgestoken hand. „Ha, zuster De Koning. Is u weer terug? 't Werd tijd, hoor, de boel liep danig in de krul hier en daar.”

Opa neemt het grapje voor ernst.

„Of hij ook ziet, wie d'r flink is,” glundert hij, als na het doktersbezoek de koffie wordt geslurpt uit de oorloze kommen.

„Die lui hebbe d'r oge ook niet in d'rlui zakke. Eergistere kreeg Last verkeerde medicijne. Nou mot u is indenke, wat d'r had kenne gebeure.”

„’t Zal wel geen zwaar vergif geweest zijn,” spot Martha.

„Een kraamvrouwen-drankje voor ’t zog,” spot de jongste van de zaal.

Opa heeft zijn berisping direct klaar. Dat waren nou van die grapjes, die niet te pas kwamen.

Martha reddert en luistert. Ze voelt deze dag weer de weelde te werken in deze kleine gemeenschap, in het wereldje, dat met je vergroeide.

„Zuster, er is iemand om u te spreken.”

„Om mij te spreken? Maar dat kan nu niet. Dat kan iedereen toch wel begrijpen.”

„Een jongedame as. . . . as een zigeunerin, za’k maar zegge,” legt de portier onverstoorbaar uit.

Martha kijkt even om zich heen.

„Ga nou maar gerust effe, zuster,” helpt opa. „Ik houd wel een oogje in ’t zeil. D’r is d’r geen een bij, die kwaad ken.”

Het is verboden tijdens de diensturen bezoek te ontvangen en Martha is niet gewend dingen te doen, die niet geoorloofd zijn. Jachtend over de gang volgt ze de portier naar zijn loge en ziet in de hal het opvallende, wat ordinaire kind met de zwarte pony onder de rode hoofddoek, dat bij haar komst naar haar toe wiebelt op veel te hoge hakken.

„Ik ben Annetje van den Oever.”

Niet begrijpend kijkt Martha het kind aan.

„Die meneer van de politie heeft me gestuurd.”

Dan pas begrijpt Martha, dat ze tegenover de delinquente staat, met wie Walter haar opgescheept heeft. Ze bedwingt haar nerveuze onrust. Ze moet het vertrouwen van dit kind winnen.

„Ga even met me mee. Veel tijd heb ik niet.”

De portier kijkt de twee na. Jammer, dat hij nu niet te weten kwam, wat dat geval met die zwarte ogen op d’r lever had. Een patiënte was het niet en een oud-patiënte ook niet.

Martha neemt het meisje mee over de gangen, de trap op naar

haar kamer. Ze laat haar op de enige stoel zitten, die ze rijk is. Zelf gaat ze op het divanbed zitten.

Anneke valt met de deur in huis en acht de vreemde tegenover zich op de hoogte van haar omstandigheden.

„'k Moet weer een diensie zoeken, maar me moe zegt, dat u dat beter voor me ken doen. Mijn vertrouwen ze niet meer. 'k Heb geen getuige ook.”

De vingers van de niet al te onberispelijke hand grijpen een van de sneeuwklompjes, verwrijven het tere wit tot een vies pappe-
rige brei.

Martha staat op en zet demonstratief het vaasje buiten Anneke's bereik. Ze voelt wrevel tegenover Walter, die haar deze zorg op de hals geschoven heeft. Wat had ze te maken met dit kind? Ze voelt er geen ontferming voor als voor haar zieken.

Familie van haar — ach, die onzin van Walter. Van Adams wege was je geparenteerd aan alle mensen.

„Dus je wilde weer in betrekking gaan?”

„'k Zou liever naar een febriek,” bekennt Anneke. „Die mevrouwe hebbe altijd zoveel note op d'rlui zang.”

„Ik zal wel even overleggen met . . . met eh . . . Ik kom wel even bij je thuis aan.”

„Me moeder ken me loon niet lang misse. Zou 't gauw kenne?” maant het meisje.

Weer voelt Martha zich wrevelig om de vrijmoedigheid, waarmee Walter haar verantwoordelijk heeft gesteld voor dit brutale kind, waar ze niets van weet en waar ze eigenlijk niets van wil weten.

Ze herademt, wanneer haar pupil vertrokken is en rept zich dan terug naar de zaal, waar de leerling-verpleegster haar met een verschrikt gezicht wacht.”

„Of u na uw dienst bij de directrice wilt komen.”

Deze boodschap is niet geschikt om Martha weer in haar evenwicht te brengen. Zo werd je dus ter verantwoording geroepen,

als je even afweek van je voorgeschreven plichtweggetje. In de zeven jaar, dat ze hier dienst deed, had ze amper een berisping gehad en nu werd je om deze kleinigheid op het matje geroepen. Afwezig luistert ze naar opaatje, die de zaal bezighoudt.

„Toen ik . . . in me jonge jare . . .”

Ze grijpt gejaagd naar het beddegoed van een leeg ledikant. Vanmiddag om twee uur kwam er een nieuwe patiënt.

In een ziekenhuis had je zelfs geen tijd om je op te winden.

„Wat is ze jong,” denkt Martha, wanneer ze tegenover de directrice staat. „Ze is niet zo heel veel ouder dan ik.”

De jonge vrouw in uniform achter de schrijftafel ordent nog wat papieren, kijkt op met een verontschuldigd lachje:

„Hebt u nog even geduld, zuster?”

„Kunt u mijn strafrapport niet vinden?”

Wat uitdagend heeft Martha de vraag gesteld. Ze wilde niet om zo'n klein vergrijp zo officieel ter verantwoording worden geroepen.

De directrice glimlacht.

„Uw strafrapport? Soms wilde ik wel eens, dat u een thermometer brak ofzo.”

„Als 't u daar om te doen is, wil ik er wel eens een vrolijke keuken van maken.”

Ontwapend heeft Martha haar gulle lach klaar. Hoe had ze ook kunnen denken, dat de directrice haar had geroepen om haar te berispen over zo'n kleinigheid?

Martha speurt naar een andere tekortkoming.

„Vanavond had ik me willen melden bij u. Dat is toch de gewoonte na een vakantie. Had u me soms eerder verwacht?”

„Ach, dat is waar ook. U is pas weer in dienst. Hoe heeft u 't gehad op uw vacantiereis? U was in Zwitserland? Ja, zuster De Koning, niet iedereen heeft zo'n ijzeren geheugen als u.”

Al sprekend is de directrice naar Martha toe gekomen. Ze

steekt haar hand uit en trekt haar mee naar de divan. Ze dwingt Martha naast haar te zitten en deze vraagt zich verwonderd af, waar dit vertrouwelijk gebaar heen zal leiden.

„Ik heb geen prettige tijding voor u, zuster.”

„Dus toch een reprimande?” denkt Martha.

„U zult uw blauwe costuum moeten verwisselen voor het witte.”

„Ach nee. . . .”

Het is het punt, waar Martha en de ziekenhuisleiding het niet eens over kunnen worden. Martha wil dienen op de zalen, zelf bezig zijn met de zieken, maar hogerhand probeert haar telkens over te halen tot het hoofdverpleegterschap.

„Dit keer is het een bevel, zuster De Koning.”

„Maar ik laat me niet dwingen. Ik kan wegsoliciteren,” zegt Martha trots. „Ik ben niet in de wieg gelegd voor contrôle op mijn collega's. Het laat me koud of de zusters te laat thuis-komen.”

„Martha....,” de directrice grijpt haar hand, die met agressief gebalde vuist in de schoot ligt, „denk je niet, dat je dit keer móet gehoorzamen? Het gaat niet om een politiedienst over het particuliere leven van de verpleegsters. Er komen de laatste tijd ernstige vergissingen voor. Er is gebrek aan personeel en het personeel, dat er is, is vaak ongeoeffend. Het is voorgekomen, dat er geneesmiddelen verwisseld werden en eergisteren is er een hartpatiënt te lang in een warm bad geweest. Wil je me niet helpen, Max?”

De directrice gebruikt het lievelingsnaampje, dat haar vader haar gaf. Het vertedert Martha.

De directrice praat door. Zo pretentieloos vertelt ze hoe moeilijk het haar zelf is gevallen deze verantwoording op zich te nemen.

„Esther Polak is langer in dienst dan ik. Heeft u 't háár ge-

vraagd?" tracht Martha in een laatste poging het bevel te ontduiken.

„Ze heeft dezelfde diploma's als jij, maar vind je zelf, dat ze geschikt is?"

„Omdat ze. . . ."

De directrice schudt het hoofd.

„Voor antisemitisme is hier geen plaats. De afweer komt van zuster Polak zelf. Ze neemt een houding aan, alsof ze alle Ariërs, zal ik maar zeggen, ook de verpleegsters, aansprakelijk stelt voor het ongeluk, dat haar familie getroffen heeft."

„Ze is tegen mij erg vriendelijk."

„Misschien mist ze tegenover jou dat heel scherpe, maar ze zou heel gauw kwesties krijgen met de collega's. Het is, alsof ze rondloopt met een hautaine minachting voor hen. Je moet eens opletten, hoe ze het niet eens de moeite waard vindt de eenvoudigste beleefdheidsregelen in acht te nemen. Ze laat de deur dichtvallen voor de zusters."

Martha zwijgt. Ze denkt aan het portret, dat ze gezien heeft bij één van haar schaarse bezoeken op Esthers kamer. De lachende vrouw met het kinderkopje tegen haar borst geleund. Ze zijn vergast.

„Wij zijn niet in staat dit leed te peilen," zegt Martha zacht.

„Maar wij hebben er part noch deel aan."

Martha antwoordt niet. Zij heeft geleerd, dat ze wel schuldig staat. De cliché-uitdrukking, die een mens zo gemakkelijk npraat. Als je werkelijk beseft, wat het zeggen wilde, als het even tot je doordrong. . . .

De telefoon rinkelt het gesprek stuk.

„Afgesproken, zuster De Koning?"

„Befehl ist Befehl," zegt Martha met een onwillige glimlach.

„Met ingang van de volgende maand dan?"

„Nog veertien dagen ben ik één met de anderen," bedenkt ze en besluit tot zolang te zwijgen.

Ze heeft buiten de ruilwoede van haar collega's gerekend. Aan tafel vraagt een zuster, of ze mee wil werken aan een vrije dag, die ze moet zien te krijgen om haar verlovingsfeest te kunnen vieren, vandaag over drie weken.

„Voor de liefde moet alles wijken,” plaagt een ander.

Martha verkruimelt kleurend een stukje brood.

„Over drie weken . . . dan heb ik . . . dan ben ik . . .”

De collega's kijken haar geïnteresseerd aan.

„Ga je soms trouwen, jongedame?”

„De directrice heeft een ander baantje voor me gevonden.”

In deze mededeling ligt al de onwil om de opgedrongen promotie, maar de oudere zusters willen daar niet aan geloven. In deze jaloerse zustergemeenschap, waar de bevordering van de één gezien wordt als degradatie van de ander, wordt iedere mutatie gewantrouwd.

„En Esther Polak dan?”

Zuster Kobi, het enfant terrible van de zusterschaar, heeft de knuppel in het hoenderhok gegooid. Een knuppel, die trouwens rustig blijft liggen, want iedereen ziet de hautaine blik, die Esther werpt naar Martha's gebogen hoofd.

„Het is of ik me schuldig voel,” denkt Martha, wanneer ze zichzelf de verontschuldigen hoort stamelen, als ze met Esther alleen is.

„Die contrôle ligt me niet. Per slot van rekening weten jullie allemaal wel, dat ik liever op de zalen werk.”

„Er zal geen betere kracht te vinden zijn.”

Martha is bedroefd om het snijdend sarcasme, waarmee Esther haar en zichzelf striemt. Ze steekt haar arm vertrouwelijk door die van de collega.

„Heb je gezien, dat er op de kinderzaal een nieuw patiëntje is gekomen? Elf jaar. Ze moedert zo grappig over de anderen. Ze is een . . . Jodinnetje.”

Martha schrikt van de heftigheid, waarmee Esther reageert. Ze

heeft zich losgerukt en kijkt met fonkelende ogen naar Martha. „Zo, is ze een Jodin? En waarom moet je dat er speciaal bij zeggen? Plak je ook onmiddellijk bij andere patiënten het etiket van geloof op?”

„Maar Esther, ik. . . .”

„Och, jullie met je gekonkel onder elkaar. Geen van allen zijn jullie te vertrouwen.”

Martha deinst terug voor de opgekropte haat, die opspuit uit Esthers woorden. Haat, die misschien niet eens tegen haar persoonlijk bedoeld is. Per slot van rekening heeft ze vanmorgen de sneeuwkllokjes voor haar neergezet.

Esther is weggegaan. Martha gaat terneergeslagen naar haar kamer. Om vier uur begint haar dienst weer. Anderhalf uur heeft ze om uit te rusten en dit ellendig incident te boven te komen.

Wat moet Esther ontredderd zijn om zich zo op te winden over dat woord. Met opzet had ze het ontwijkende Israëlitische niet gebruikt. Juist in die ontwijking lag immers de accentuering van de verguizing van het ras.

Het enthousiasme, waarmee Martha haar werk begonnen is, is verdwenen.

„Het is misschien het beste, dat ik er even uitloop,” denkt ze. Maar waarheen? Moeders flat is te ver. Wandelen zonder doel heeft ze nooit prettig gevonden.

Wacht eens, het zigeunerkind moet een baan hebben.

Ze wil naar de telefoon grijpen om aan Walter te vragen, hoe ze dat probleem moet aanpakken, maar koppig besluit ze zelf maatregelen te nemen.

Ze denkt aan één van de vroegere patiënten, die haar klagen gezongen heeft over de dienstboden nood. Ze was in het ziekenhuis voor een rustkuur en had een groot gezin.

Geen gemakkelijke werkkring zou Annetje daar hebben, maar ze hoefde ook niet in de watten gelegd te worden.

Waar woonde die mevrouw Boutens ook weer? Ze had het adres pro forma genoteerd van de patiënte, die aangedrongen had op een visite. De directrice hield niet van te veel relaties in de stad. Geroddel kon dan moeilijk uitblijven.

Ze vindt mevrouw Boutens aan de wastobbe. In de rommelige huiskamer, waar de vermoeide vrouw haar klaagzang weer begint, maakt Martha zich nog vlug verdienstelijk met het verschonen van de baby.

Had Martha hulp voor haar? Dan kwam ze als door de hemel gezonden. Boven lagen twee peuters met de mazelen.

„Op 't ogenblik „liggen” ze zeker niet,” denkt Martha, als ze het oorverdovend lawaai boven zich hoort.

Ze vindt het niet nodig de mevrouw in te lichten over Anneke's faux pas, maar ze wil haar toch waarschuwen voor een al te groot vertrouwen.

„'t Meisje is nog jong,” zegt ze. „Brengt u haar niet in verleiding door haar ongecontroleerd in uw huishoudbeurs te laten graaien.”

Mevrouw Boutens lacht hartelijk.

„Zeg het maar eerlijk, zuster. Mijn toekomstige dienstbode heeft geen zuiver geweten. Vrijwillig komt niemand helpen in een gezin met zes kinderen. Neen, maakt u geen verontschuldigen. Dan loopt ze ook niet zo gauw weg. Te stelen valt er hier niet veel. In mijn garderobe zal ze niet veel de moeite waard vinden en wat het huishoudgeld betreft: ik krijg zelf mondjesmaat van mijn man. Wanneer komt het meisje?”

Martha regelt nog even de voorwaarden en hervat dan — teruggekomen — weer wat monterder het zaalwerk.

„Dat was tenminste een zaak, die vlot verliep,” denkt ze. „Ik zal vanavond zelf even de boodschap aan het kind brengen. Morgen kan ze een streep zetten onder haar oude leven en opnieuw beginnen.”

Na haar dienstdijd zoekt Martha naar het huis van haar pupil.

De buitenbouw valt haar niet tegen. Een nieuw huis van het uniforme na-oorlogse type. Utility-bouw, sober en practisch. Het interieur tart alle beschrijving. Een bijna lege kamer met een haveloze meubilering.

Een tandeloze volkswrouw, die met haar linkerhand een gat in haar smoezelige schort bijeen frommelt en met de rechterhand op het grijze hoofd krabt en praat. . . . praat zonder ophouden. Had de juffrouw een baantje voor Annie? Ze was nou een boodschap doen. 't Schaap zat anders hele avonden thuis. Ze ging nooit uit. Ze zou blij zijn met het baantje. Heel wat anders dan die astrante jongens van haar, die te lui waren om te werken.

De opgeschoten jongen, die naast het roestige fornuis zit, lacht sarrend en onbeschaamd met tartend achteruit geworpen hoofd.

„Zou zo'n jongen de hele avond zitten luieren?” vraagt Martha zich geërgerd af. „Zou hij geen enkele liefhebberij hebben?” Ze denkt aan de raambiljetten met de aankondiging, dat er een opwekkingsamenkomst gehouden zal worden, waar iedereen welkom is.

„Morgenavond is er in Concordia een meeting. . . .,” begint ze. „Gaat 't van de kerk uit?” vraagt de jongen, onderuitgezakt op een stoel. „We benne niks.”

„As-ie een jas had, zou je is kenne gaan kijke,” zegt de vrouw. Martha ziet de begeleidende knipoog en begrijpt de plotselinge verstandhouding van de twee.

Schouderophalend gaat ze weg en vraagt, of Anneke over een week bij haar wil komen. Ze geeft het adres van haar moeder op. In de flat kan ze eens rustig met het kind praten.

Op de terugweg naar het ziekenhuis komt ze een muziekcorps tegen. Het speelt opgewekte muziek, er worden biljetten uitgedeeld.

„Gelovigen, komt en brengt een buurman mee.”

Een buurman meebrengen! Het volk, dat daar rondhangt in straten en stegen.

Maar dat kreeg je niet. Dat ging naar film en bonte avonden. Dat zou je alleen kunnen lokken, als je het een begeesterd Christendom kon tonen. Geen geloof, dat aan bloedarmoede leed.

Het geloof van de mens was verzand in de kleinburgerlijkheid van de Christen, die uit de kerk zijn koffie met koek dronk, en 's Maandags tot de orde van de dag overging.

Martha glipte de conversatiezaal voorbij, bedelde in de diete-keuken een kop koffie en ging naar haar kamer. Ze knipte het licht aan en maakte het zich gemakkelijk. Ze trok een elegant bedjasje aan en knikte zich toe in het spiegelvierkant boven de vaste wastafel.

„Je hebt je bekommerde momenten weer gehad, zuster Martha. Geniet nu verder ongestoord van je avond en je boek. Schud die horzelgedachten van je af.”

Teruggeleund in haar kussens liet ze het boek toch dicht. Een paar meter verder was de kamer van Esther. Zou die alleen zijn? Zou ze naar haar toe gaan, haar desnoods excuus vragen voor het woord, dat haar blijkbaar zo gestriemd had?

Maar daar was ook Esthers jaloezie. Martha dacht aan de toon, waarop Esther schamperde over haar bevordering.

Ze knipte het licht uit en legde het boek ongeopend op zij. Eén dag had ze gewerkt en haar arbeidsvreugde was geslonken als sneeuw voor de zon.

Bijna in slaap dacht ze aan opaasje. Opaasje, die zijn blijdschap over haar terugkomst zo onomwonden had getoond. Haar patiënten, die ze zelf mocht verzorgen nog veertien dagen lang.

HOOFDSTUK V

Opaatje!

Stil ligt hij in zijn bed en luistert naar alle geluiden van de zaal. Hij hoort het zacht gekreun van zijn rechterbuurman en het snurken van zijn overbuurman.

Opa ergert zich aan geen enkel geluid. Aan slapeloze nachten is hij wel gewend en hier is het zeker niet erg wakker te liggen. Heerlijk vindt hij het de nachtelijke uren door te dommelen. Het groen afgeschermd licht neemt de volslagen duisternis van de zaal weg.

En dan is er de nachtzuster, die af en toe komt kijken, of je goed ligt en je zo bezorgd toedekt of je een kind bent.

Boven hem klikt de klok. Iedere twee minuten een sprongetje. Zo wordt de korte nacht weggetikt.

Een korte nacht. . . . Want als het zes uur is, komt de nachtzuster en dan moeten de patiënten zich wassen.

Als de zuster niet op tijd komt, gloriëert opaatje. Dan schuift hij zijn bed uit en stommelt op zijn blote voeten naar de kast, waar de schalen bewaard worden. Witte genummerde emaille schalen.

Eén voor één vult hij de bakken met water en draagt ze beverig naar de nachtkastjes. En dan begint hij ze met zijn schorre oude-mannetjesstemmetje wakker te roepen. Voor ieder heeft hij een geintje. Daar is hij opa voor.

„Koossie, an de was, Koossie. Slape ken je strakkies nog wel.”

„Karel, zaag die plank nou temee maar verder door. Nou mot je je wasse.”

En dan komt de zuster met haar goed gespeelde verwondering.

„Neen maar, zijn de kaboutertjes hier aan 't werk geweest?”

Dan glundert opa, houdt zich van den domme en wrijft met de handdoek tot zijn blauw-gaderde wangetjes rood zien. Daarna ploeteren zijn handen in het sopje en reinigt hij met een schaarpunt zijn nagels.

Misschien mag hij de boterhammen uitdelen en dan moeten zijn handen schoon zijn, kraakschoon. Daarvoor ben je in een ziekenhuis. Ze moeten niet vies van je zijn.

Onvermoeid dribbelt opa dan op zijn uitgezakte berenpantoffels tussen de bedden. Voor Koossie twee boterhammen met hagelslag en voor Karel de appelstroop. Beverig schenkt hij daarna de bekers vol en luistert grinnikend naar de kwinkslagen van de zaal.

„Alweer ham?”

„Ik ken niet tegen hartigheid op me nuchtere maag.”

„Opa, je vergeet 't zout bij mijn ei.”

Zijn twee boterhammetjes eet hij aan tafel, maar dan mag hij niet langer opblijven. Dan zit hij schoontjes in zijn heldere bed en wacht tot de dokter komt.

De dokter, vergezeld door zuster Martha. Die loopt tegenwoordig in 't wit achter hem aan.

Dokter let niet erg op hem. Ach neen. Patiënt is opa ook eigenlijk niet meer. De kwaal, waarvoor hij was gekomen, is genezen. De wekelijkse pijnlijke behandeling versomberde zelfs zijn lichte ziekenhuisbestaantje niet meer.

Opa zit in zijn schone bed en wacht met saamgevouwen handen op de dokter, op het extra vriendelijke knikje van zuster Martha.

Zuster Martha vergezelt de geneesheer-directeur op zijn dagelijkse rondgang. Naast de dokter en de zaalzuster staat ze bij de bedden van de zieken.

Zij ziet de spanning in de ogen van ter dood veroordeelden, die hun vonnis niet kennen. Ze luistert naar het milde grapje, waarmee de dokter hun blik doet opleven. „Meer pijn? Dan nu maar eens een spuitje. We laten ons niet op onze kop zitten door die pijnen.”

Morphine. . . . injecties. . . . de laatste etappe.

Ze passeert bedden van zieken, die hysterisch klagen over ieder bezwaar. Ze luistert naar klachten over honger en onheuse behandeling.

Zaal vier met opaatje!

Martha vangt de gludere blik van het kereltje en gaat naar hem toe.

„Is alles nog goed, opa?”

„Met mijn best. Ik eet goed en ik drink goed.”

„Maar opa, wat doen we hier dan nog langer met je?”

De dokter heeft plotseling alle aandacht voor de oude patiënt. Maar opa is er niet blij mee. Hij zakt in elkaar als een verschrompelde ballon. Er is schrik in zijn ogen. Schrik omdat er nu een eind gaat komen aan zijn leventje hier. Hij kan de ontsteltenis niet maskeren. Hij geeft zich bloot in zijn onverhulde ontreddeering.

„Dus van de week oefenen in de tuin en Maandag naar huis.”

Als de dokter al verdwenen is, loopt Martha nog even terug naar het bed.

„Fijn, hè opa, dat je nu mag wandelen. Ik kom je straks halen.” Terwijl ze met dokter Verwey haar koffie drinkt, is ze nog bezig met het geval.

„Dokter, kunnen we dat oude mannetje van zaal vier niet nog een paar weekjes hier houden?”

„Nee,” zegt de directeur, „een onbezorgde levensavond kun-

nen we de mensen hier niet garanderen. We komen altijd bedden te kort. Ja, ja," vervolgt hij, „zo gaat het in de wereld." Dat is het stopwoord, waarmee hij zich gewapend heeft tegen al het onvermijdelijke leed, dat zijn kleine belangwekkende wereld belaagt.

Daar is een levensblij mens, die plotseling sterft na een geslaagde operatie. En daar zijn de andere keren, dat zijn kennis het aflegt in zijn strijd tegen ziekte en dood.

„Ja, ja, zo gaat het in de wereld."

Een noodlot, dat je aanvaardt tot vroeg of laat je de laatste diagnose stelt voor je eigen body.

Een schaakspel tussen God en mens. Een zet en een tegenzet. Je wint of je verliest.

Martha vindt opa al aangekleed in de zitkamer, die gereserveerd is voor patiënten, die mogen opstaan. Hij is er alleen. Hij zit aan een tafel en Martha vindt er een opa, die ze niet herkent. De pientere oogjes rood behuïld en zijn verfrommelde gezicht verborgen in de mouw van zijn gestreepte keperen boevenpakje.

„Maar opa, wat is dat nu?"

Hij kijkt niet op. Zijn hand tast hulpzoekend naar Martha's gesteven schort.

„Nou mot ik hier weg. . . . en ik dacht. . . . ik dacht, dat ik mocht blijve. . . . ik help toch altijd zo fijn. . . . Waarom mot ik nou naar huis?"

Daar ligt opa's eenzame leventje naakt te kijk.

„Heb je 't niet prettig thuis, opa?"

Geconfronteerd met dat woord vraagt opa haastig, of zuster niet wil vertellen aan de anderen, dat-ie gehuïld heeft, omdat-ie naar huis moest.

„Niet tegen mijn bezoek, bedoel ik ook. Me stiefzoon doet alles voor me. Ze benne goed genoeg. Gistere bracht me schoon-

dochter weer twee zakdoeke voor me mee, die eergistere nog vuil ware. Zeg nou zelf."

„Maar 't is zo stil op mijn kamertje, zie je," vervolgt hij klagend. „'t Is er zo stil zo'n hele dag."

„Heb je geen prettig uitzicht?"

„Een grijze muur, een hele hoge, anders niks."

„Kun je dan niet bij je kinderen in de huiskamer zitten?"

„Nee, dat niet. Oud hoort bij oud en jong hoort bij jong. Trouwens. . . ."

En dan komt zijn biecht. Zijn schorre stemmetje klaagt zichzelf aan en verschoont zijn kinderen.

„Wat die jonge is, bij wie ik thuis ben, dat is ommers me stiefzoon."

„Hij is toch je kind," zegt Martha, al bij voorbaat nijdig op iedereen, die opa een strobreed in de weg durft te leggen.

„Ik heb 't er naar gemaakt," bekennt opa. „'k Ben niet hard voor 'em geweest, hoor, maar ik heb onderscheid gemaakt. Drie jaar was-ie, toen ik met z'n moeder trouwde. Een lief kereltje was-ie, daar niet van. 'k Hield ook van 'em. Maar toen kwam me eige jonge. En wat dat is, zuster, een eige kind. Dat is niet met elkaar te vergelijken. Dat is je eige vlees en bloed. 'k Heb onderscheid gemaakt. 'k Heb me eige zoon voorgetrokke. 'k Heb de vruchte geplukt. Me eige zoon kijkt niet meer naar me om. Me stiefzoon heb een edeler karakter, veel edeler. Hij heb me in huis genome en nog gaat me hart uit naar me eige kind. Hij verdient het niet, ik weet het wel, maar 't is het bloed, dat spreekt, zuster. Weet je, je mot nooit met een weduwnaar trouwe, die een kind heb, zuster. Denk om me worde. 't Kind komt dan te kort."

Martha tracht haar ontroering te verbergen achter een grapje.

„Ik trouwen, opa? Ik blijf hier, hoor en ik kom u opzoeken ook. En u moet niet zo tobben. Het is allemaal voorbij."

Aan Martha's arm schuifelt opa naar de zaal.

„Dat gaat nooit voorbij,” klaagt hij. „Nooit. Een mens most wijzer weze.”

„Ziezo, hier is opa weer. We hebben fijn over de gang gewandeld. Buiten was 't wat kil.”

De zaal raadt pienter wat opa schort en begroet hem met ruwe goedhartige spot.

„Opa huilt omdat-ie naar huis gaat.”

„Hi-hi. Nooit meer wonderolie.”

„Wil je mijn galstenen overnemen, opa? Dan ken je nog een hortje blijven.”

Wanneer opa in bed zit, ineengedoken zonder zijn gewone bravoure, loopt Martha over de gang. Nog een kwartier heeft ze tijd voor de verplichte contrôle. Dit keer zal ze de kinderzaal nemen.

Ze schrikt op als ze Esther vindt. Deze gaat niet in op het babbelkje met de kinderen, waarin Martha haar tracht te betrekken. Ze blijft haar werk doen met een hautaine blik en dicht opeengeklemd lippen.

Martha buigt zich over een ledikantje en tilt er een kleutertje uit.

„Kleine muis, jij, kleine muis.”

Door het dunne ponnetje voelt ze de soepele rondingen van het kinderlijfje. Een paar maanden lag het kindje hier en het was haar erg lief geworden.

„Als ik er nu eens particulier voor moest zorgen,” bedenkt Martha. „Zou ooit een eigen kind dit gevoel dan kunnen verdringen? Misschien zou een vrouw wel in staat zijn deze liefde op te brengen.”

„Heeft u geen enkele onregelmatigheid kunnen ontdekken?”

Hard en spottend kruist Esthers blik de hare.

„Je weet wel. . . .,” begint ze, maar ze wendt zich af zonder haar zin te beëindigen. Tegen dit eenzame mensenkind, dat

zich verongelijkt gevoelt in de gekrenktheid van haar volk, kun je je nooit verdedigen.

De zaaldeur zoeft dicht. Martha loopt naar het raam en kijkt uit over de tuin, waar een sneeuwjacht tracht de gele vroege bloei van de forsythia te bedekken.

„Het leven is niet gemakkelijk,” denkt ze.

En deze gedachte is meer dan een phrase.

HOOFDSTUK VI

Heerlijk, zo'n vrij week-end. Martha laat neuriënd het bad vollopen en mixt ondeugend wat van haar moeders reuk-watertjes door het water. Wat badzout en een paar druppeltjes lavendel.

Ze denkt met welbehagen aan de heerlijk gewarmde badhanddoek, die ze straks zal gebruiken en aan de nieuwe mosgroene jersey jurk, die ze voor 't eerst zal dragen.

Kleinigheden, nu ja, daarmee vulde je je leven buiten het ziekenhuis. Klachten van moeder over de werkster, die wat liet zitten en verhalen over mevrouw Van Boetselaer, die zo'n mooi portret van haar kleinkinderen had gekregen.

En ondertussen zou de koffie met room gepresenteerd worden op een zilveren blaadje, belegd met een frivolité-kleedje, dat moeders vingers gepriegeld hadden. Ze zou bij het raam zitten en uitkijken over het park, waar alles nu uitbotte en de bomen geverfd stonden in hun fleurigste groen.

De dissonant van vandaag was dat kind van Van den Oever, dat ze om twee uur bij zich ontboden had. Vandaag was de rechtszitting. Het kind zou er wel ontredderd vandaan komen. Ze mocht wel zorgen, dat ze moeder bijtijds naar mevrouw Van Boetselaer werkte. Moeder moest van deze dingen maar niets weten. Ze zou niet begrijpen, waarom Martha in deze zaak gemengd werd.

Trouwens zèlf begreep ze 't ook niet. Anneke scheen goed op

te passen. Ze had haar mevrouw een paar keer aan de telefoon gesproken. Ze werkte flink door en was wat slordig, maar dat was niet zo erg in een gezin, waar niet op alle slakken zout gelegd werd.

Die rechtszitting van vandaag beschouwde Martha als mosterd na de maaltijd. 't Zou wel een vaderlijke vermaning van de kinderrechtter zijn en als ze hier kwam, zou Martha nog wel eens met haar praten.

Al met al was dat Anneke de vetvlek op 't program van vandaag. Ze moest moeder wegwerken. . . . en. . . .

„Martha. . . . ben je al aangekleed?”

„Was die bel voor mij?”

„Hier is iemand voor je. Een jong meisje. Ze zegt, dat ze je moet spreken.”

„Zeker iemand van 't ziekenhuis,” gist Martha en hardop: „Hoe ziet ze er uit?”

„Een kind met pony.”

Martha kan zelfs in de gedempte stem haar moeders afkeuring horen. Anneke. . . . wat doet die hier om deze tijd?

„Ik kom, moeder. Laat haar maar in de kamer.”

Voorhoofdfronsend kleedt Martha zich vlug aan. De nylonkousen laten zich moeilijk over de nog vochtige voeten trekken. Martha trekt ongeduldig aan het ragfijne weefsel en één van haar ringen kerft een steek kapot.

Bah, die onzin van Walter ook. Nu kwam zo'n kind je hele dag in de war sturen. Waarom was ze niet om twee uur gekomen?

Anneke vertelt de reden, als ze tegenover haar zit. De handen diep in de zakken van de kale regenjas, 't ovaal van 't gezicht met de brutaal bruine ogen weer omlijst door de rode doek.

„'k Heb geen reisgeld om naar de rechtbank te gaan.”

„Maar Annie, dat is toch niet meer dan één gulden vijftig!”

„Ik heb 't niet.”

De schouders schokken onverschillig.

„En je mevrouw vertelde me, dat je vijf gulden had overgespaard.”

„Dat geld heb ik me moeder geleend.”

„Heb je niets meer?”

„Geen rooie cent.”

Onwillig zoekt Martha haar beursje op en geeft haar pupil een rijksdaalder.

„Kom je nu nog wel op tijd?”

„Zal wel.”

„In ieder geval kom je me om twee uur even vertellen, hoe 't afgelopen is.”

Martha brengt Anneke naar de lift en ontwijkt de commentaar van haar moeder door nog wat rond te blijven hangen in de badkamer.

Maar uitstel is niet altijd afstel. Moeder zal zich onverbiddelijk met deze zaak bemoeien. Ze ziet het aan de saamgeknepen lippen in het verstoorde gezicht.

Wanneer Martha de kamer binnenkomt, gaat ze naar het raam en begint afleidend het uitzicht over het park te prijzen. Moest je daar zo'n zwart schaap zien staan. Vier stokkerige poten onder een zwarte omslagdoek met franje.

Maar mevrouw De Koning laat zich niet afleiden.

„Wat was dat voor een kind?” vraagt ze kortaf.

Martha doet aanvankelijk, alsof ze de vraag niet begrijpt. Dan zegt ze zo argeloos mogelijk: „O, dat meisje van vanmorgen? Och, een protégéetje van inspecteur Dixhoorn. Ze krijgt een voorwaardelijke veroordeling en heeft dan toezicht nodig.”

„En moet jij daar je armzalige vrije tijd aan besteden? En nog geld toegeven ook?”

„Dat geld zal ik wel kunnen declareren en zoveel tijd zal ik niet voor dat geval nodig hebben.”

„In ieder geval wil ik niet, dat je zo'n dievegge in mijn huis

haalt. Ze kan wel relaties hebben, die ze waarschuwt om hier in te breken. Ik ben ook maar een vrouw alleen."

„O moeder, wat overdrijft u nu."

Mevrouw De Koning foetert nog wat op Walter en op de gedetailleerde jeugd van tegenwoordig.

Martha's verweer is zwak, omdat ze zelf wat geïrriteerd is door Anneke's onverwachte komst.

Wanneer de middaguren verstrijken zonder dat de delinquente zich gemeld heeft, doet Martha geen enkele poging meer haar protégée te verdedigen. Moest ze nu handelend optreden? Moest ze Annie's mevrouw opbellen en zeggen, dat ze het meisje hier verwacht en wel onmiddellijk?

Maar dan zou mevrouw zonder hulp zitten. Misschien had de rechtszitting langer geduurd en was Anneke maar regelrecht naar haar betrekking gegaan. Wie weet, hoe ontredderd het kind was.

Om zes uur stapt Anneke eindelijk binnen. De rode hoofddoek is vervangen door een vlot alpinootje, dat de gloed der nieuwheid draagt. Mevrouw De Koning verlaat de kamer en trekt de deur met een demonstratief klapje dicht.

Martha recht de rug en zet zich schrap. „Als een directrice van een meisjesschool," denkt ze in wrange zelfspot.

„Ben je nu pas terug, Annie? Heeft de rechtszitting zo lang geduurd?" vraagt ze strak.

„'k Stond zo weer op straat, maar 'k moest een paar boodschappen doen."

„Je zou om twee uur hier zijn."

„'k Moest ommers boodschappen doen," herhaalt Annie laco-
niek. „Ik dacht, dat u niet op een hortje zou kijken."

„Je had toch geen geld om boodschappen te doen."

„Me moeder heb me wat geleend. Me broer was thuisgekome van de kermis."

„En wat heb je gekocht?"

„Kousen en schoenen.”

„En een pet?”

„Ja ook.”

Martha trekt haar stoel dicht bij de tafel. Ze heeft op Anneke de vragen afgevuurd, kort en streng.

„Ik zit hier als een rechter van instructie en dat ligt me niet,” denkt ze.

Maar dan neemt ze Anneke onder handen.

„Als ik je zeg, dat je op een bepaalde tijd hier moet zijn, dan ben je er, Annie. Heb je dat begrepen?”

„'k Docht, dat het niet zo nauw lette.”

„De rechter heeft mij in de plaats gezet van je moeder.”

Die gedachte is nieuw voor Anneke. Met nieuwsgierige ogen kijkt ze Martha aan.

„Daar zal me mevrouw van opkijke. Ik ben dus nou net zoveel as uw angenome kind?”

Martha vindt het beter deze vraag te ontwijken.

„En wat heeft de rechter gezegd?”

Anneke's houding wordt plotseling berouwvol.

„'t Was zo'n aardige man. Hij zei, dat ik hem verdriet zou doen, als ik mijn handen nie thuis hield. Hij keek me zo an. . . . zo. . . . eh. . . . Hij huilde bijna. Ik mocht voor dit keer gaan.”

„De zaak wordt vermakelijk,” denkt Martha. „Ze wil me suggereren, dat die half huilende edelachtbare weg van haar was,” en ze zegt: „Dat heb je verkeerd begrepen, Annie. Je mocht niet zo maar gaan. Je werd voorwaardelijk veroordeeld en als ik klachten over je doorgeef, ga je onherroepelijk naar een gesticht. Wat er vandaag gebeurd is, bevalt me b.v. helemaal niet. Je laat je mevrouw de hele middag maar alleen. 't Verwondert me, dat ze mij niet gebeld heeft.”

Anneke's houding is bliksemsnel veranderd. Ze barst in een wild onbeheerst snikken uit.

„As u alles maar eens wist. . . . Vanmiddag is mijnheer thuis.

Als-ie de trap opkomt als ik boven an 't werk ben, is mevrouw al jaloers."

Ontsteld kijkt Martha naar het gebogen hoofd, dat heuse tranen schreit in een goor zakdoekje.

„Mijnheer . . . ?”

Bijtijds denkt Martha aan de wat slome man met de bijziende ogen, die hulpeloos en ontredderd naast het bed stond, toen zijn vrouw ziek was. Neen, dat was niet het type, dat verleid kon worden door Annie.

„Je moet die nonsens uit je hoofd zetten, kind,” zegt ze streng.

„Ga naar mevrouw toe en doe voor haar wat je kunt doen. Misschien kun je de kleintjes nog helpen baden.”

Anneke's tranen zijn spoedig gedroogd. Martha dwingt zich tot een vriendelijk woord.

Wanneer ze de lift naar boven laat zoemen, legt ze even haar arm om de tengere schouders van het meisje.

„Samen zullen we wel proberen je leven weer in orde te krijgen. Als je goed oppast, ontmoet je wel een nette jongen. Later krijg je kinderen van jezelf.”

Met een onuitstaanbaar lachje keert het meisje zich om.

„Trouwen wil ik wel, maar ik zal wel zorgen, dat ik niet veel van dat grut krijg.”

De lift glijdt weg. Voordat mevrouw De Koning komt, heeft Martha nog even tijd te overdenken wat voor winst deze dag het kind gebracht kan hebben. Eén van de moderne rauwe jeugd, die dreigt te derailleren.

Hoe moeilijk was het in zo'n arrogant kind een schaap te zien, dat op je weg werd geplaatst.

„Is ze vertrokken?”

Glimlachend luistert Martha naar haar moeders commentaar. Dat was nu voor de eerste en laatste keer, dat Martha zo iets in haar huis bracht. Er stonden vuile voetstappen op haar nieuwe velours.

Eén van deze kleinen . . . .

Met weemoed constateert Martha, dat ze de ontferming, die Christus eens gebood, niet opbrengen kan en dat ze de vage weerzin, die in haar gebleven is, niet kwijt kan raken.

Ach, wat was zo'n week-end vlug om. Als een heerlijke oase hadden de vrije dagen gelokt en zo gauw was het voorbij.

Na de Zaterdag met het incident was daar de Zondag geweest. De kerkgang met moeder, het gebabbel van moeder, die nooit moede werd herinneringen op te halen, waarvan Martha genoot en nu al te vlug was daar de laatste avond, die ze — ze beloofde het zichzelf — zou uitbuiten.

Terwijl haar moeder de avondthee zette, schoof Martha de gemakkelijke stoelen onder de schemerlamp en constateerde, dat ze tegenwoordig meer dan anders naar haar vrije dagen hunkerde. Ze ging ook met een lichte tegenzin aan haar werk. Ze miste de blijdschap, waarmee ze vroeger na een rustperiode haar werk kon hervatten.

Het witte uniform! Spijtig bedacht ze, dat de laatste maanden haar meer standjes opgeleverd hadden dan al haar dienstjaren samen. Zelfs de geneesheer-directeur had het nodig gevonden haar een terechtwijzing te geven. En nooit waren het fouten, die ze zelf had gemaakt. Het betrof altijd nalatigheden van de zusters, die ze niet doorgaf, omdat ze vond, dat het voldoende was als de fout hersteld werd.

„We hebben met mensenmateriaal te doen, zuster Martha. Onderschat u dat niet.”

Martha beet zich op de lip. Dokter Verwey kon toch wel weten, dat ze haar verantwoording niet onderschat had in de jaren dat ze zich gegeven had met de inzet van haar sterke jeugd. Maar dit aanbrengen van anderen, dit verraden van eens anders tekortkomingen lag haar niet.

„Heerlijk je bij me te hebben, kindje.”

Mevrouw De Koning kwam binnen en schoof het theeblad op tafel.

Martha genoot van het rinkelen van de kopjes. Dromerig stak ze een sigaret op en trok er afwezig aan om de rook op lekenmanier onmiddellijk weer uit te blazen.

En toen, dwars door de rustige Zondagavondsfeer, rinkelde de telefoon. Ze keken elkaar aan, bevreemd.

„Misschien een zuster, die me iets te vragen heeft over haar dienst,” giste Martha.

Het was echter de nerveuze stem van mevrouw Boutens.

„Zuster, kunt u onmiddellijk komen? Er is iets met Annie.”

„Ja maar, u begrijpt toch, dat ik niet op stel en sprong . . . Als ik dienst had gehad, kon ik ook niet komen. . . . Wat is er eigenlijk aan de hand?”

„U heeft me dat kind op m'n dak gestuurd. Als u niet komt, gebeuren er nog ongelukken.”

„Ik zal komen.”

„Moet je terugkomen in het ziekenhuis? Is er iets ernstigs?”

„Er is iets met dat kind, dat hier gisteren was.”

„Met die dievegge?” striede mevrouw De Koning. „Daar heb je 't al. Nu word ik de dupe van die hele zaak. Mijn avond is vernield.”

„En mijn avond,” zei Martha, met wrevel vaststellend, dat moeder alleen in staat was gebeurtenissen in verband met haar eigen belangen te bekijken.

„Drink tenminste nog een kopje thee en kleeid je warm aan. Het weerbericht voorspelde een koude avond.”

Martha trok haar leren jas aan en streek haar moeder speels over het grijze haar.

„Gaat u maar heerlijk zitten lezen.”

„Als je nu nog weg moest voor je werk.”

In de lift had Martha nog een lachje om haar mikkende moe-

der, bedacht dan, dat ze de sleutel van de fietsenstalling moest halen bij de conciërge.

De dikke vrouw schommelde welgemoed met haar mee. Moest de juffrouw er weer op uit? As-ie verpleegster was, kon je ook nooit een blaassie nemen. Haar zuster d'r nichie, die ook in een ziekenhuis was — bij de gekken — zogezegd. . . .”

Martha verkortte het wijdlopig verhaal met een paar „ja-ja's” en „ach-achs” en trapte weg.

Wanneer ze een kortere weg wil nemen, stuit ze op een opgebroken straatgedeelte en omrijdend raakt ze de weg kwijt. Ze belandt bij het huis van mevrouw Boutens langs een omweg, die leidt langs een vuilnisbelt. De tocht is niet geschikt geweest om haar te kalmeren. De afvalberg verspreidt een weerzinwekkende stank.

In het licht van haar lantaren schimt iets langs haar voorwiel. Een rat? Huiverend trapt ze door. Een paar mensen, innig gearmd, lopen in de richting van de vuilnis.

„De liefde schijnt nog meer zintuigen te missen dan de ogen,” spot Martha, afstappend bij het bekende huis, dat hel verlicht is en waar alles in rep en roer schijnt te zijn.

Mijnheer Boutens opent de deur. Wat was hier aan de hand? Was het nu werkelijk allemaal zo dringend?

Mevrouw Boutens komt de gang in en troont Martha mee naar een zijkamer, waar een geopende koffer staat. Ze vist twee verformfaaide jurken op en toont Martha triomfantelijk de aangehechte prijsjes.

„Ja. . . en?” vraagt Martha, niet begrijpend.

„Die heeft madam gistermiddag gestolen in een winkel. Ze wil het niet bekennen, maar er is geen twijfel mogelijk. Ze bezat geen cent. Twee jurken tegelijk. Eén van negentien gulden en één van vier en twintig. Waarom moest ze die anders wegstoppen in deze koffer? Ze zijn helemaal gekreukt.”

Gistermiddag. . . . Martha strijkt zich over het voorhoofd. Ze kwam toen juist van de rechter vandaan.

„Waar is ze nu?”

„Ze is gisteravond niet thuisgekomen,” vertelt mevrouw Boutens nu wat rustiger. „Vanmorgen kwam ze aanzetten. Ze vertelde me, dat u haar als dochter geadopteerd had en haar een avondjapon had beloofd. Een donkerrode. Waarom vertelde u haar ook die dwaasheid?”

„Waarom valt uw man haar lastig?”

„Mijn man? . . . Eduard?”

„Ik vraag u dit alleen om u te laten horen, wat ze nog meer voor nonsens uitkraamt. U moet haar onzinverhalen niet geloven. Kan ik naar haar toe gaan?”

„Ze heeft zich opgesloten in haar kamertje. Twee hoog.”

„Weet ze dus, dat u de jurken gevonden hebt?”

„Ik heb haar gevraagd, waar ze die gekocht heeft,” knikt mevrouw Boutens. „En ze is te keer gegaan als een mager varken. Ze heeft een groot keukenmes meegenomen.”

Martha schrikt. Mevrouw Boutens heeft gelijk: hier kunnen ongelukken van komen.

„Waar hebt u de telefoon?”

Martha belt het politie-bureau en treft gelukkig Walter zelf.

„Eigenlijk heb ik bureaudienst, maar ik zal 't wel schikken,” belooft hij. „Ga maar niet naar boven voor ik er ben.”

„Laten wij de kinderen ondertussen naar bed brengen,” stelt Martha voor.

In de huiskamer vinden ze de peuters verzameld om hun vader. Het ganzebord met de dobbelstenen en fiches staat in wanorde weggeschoven op tafel. De twee kleinsten zijn bezig de inhoud van de pot te verorberen.

Ze zijn onmiddellijk bereid mee naar bed te gaan, blij om het verzetje, dat die vreemde dame hen zal uitkleden.

Voor ze in bed zijn, hoort Martha de politie-motor. Ze wisselt

een blik van verstandhouding met de vader en gaat naar beneden. Voor haar staat Walter. Rustig en spottend knikt hij haar toe.

„Zenuwachtig, mijn kind? We hebben wel voor hetere vuren gestaan. Er dreigt niet het minste gevaar voor je.”

„Ik ben boos, omdat mijn vrije avond naar de maan is.”

Walters gezicht verstrakt even.

„Een vrije avond is niet altijd belangrijk. Soms is een mensenziel belangrijker.”

„Een ziel, die voorbestemd is om te derailieren. Wat verwacht jij er van?”

„Niets. Werkelijk niets. Ga je mee?”

Samen bestijgen ze de trappen. „Het kamertje is aan de overkant van de trap,” dirigeert mijnheer. „De deur is op slot. Ze wil niet opendoen.”

Maar de weerstand blijkt onmiddellijk gebroken, als Walter op de deur bonkt en met barse stem waarschuwt: „Politie, doe direct open.”

Na wat geschuifel wordt de sleutel in de deur omgedraaid. Een bedompte lucht hangt in het ongeluchte vertrek.

Annie is onmiddellijk weer in bed geschoten. Diep onder de dekens is ze weggedoken en ze huilt als een dier met korte schorre kreunen.

Walter maakt korte metten. Hij trekt de dekens weg en dwingt haar rechtop te zitten. Hij wijst op het mes, dat naast haar ligt. „Pas op, bekeer je niet aan dat wapen,” spot hij. „Wat wilde je daarmee?”

„Me. . . . van. . . . kant. . . . make.”

„Welneen, kind, dat doe je niet. Vertel me maar eens in welke zaak je die jurken zo handig weggehaald hebt.”

Ze noemt gedwee de naam van een volkszaak en zegt, dat ze de meegenomen jurken over elkaar aangetrokken heeft in een pas-kamertje.

Walter gaat verder met het verhoor. Wat ruw, wat spottend, maar niet genadeloos.

„Als mevrouw het goed vindt, zou 'k vannacht maar rustig hier blijven slapen,” zegt hij. „Morgen kom je dan maar eens op het bureau. Dat mes zullen we maar meenemen, dat kan mevrouw nodig hebben.”

Wanneer Walter het kamertje verlaten heeft, dwingt Martha het kind nog even op te staan.

„Kleed je uit. Zo kun je niet gaan slapen.”

Vlug en handig haalt ze het bed af en ordent het weer.

„Waar is je nachtpon?”

Onder de matras neemt Annie een goedkoop tricot vod van-
daan, vuil en verfomfaaid.

„Neen,” zegt Martha, „als je niets anders hebt, moet je maar zo gaan slapen.”

Van de grond raapt ze het afgegooide lorrige ondergoed. Een gordeltje met een half afgescheurde jarretelle, een onderjurk met een aangespeld schouderbandje.

Ze verdringt haar ergernis en legt in een eindelijk ontwaakt medelijden haar hand op de schouder van het weer weggekropen kind.

„Waarom deed je dat ook?”

Het snikken houdt op.

„Omdat... jullie hoeven niet te stelen... Jullie hebben alles.”

Ach, wat een onzin. Martha doet geen moeite meer met het overspannen kind te praten. Ze gaat naar beneden en neemt haastig afscheid. In de houding van mevrouw Boutens voelt ze een onbewimpelde afkeer voor dit experiment.

„Ziezo, dat is eens, maar nooit weer. Dan maar liever zonder hulp.”

Walter wacht haar buiten op.

„k Heb de brigadier met de motor naar huis gestuurd,” zegt hij. „Waar is je fiets? Ik breng je wel even thuis.”

„Dat betekent een vertraagde gang langs de mestvaalt.”

„Kom mee, dan nemen we een omweg door het land.”

Zwijgend gaan ze naast elkaar. Walter kijkt op bij Martha's diepe zucht.

„Vind je 't leven zo moeilijk?”

„Die geschiedenis met dat kind hindert me meer dan ik je zeggen kan.”

„Wees tevreden. Je bent er nu definitief af na deze onverwachte escapade. Een diefstal nadat de kinderrechtter zijn kostelijke woorden verspild heeft. Neen, dat nemen ze niet. Ze zal nu wel tot haar meerderjarigheid naar een opvoedingsgesticht gaan.”

„Waarom denk je, dat ze dit deed, Walter?”

„Omdat ze 't niet laten kon.”

„Ze maakte er, toen ik haar naar de reden vroeg van haar gedrag, een soort klasseprobleem van. Ze ziet ons blijkbaar als de familie Rothschild. Ze moest eens weten, hoe vroeg ik morgen in de weer moet zijn.”

Walter haalt de schouders op.

„Pluis het genealogieboek van ons geslacht maar eens na. Die tak is al aan 't struikelen van 1600 af. Het is de gedegeneerde kant van de familie, Martha.”

„Hoe gaat het nu verder met die toezichthouding?”

„Ik zei al, dat je daar nu van af bent. Je bent al ontheven van je taak voor je goed en wel aangesteld bent. We gaan over tot de gemoedelijke orde van de dag.”

„Verzin maar niets meer van dien aard, Walter. Ik ben niet uit het goede hout gesneden voor dit werk.”

Walter houdt zijn stap wat in. „Nu begint hij me weer te kapittelen,” denkt Martha vermoeid. „Als hij eens wist, hoe ik naar rust verlang.”

Walter schijnt zich te bezinnen. Hij loopt door zonder een woord gezegd te hebben. En hij legt de rest van de weg zwijgend af. Zij vraagt zich af, of hij boudeert over haar woorden. Bij de flat gekomen steekt ze wat timide haar hand uit.

„Overall is licht,” zegt ze. „Daar zit moeder onder de schemerlamp. Derde raam van boven.”

Walter zoekt de gevel langs.

„Ja,” zegt hij, „daar zitten ze onder de roze en gele schemerlampen. Ga er bij zitten, Martha en vergeet de misère zo gauw mogelijk.”

„Word je theatraal?”

„Nee, ik word niet theatraal. Dit geval doet me niet zoveel. Ik maak het dagelijks mee. Maar dat het jou niets doet, dat verwondert me. Zijn deze dingen niet in staat jou ongerust te maken?”

„Zo'n hysterisch, a-sociaal kind?” weert Martha af.

„Het is je naaste, Martha. Je naaste, die je lief moet hebben als jezelf. Als jezelf,” herhaalt hij peinzend.

Maar dan vervolgt hij vlug: „Vanmorgen was ik verdwaald in een kerk. 'k Weet niet in welke. Dat kan me niet schelen ook. Weet je, waarover geprekeet werd? Ik herinner me de tekst niet woordelijk. Ik ben niet Bijbelvast. Daar hebben jullie het monopolie van. De geestelijke sprak over de lauwheid, die God niet duldt van degenen die Zijn Naam belijden. Hij zal ze uitspuwen, omdat ze niet koud en niet warm zijn. Ze zijn lauw. Ze zijn niet met ijver bezielde voor Zijn Naam. Ze kunnen geen geestdrift opbrengen. Ze vinden, dat ze hun broeders hoeder niet zijn.”

„Walter, nu ben je onredelijk. Wat kan ik er aan doen, dat dat kind voor de tweede maal haar handen niet kan thuishouden? Per slot van rekening zal die rechter haar ook wel het een en ander hebben voorgehouden.”

„Kom,” zegt hij, „laten we niet vechten, kameraad. Als jij

tevreden bent over jezelf, is het zoveel te beter. Ik ga terug naar mijn bureau, dat ik eigenlijk frauduleus verlaten heb om jou te hulp te snellen."

Martha bergt haar fiets op en maakt geen gebruik van de lift. Ze klimt langzaam de trappen op.

Hebt uw naaste lief als uzelf. . . .

„Walter is onredelijk," zegt ze half hardop, als om zichzelf te overtuigen. „Ik sloof uiteindelijk van 's morgens vroeg tot 's avonds laat voor mijn naaste."

En dit kind? Kon ze er meer voor opbrengen dan een vluchtig meelij?

„Wanneer ze in het gesticht is, zal ik haar schrijven," denkt ze. „Vrijwillig zal ik haar vasthouden en schrijven."

Als ze binnenkomt, loochent moeder haar dutje met de halsstarrigheid van oudere mensen. Neen, ze had zitten lezen. Martha moest maar eens gauw vertellen, wat er aan de hand was met dat kind.

Maar Martha heeft geen zin het „Zie je nou wel" en het „Ik heb het wel gezegd" van haar moeder te beluisteren. Schouderophalend zwijgt ze.

Dan na een pauze zegt ze: „Wat storm in een glas water. Ongenoegen met haar mevrouw."

„En daarvoor moet jij je vrije avond missen?"

Martha geeuwt demonstratief en landerig en geniet wat beschaamd van moeders bezorgdheid over haar moeheid.

„Ga maar vroeg naar bed. Je kunt wel kou gevat hebben."

. . . . Jullie hebben alles. . . .

Wanneer moeder naar haar slaapkamer verdwenen is, wurmt Martha zich uit de zorgvuldig ingestopte dekens. Met haar handen om de knieën gevouwen kijkt ze op naar het portret van tante Martha. Heeft die het geheim gekend van waarachtige naastenliefde? En was haar nagedachtenis daarom een zegening?

Martha's naaste. . . . Anneke, die haar zorg niet meer nodig had. Esther, die rondliep met een knagende wrok, waardoor ze niet heen kon breken. Opaatje, wie ze beloofd had te zullen bezoeken en die nu alweer een poos thuis was, zonder dat zij er was geweest.

Ik heb het ook zo druk. . . .

Niet heet en niet koud!

Lauw!

Was ons hart niet brandende in ons? Brandende van ijver voor Christus en daarom vurig van naastenliefde?

Martha kruipt terug in de koestering van de dekens. Walter heeft haar rustige tevredenheid weggenomen. Ze heeft een tekort gevoeld. Een tekort, dat niet meer zal schrijven, als haar werk de volgende dag beslag op haar legt.

Wie kan zijn broeders hoeder zijn in deze rauwe tijd?

HOOFDSTUK VII

„Dag, mevrouwtje. Voorzichtig aan, de baby vooral de eerste dagen strak houden.”

Martha wuift naar het blozende jonge paar, dat wegrijdt met hun gewonnen eersteling in de armen.

Leuk, zo'n paartje. Hij pronkend als een jonge haan en zij verlegen als een schoolmeisje.

Aardig vrouwtje en een schat van een baby. Jammer, dat dat alles weer uit je gezichtsveld verdween. Je had de kans nog eens een paar keer een angstig telefoontje te krijgen op de onmogelijkste uren van de dag of nacht met de mededeling, dat de baby zo hard schreide of helemaal niet schreide en dan fini.

De kans, dat het jonge moedertje in de knoop zou raken, was in dit geval ook nog niet zo groot, want het paartje was bij een der grootouders in getrouwd. Stakkerds. Er was nergens anders ruimte voor hen.

Wanneer er nog een kind bij kwam, kregen ze wel een één-kamerwoning met het old-finished dressoir en vooral geen kinderen meer, om allerlei redenen. En na twintig jaar, die o zo gauw voorbij waren, een tobbende vroeg-oude moeder, die had geweigerd Gods zegen in ruime mate te aanvaarden en dan al te vroeg alleen bleef met haar man en haar klachten. Het gewone beeld.

Ach, wat een gefilosofeer ook op de vroege morgen.

„Zuster, post voor u.”

De gewichtig doende portier reikt haar twee brieven toe. Een rouwbrief en een blauw-grijs couvert. Geen van beide brieven interesseren haar erg.

De blauw-grijze enveloppe blijkt van Anneke, die sedert een maand of wat opgeborgen zit in een inrichting en de rouwbrief was natuurlijk van een patiënt, die mogelijk eens een keer van zijn leven in het ziekenhuis had gelegen en door haar was verpleegd.

Arnoldus Koolhaas. Zie je wel. Dat was een nietszeggende naam. . . . in de gezegende leeftijd van 79 jaar. Geen tragische dode. Ze zou een kaartje sturen, die ze voor dat doel op haar kamer bewaarde.

De brief van Anneke zou ze straks wel lezen. Zeker een dankje voor het reisgeld, dat ze haar had gezonden om bij haar moeders verjaardag te kunnen zijn. Een menselijke verstandige maatregel was het zo'n kind eenmaal in de drie maanden in de huiselijke kring te laten vertoeven en deze keer extra was Anneke op haar verzoek toegestaan, omdat het meisje zo goed oppaste.

't Kind was haar blij komen bedanken tijdens dat bezoek. Ze had er fris en monter uitgezien bij die gelegenheid. Nu de pony weggewerkt was, had ze een fatsoenlijk gezicht. Wie weet, hoe goed zo'n kind nog terecht kwam na die gestichtsjaren.

„Beginnen we onze rondvlucht, zuster?”

Achter de geneesheer-directeur begint Martha haar dagelijkse rondgang langs de bedden.

„Zuster, kijkt u eens.”

De dokter wijst haar een vuurrood doorgelegen plek. Ze begrijpt de betekenis van het gebaar. Een nalatigheid van de zuster, die ze op de vingers zal moeten tikken.

Gelukkig was het een van de leerling-verpleegsters. 't Liefst zou ze nu zelf even de mouwen opstropen en aan 't werk gaan.

Niemand kon begrijpen, hoe ze 't land had aan die voortdurende foutenjagerij.

Gelukkig ontmoette ze Esther niet. Die was met vakantie. 't Adres was Zandvoort, Pension Brandaris. Daar zou ze nu wel op haar eentje haar dagen verpiekeren.

Als gewoonlijk drinkt ze samen met de dokter een kop koffie.

„Dat oude favorietje van u is ook nog gauw weg geweest.”

„Mijn oude favorietje?”

Niet begrijpend kijkt Martha de dokter aan.

„Hebt u die advertentie niet gelezen in de courant van gisteravond? Hatelijk van hartelijkheid: Heren doktoren en verpleegsters van 't ziekenhuis werden nog eens bedankt voor de zorg, die ze indertijd aan de innig geliefde vader bewezen. Jammer van 't geld, dat de stakkerds uitgeven voor zo'n annonce. Welke protser zou zich daar nu gestreeld door kunnen voelen?”

Martha strijkt zich over het voorhoofd en neemt de ineengevouwen rouwkaart uit de zak.

„Maar wie. . . . Ach, het moet opaatje zijn.”

Arnoldus Koolhaas, de vreemd gewichtige naam, die opa in 't burgerleven had gedragen.

Wanneer ze onopgemerkt verdwijnen kan, gaat ze naar haar kamer. Arnoldus Koolhaas. . . . opaatje. Ze heeft hem niet meer bezocht.

„Ik heb het druk gehad en het huis is ook zo ver. . . .”

„Ik heb wel getennist en mijn vrije dagen heb ik knus doorgebracht in moeders flat,” klaagt ze zichzelf aan.

„Mijn vrije tijd had ik nodig om op krachten te komen. Niemand kan me toch een verwijt maken. . . .”

Ach, wie maakte haar een verwijt? Opa zeker niet. Opa zou wel stil gewacht hebben zonder een klacht. Sputteren lag niet in zijn aard.

Ze zou in dit geval iets doen wat anders haar gewoonte niet was. Ze zou naar het sterfhuis gaan om te condoleren. Opa zou het niet meer weten, maar als hij 't geweten had. . . .

Gij hebt de eenzamen niet bezocht! Het grote tekort van dit jachtige leven.

De inhoud van de grauwe enveloppe brengt haar eveneens opzienbarend nieuws. Die vertelt de „geachte Mejuffrouw”, dat Anneke bij haar laatste bezoek aan huis kennis heeft gemaakt met een „zeer net persoon”, die in de vaart is.

Martha heeft nog juist de tijd Walter op te bellen voor ze haar contrôle begint.

„Wat is er voor nieuws, volle nicht? Lees die brief eens voor. Heeft Anneke een partner gevonden? Neen, hoor, dat is 't laatste nieuws niet. Het allerlaatste nieuws is, dat ons Anneke trouwplannen heeft. Het „net persoon” is bezig haar uit het gesticht te krijgen.”

„Maar Walter, ze is nog zo jong.”

„De varende persoon is wat ouder. Hij is weduwnaar. . . . Neen, laat me uitspreken. . . . Er komt nog een kind van zes jaar achteraan.”

„Maar dat kan toch niet. Vind jij dat Anneke nu een geschikte stiefmoeder?”

„We houden een oogje in 't zeil, Martha. Ze is het gesticht nog niet uit. Overigens verbiedt de wet geen huwelijk tussen gederailleerde meisjes en weduwnaars.”

„Maar die vader kan toch ontzet worden uit de ouderlijke macht?”

„Zelfs dat kan niet zonder dringende redenen.”

„Het is fraai.”

„Kom er maar eens over praten op 't tennisveld. Ik zie je de laatste tijd zo weinig.”

„'k Heb niet veel tijd, Walter en op mijn vrije dagen regende het een keer of wat.”

„Maar regen is toch geen bezwaar. We behoeven dan niet te spelen. Wij komen toch om te praten.”

Martha belt lachend af. Sportmensen zijn ze geen van beiden. Walter heeft nog gelijk ook. Tot les nemen zijn ze nooit gekomen en niemand neemt hen als partner serieus.

Voor ze aan 't werk gaat, raadpleegt ze haar agenda. Vrij van vier tot zes. Een nieuwe jurk passen en nog een paar boodschappen doen in de stad.

„Je gaat naar opaatje,” commandeert ze zichzelf. „Vandaag nog!”

Die nieuwe jurk. . . . Ach, wat kon haar die nieuwe jurk vandaag weinig schelen. Die boodschappen kon ze toch wel doen. Zo'n rouwbezoek behoefde niet zo lang te duren. In de trieste regen van een kille zomerdag fietst Martha naar de wijk, waar opa woonde.

Ze hoeft niet lang naar 't sterfhuis te zoeken. De verkleurde overgordijnen zijn dichtgetrokken achter het gekleurde beeld, dat voor 't raam pronkt: het bekende hengelaartje, dat naar een spartelende vis grijpt. Stellig een ouderwets pronkstuk uit opa's inboedeltje.

Martha belt aan. Een bescheiden rukje veroorzaakt een baldadig geklingel door het huis.

„Pardon. . . . ik wist niet. . . . de bel.”

„Ja, die bel gaat veel te hard. Die hadden we nog zo gelaten voor opa. Me man gaat nu een elektrieke aanleggen.”

De mevrouw van het kale bontjasje heeft nu een zwarte japon aan met een wit schortje er op. Ze weet hoe het hoort bij sterfgevallen. De gordijnen toe en een wit schortje voor. En als opa weg is, een zoemer!

Door het donkere gangetje volgt Martha de dochter naar de kamer, waar de stiefzoon zit te midden van wat burens, die rouwbeklag komen betuigen.

„'t Was zo'n goed mannetje. Ja, buurman, graag een sigaartje.”
„Wat seg-u? Ja, een wolkie melk in me thee. Dat bindt 't looizuur, zeggen ze. Gelukkig maar, dat-ie niet lang geleje heb. Ineens weg is altijd 't fijnste maar.”

Er valt een stilte wanneer Martha binnenkomt. De zuster van 't ziekenhuis, die opa nog even wil zien, was geen alledaags bezoek. Dat was een laatste eer voor opa.

„Nee, 'k ga niet zitten; heus, ik heb geen tijd. Als ik even naar opa mag?”

Martha volgt de stiefzoon naar boven. In een alkoof is opa opgebaard. Een bedwelmende bloemengeur komt haar tegemoet.

Op opa's leunstoel, dicht geschoven voor het raam, dat triest uitziet op de grijze muur, pronkt opzichtig een krans, gemaakt van anjers en aronskelken. De stijf uitstaande wit-zwarte moiré linten accentueren de gescheurde wasdoeken zitting met hun: „Rust zacht, lieve vader”.

In de alkoof staat Martha bij de kist en luistert naar de stiefzoon, die de rust van de dode niet meer kan verstoren met zijn ergernis over de afwezige zoon.

„Hij is niet eens overgekome. Ik heb hem opgebeld, maar hij zei, dat het geen zin meer had te komme voor de begrafenis. De krans stuurde hij direct, gisteravond al. Een krans as een karrewiel. Had-ie bij z'n leve de ouwe maar verwend.”

„Klaas, kom-ie effe? Daar is de man voor de rijtuige.”

„Mag ik effe, zuster? U zal wel nie bang zijn van een dood mens. 'k Zal 't licht effe opsteke.”

Martha is blij, dat ze even alleen gelaten wordt met de gestorvene. Opa is niet veel veranderd. Zijn schrale lijfje had niet veel meer te offeren aan de dood.

Het magere oude-mannetjesgezicht is niet veel veranderd. Zo had ze hem dikwijls gevonden in zijn onrustige sluimer. Maar dan waren de oogleden vlug opgeslagen, had zijn pientere vro-

lijkheid altijd weer vlug verjaagd het droeve starende, dat sprak van heimwee naar de zoon.

Opa's ogen zijn gesloten, voorgoed.

„Er is niets meer goed te maken,” denkt Martha. „Ik heb mijn belofte niet gehouden. Ik heb opa alleen gelaten. Ik heb hem de beker koud water, die mijn Meester voor hem vroeg, niet gereikt. Ik heb van opaatje alleen willen incasseren het plezierige gemak, waarmee hij de zaal dirigeerde. Wat wist ik verder van hem af?”

Ze knipt het licht uit en sluit de alkoofdeur. Op opa's tafeltje liggen de zaken, waarmee hij bezig is geweest, tot de dood hem weghaalde, genadig en pijnloos.

Martha trekt wat oude vergeelde couranten naar zich toe. Ze kijkt naar de data. Couranten van vijf en twintig jaar terug. Couranten, die een rol hebben gespeeld in opa's wereldje.

„Heden werd onze zoon geboren. . . . Heden overleed. . . .”

De mensen, die zijn gekomen en gegaan in een lang leven. Een oud mens, dat dwaalt door het verleden.

Een doktersboek ligt opengeslagen bij Hartbezwaren. De bladzijde is beduimeld en veel gelezen: uitstralende pijn aan de linkerkant is met een beverig aniline-kruisje gemerkt.

Hier, met het uitzicht op een blinde muur, heeft een mens geleefd, eenzaam naderend de laatste nood.

„Hè, die mensen zijn zo lang van stof.”

De stiefzoon is teruggekeerd in de kamer. Hij ziet de tranen in Martha's ogen, tranen die geschreid werden om eigen tekort en in de gemakkelijke bewogenheid van de nerveuze gevoelsmens slaat zijn stem over en komt zijn biecht schor en gejaagd.

„Ik heb wroeging, dat ik niet meer voor hem ben geweest, zuster. Hij had zo'n behoefte aan gezelligheid. Maar weet u, hij had mijn niet nodig. Hij verlangde naar zijn zoontje, dat niet meer naar hem omkeek en alleen geld stuurde.”

„Hij was u toch erg dankbaar, dat u zoveel voor hem deed. Hij zeide het mij, kort voor hij het ziekenhuis verliet.”

„Heb-ie dat gezegd? Och, die ouwe. Hij kon ook niet anders zegge, maar zuster, as kind. . . . Ik heb het zo moeilijk gehad. Zijn Karelkje had gelijk, altijd gelijk. Karelkje werd wakker gemaakt 's avonds in bed, als er wat extra's gehaald was. Karelkje zag er zo teer uit, ziet u. Ik lag met gesloten oge en luisterde, hunkerend naar zijn smekke en als ik een stukje bedelde, snauwde hij, dat ik moest gaan slape en dat hij anders zou zegge, dat ik wakker was.”

„Maar had uw moeder dan geen enkele invloed?”

„Moeder heeft het moeilijk gehad. Ze duwde me 's morgens dikwijls het deel toe, dat me 's avonds niet gegund was. Maar dat betekende niet hetzelfde. Karel mocht langer opblijve dan ik, omdat hij zenuwachtig was. Hij moest 's winters een vere bed hebbe, omdat dat warmer was en 's zomers mijn harde bed, omdat hij last had van de hitte. Och, zuster, waarom zal ik oude koeie uit de sloot hale?”

„Het is fijn, dat u zo goed voor hem bent geweest.”

„Dat is 't 'em juist, zuster. Ik bèn niet goed geweest voor hem. Ik had meer motte doen. Ik had hem naar beneje motte hale, as-ie alleen zat.”

„Is er een. . . . een geestelijke bij de begrafenis?”

Een voorzichtige vraag om te peilen of God een rol heeft gespeeld in het leven van deze mensen.

De zoon staat op.

„Moeder deed aan geloof,” zegt hij in de vreemde terminologie van onkerkelijke mensen. „Ik mot er niet veel van hebbe. Van God wel, maar niet van de mense, die in Zijn naam probere je een rad voor de oge te draaie.”

De ontroering is voorbij. Klaas geeft af op zijn bazen en de kapitalisten in 't algemeen. Een opstand in 't wilde weg tegen al wat over hem gesteld is.

„Dank u voor uw bezoek, zuster. As me vader dat nou nog is had kunne wete, dat u gekomme is. Zusters hebbe het te druk om op visite te gaan, zei ik altijd.”

Martha gaat terug naar het ziekenhuis.

Zuster was toch nog gekomen!

Te laat!

Een van de oudjes, die eenzaam zijn leven gesleten had.

Wat hij aan liefde en verzorging genoten had, was opgebracht door de zoon, die in reactie op zijn vergeefse hunkeren naar vaderliefde nu alles wegsloeg wat gezag betekende.

Een ongelovig mens, die een liefde had opgebracht, een Christen waardig.

Martha denkt aan Walters woorden. Niet heet en niet koud.

Terwijl de eis was brandende liefde voor iedere naaste, die gezet werd op je weg.

Als je eerlijk was tegenover jezelf, dan moest je het tekort erkennen.

O, je erkende het ook wel, maar na die erkenning sukkelde je weer door; jezelf nog strelend met de waardering om die Godgevallige gedachte.

Martha nadert het ziekenhuis, een hoog gebouw met lichte zalen, vol bedden. Patiënten roepen elkaar iets toe, handen wuiven. Martha groet terug.

Ze voelt zich, alsof ze weer thuiskomt na een lange vermoeiende tocht.

„Zuster, als ik even storen mag, er is iemand om u te spreken.”

Rustig volgt Martha de portier naar de wachtkamer; de beschikking over haar doen en laten is tenminste de winst, die haar witte uniform haar bracht.

„Die man daar met dat kind.”

„Komt hij voor een opname?”

Martha wendt zich naar de bezoeker. „Een jonge varensgezel,” denkt ze, maar ze heeft meer oog voor het kleine bloedarme kind, dat met verschrikte ogen half achter hem schuilt. Een klein vogelverschrikkertje met een paar grote alles beheersende ogen.

„Komt u voor opname?” weifelt Martha. „Gaat u even mee naar de spreekkamer.”

Al op de gang onthult de man het doel van zijn komst.

„Ik kom effe prate over de brief, die u gekregen heb van mijn. . . eh. . . van Annie. . . eh. . . ik ben zozegzegd haar aanstaande.”

Er gaat Martha een licht op. Dit is dus de weduwnaar, die dingt naar de hand van haar vroegere pupil.

„Annie is heel wat jonger dan u.”

„Dat is geen bezwaar,” knikt de man. „Dan zal ze een goeie moeder voor me kleine Catrientje zijn.”

Martha hurkt bij het kind, dat haar blijft aankijken met grote vreugdeloze grote-mensenogen.

De vader praat verder.

„Als ik nou wegga met me schip voor een week of vier, moet ik me Trientje achterlaten bij vreemde. Dat is ook nie veel gedaan. 't Kind klaagt niet, maar toen ik de laatste keer thuiskwam, was d'r armpie blauw geknepe.”

„Hoe lang kent u Annie eigenlijk?”

„'k Heb met haar in de trein gezete. Ze heb me eerlijk alles verteld van 't gesticht.”

„Hebt u haar maar één keer gezien?”

„Dat 's genoeg,” zegt de man afwerend. „'k Heb m'n ogen niet in mijn zak zitte. 'k Ben al een keer getrouwd geweest.”

Martha knikt. Ze neemt zich voor met Walter te spreken over dit huwelijk. Het móet een poosje geremd worden.

„Om het kind vooral,” denkt ze. Als je dacht aan het kind met

de grote droeve ogen en aan de achttienjarige brutale dievegge met de pony-kop, dan zag je een drama in wording.

Ze maakt een afspraak met Walter op het tennisveld. De jonge inspecteur blijkt volledig georiënteerd.

„Kunnen jullie niet maken, dat dat huwelijk nog wat uitgesteld wordt?” vraagt ze.

„Nee, dat kan niet, want er is enige reden te vermoeden, dat er haast gemaakt moet worden met de trouwerij.”

„Maar Walter . . . ze waren maar één week-end samen.”

„Liefde op het eerste gezicht,” spot Walter. „En je moet niet vergeten, dat ons Anneke het er wel op toegelegd zal hebben om wat vlugger meerderjarig te worden. Wanneer ze trouwt, bereikt ze die gelukkige mijlpaal zonder overbodig wachten.”

„Dit keer zal ik mijn kleine naaste niet aan haar lot overlaten,” denkt Martha en ze vraagt: „Krijg jij bericht wanneer ze trouwen gaat?”

Walter knikt spottend.

„Een officiële trouwkaart. We gaan er in groot tenue heen. De commissaris zelf of een van ons als zijn vertegenwoordiger.”

„Ik wil graag weten, wanneer de bruiloft is,” mijmert Martha.

„Je officiële toezicht is toch al afgelopen.”

„Dan zal ik officieus een oogje in 't zeil houden. Er is een kind.”

Het blijkt achteraf niet nodig, dat Walter haar op de hoogte brengt van de trouwdag. Een week voor het huwelijk ontvangt Martha een kaart, een goedkope met goud versierde kaart, waarop getypt staat, dat Annie van den Oever gaat trouwen met Marinus Verwoerd en dat de bruiloft zal gehouden worden in het feestgebouw van Schippers - Achterzaal. Vanaf vijf uur. Martha's eerste opwelling is toch maar een kaartje te sturen. Per slot van rekening komt haar belangstelling ook vroeg genoeg na het huwelijk.

Ze dwingt zich om de feestzaal op te zoeken. Ze moet er haar dienst voor ruilen met een collega, maar ze begrijpt hoeveel er gelegen is aan dit contact, dat alleen uitgelegd zal worden als een vriendelijke belangstelling van haar kant.

Het gaat om het kind!

HOOFDSTUK VIII

Marinus Verwoerd staat voor het spiegelkje in het keukentje van één bij twee en zeept zijn verweerde gezicht in met driftige bewegingen. Op de bruine magere kaken wolkt het schuim, dat hij weg gaat schrapen met het vlijmscherpe mes.

Een ouderwets scheermes. Marinus houdt van ouderwets. Samen met zijn Neel had hij de uitdragers afgelopen om zijn boeltje bij elkaar te halen. Het mahonie meublementje en de rondbuikige chiffonnière.

Wat hij vandaag ging doen, strookte eigenlijk niet met zijn aard. Een huwelijk met een meid, die zijn dochter had kunnen zijn. Een treinreis en een fuif met een borrel. Dronkemanslul in een vreemd huis, waar een verjaardag gevierd werd. En dan nu vandaag de bruiloft. Hij was geen schoft en hij zou zijn verplichtingen geen strobreed uit de weg gaan.

't Kon zijn goede zijde ook hebben. Ze was jong, maar ze had beloofd goed te zijn voor zijn kind, als hij weg was.

„Vader, je spat op mijn jurk.”

Marinus keert zich om en kijkt naar Catrientje, die rechtop in het grote twee-persoonsbed zit, het magere kopje iets voorover gebogen, omdat de vloiepapiertjes zo moordend strak in haar haren gedraaid zitten.

„Veeg die spat nou van mijn jurk, vader.”

Marinus dept het luchtige schuim weg en grapt: „Dus je ben

wakker, kleine muis? Vandaag gaan we feest viere. Vandaag krijg je weer een moessie.”

„Hoe ziet ze d'r uit?”

Marinus lacht breeduit en geforceerd.

„Jij bent me d'r ook eentje. Dat weet je toch wel. Ik ga toch vrouwen met Annie. Die wordt je moeder.”

„O . . . . die . . . .”

Catrientje kruipt terug in de veiligheid van de peluw en speelt met de rode veterbandjes, die bij de tijd bungelen. Annie, dat was de juffrouw, die ze een paar keer gezien heeft en die gisteravond voor ze slapen ging de nieuwe jurk gebracht heeft en haar haren gedraaid had in die krakende papiertjes.

Neen, dat was geen echte moeder, zoals andere kinderen die hadden. Een moeder heeft een blauwe schort voor en draagt opgestroopte mouwen. Een moeder trekt je tegen die schort aan en zegt „Och, schaap” tegen je. Ze dringt je ongeduldig de deur uit, als ze de was moet doen, maar dan is ze toch nog niet akelig. Akelig was de buurvrouw, bij wie ze in huis was geweest, toen vader weg was. Die kneep je en sloeg je en dreigde je met nog meer ransel, als je tegen vader durfde zeggen, dat ze je geslagen had.

Koossie's moeder, dat was een moeder. En tegen Koossie, het speelkameraadje uit de buurt, had ze opgeschept, dat ze een echte moeder zou krijgen. Annie was wel aardig geweest. Ze had chocola voor haar meegebracht en een nieuw haarlint.

Misleid door die belangstelling had Catrientje haar schatten te voorschijn gehaald: de doos met japonnen, uitgeknipt uit de advertenties van modehuizen, die ze beurtelings legde op de dame, die ze ook uit de krant had geknipt.

Annie had niet eens gekeken. En wat erger was: ze had ook niet gewild, dat vader keek. Vader, die met haar samen de verzameling aangelegd had en fijne gekleurde plaatjes had meegebracht van de reis.

Vader had ook niet meer gelijk met haar naar bed willen gaan. Hij had gezegd, dat-ie uit moest, maar dat het licht mocht blijven branden.

Bang was ze niet geweest. Ze had zo dikwijls alleen moeten liggen wanneer de buurvrouw uitging. 't Erge was geweest, dat vader niet naar haar had willen luisteren, toen hij terugkwam. „Slaap-ie nou nog niet?” had hij gezegd. „Nee, nou niet beginne te prate. Je most al lang slape.”

Vader, die haar vroeger wakker had gemaakt en haar slaap-dronken uit bed had getild om met haar te kunnen babbelen. „'k Zou maar is opstaan. Straks komt het rijtuig en dan ben je niet klaar.”

„Een rijtuig? Mag ik in een rijtuig zitten?”

Catientje is uit bed geklommen en begint zich aan te kleden. Handig en vlug als een kind, dat niet veel hulp gewend is. Ze kruipt uit het nachtponnetje en schurkt zich in het witgebreide borstrokje.

„Wat is het schaap mager,” denkt Marinus. „Ik zal Annie geld geven om het kind melk te late drinke. Fijn, dat er nou weer voor het kind gezorgd wordt door „eige”.”

Catientje wipt in haar broekje, strikt het korte stijf uitstaande rokje om haar dunne lijfje.

Wanneer ze zich in het keukentje gewassen heeft, weifelt ze voor de stoel, waarover de jurk hangt. Een jurk tot op haar schoenen net als bij de communie-meisjes. Dat hoorde zo, als je vader trouwde, had Annie gezegd.

„Motte eerst die dinge niet uit je haar?”

„Nee, eerst me jurk netuurlijk an. Anders kreukt me haar. Kijk me jurk is lang zijn.”

Ze heeft vaders hulp nodig om de stijf ineengekringelde papil-lotten uit elkaar te wurmen. Vertederd kijkt Marinus naar het kind, dat met even uitstaande armen zichzelf bekijkt in het zeep-bespatte spiegeltje. Een vogelverschrikkers-koppie met

pieken stekend uit onnatuurlijke haarrolletjes. Ach, wat zag zo'n schaaap er toegetakeld uit.

Zelf had hij zich niet laten dwingen. Dat hij in een rijtuig moest komen, was hem al bar genoeg geweest. In geen geval had hij zich zo'n aapachtig huurpakkie laten opdringen. Zijn colbert was immers gloednieuw.

„'t Is mijn dochter en 't is voor haar de eerste keer, dat ze trouwt,” had Annie's moeder gesputterd.

„Laat zij voor mijn part trouwe, zoals ze wil, maar laat mij met rust.”

„Als de zaken zo staan, kan ze een zijden jurk met een sluier huren. Zo duur komt dat niet en Trientje kan in een lang jurkie bruidsmeisje spelen en 't jongetje van mijn broer. . . .”

„En mijn boeket? Wat komt er voor een boeket?” had Annie gedrongen.

Marinus was ook voor dit bruidsattribuut gezwicht. Als zij er zelf maar voor zorgde.

„Je hoort het mee te brengen, als je komt.”

Marinus had op dit punt standgehouden. 't Was al erg genoeg, dat die flauwe kul met dat rijtuig er bij moest komen. Maar hij ging voor geen geld voor gek lopen met een bos bloemen.

Hij vindt een bruid in optima forma. Een gelig armetierig bontcape-je bedekt de verflenste glansloze zijde van het dikwijls gestoomde jurkje. Onder de goedkope op het hoofd saamgetrokken witte tule van Annie's sluier kruipt weer de ponylok vandaan. Een kapster heeft Annie niet nodig gehad.

„Zo handig als die meid is,” pocht haar moeder. „Haal ook is een kam door Trientje's haren. 't Schaaap lijkt meer op een geplukte kip as op een bruidsmeisje.”

Catrientje wordt onder handen genomen en als ze naar buiten stapt, loopt haar partner naast haar: een klein imitatie-heertje met een hoge hoed in de hand, omdat hij anders over zijn oren zakt. Twee paladijnen van Annie's armoedige weelderigheid.

„Kijk eens, een echt bruidsmisje met een jonkertje,” bewondert de buurt.

„Hoedje, waar ga je met dat jongetje naar toe?” grapt een slagersjongen.

Maar de baldadige flapuit wordt het zwijgen opgelegd. Een bruiloft en een begrafenis moet je niet beroddelen in de buurt.

„Annie is een effectief deftige bruid met haar sluier en haar lange jurk,” vindt de buurt.

Van Annie's huis gaat het naar het stadhuis en van het stadhuis naar de groezelige feestzaal, gelegen achter een café, versierd met permanente slingers en groen gemaakte stoelen. Dan begint het feestvieren met hossen en zingen, borreltjes en belegde broodjes. Eén dag lang koekjes zoveel als je lust en kalkige te zoete bruidssuikers.

„We gaan nog niet naar huis. . . . Dat ze lange jaren. . . . 't Eerste jaar een jonge zoon. . . .” Schor gezang, dat tegen de avond dronkemansgelal wordt.

Trientje leunt misselijk van de spritskoeken in een hoekje van de zaal en kijkt triest in de rokerige atmosfeer.

Om haar heen draaien de bruiloftsgasten traag heen en weer in een vreemde danspas. Drie passen vooruit en één achteruit. De glazige ogen in de verhitte gezichten staren wezenloos over elkaars schouders. Op het kleine toneeltje jankt een hond. Trientje's jonkertje begeleidt er met een ernstig gezichtje het orkest met een stokje strijkend over een gordijnlat.

Achter de tafel zit verformfaaid en verkreukt de bruid met een glas limonade.

„Drank is niet goed, als je. . . .”

Het begeleidend knipoogje wordt verstaan door de ooms en tantes. Ze hadden 't trouwens wel gedacht. Die Annie was een wilde!

O foei, wat een atmosfeer!

Martha, die na veel moeite het achteraf-zaaltje gevonden heeft, deinst verschrikt terug, als ze de zaal binnenkomt. Ze heeft zich eenvoudig gekleed in haar ruige swagger en met velours baret, maar ze wordt opgemerkt als een aparte eend in deze volksbijt.

De mensen fluisteren en kijken. Dan dansen ze weer verder. Zeker eentje van sociale zaken ofzo. Er wordt ruimte gemaakt voor Martha. Ze zet zich even aan de tafel tegenover de bruid en bruidegom; de laatste kijkt haar glazig aan. De moeder vertolkt de waardering om dit bezoek.

Was alles nou niet fijn in orde gekomen met Annetje? Nou had ze d'r tehuis gevonden. Aardig van de zuster om hierheen te komen.

Martha kijkt met afkeer naar de kop koffie, die voor haar neergekwakt wordt. Onsmakelijk druipt een druppel langs het grove steen. Ze krijgt geen kans de spritskoek te weigeren.

„Ik kom zo juist van tafel. Misschien dat één van de kinderen. . . .”

„Die zitten tot zó ver vol.” Marinus trekt een denkbeeldige streep langs zijn hals.

„We hebben warm eten gehad,” vertelt Annetje's moeder, voorover leunend op de ellebogen, strak gespannen in de zijde van een kersrood toilet. „D'r zijn mensen, die alleen broodjes eten op zo'n dag, maar dan hebben de manslui hem direct half òm.”

Martha wendt onopvallend haar hoofd af. De drankadem van de vrouw is niet uit te houden. „'t Warme maal schijnt in dit geval niet zoveel geholpen te hebben,” denkt ze, wanneer de vrouw na haar drukke uitleg terugvalt in een lodderig starend zwijgen.

„Is Catrientje ook in de zaal?”

Annie's moeder komt weer in actie.

„Wat zou u dan denken? 't Kind hoort er bij, als de vader trouwt. Onderscheid maken we niet. Ik zeg. . . .”

„Waar is ze?”

Catrientje wordt haar gewezen. Dwars door de paren, die heen en weer zeulen op de maat van de krijsende muziek, gaat Martha naar het kind.

„Ben je niet goed, Trientje?”

„'k Ben zo duizelig.”

Martha pakt het klamme zweterige handje.

„Ga maar eens even met me mee.”

Het schuwe kind moet zich wel heel ontredderd gevoelen om Martha zo gedwee te volgen. Zij brengt haar tot bij de deur, maar bedenkt dan, dat ze het meisje niet van de smoorhete zaal in de buitenlucht kan brengen.

„Wacht hier maar even.”

Aan de bruid vraagt ze een manteltje.

„Ik wil even met Catrientje naar buiten gaan. 't Kind voelt zich niet lekker.”

De bruidegom springt verontrust op, maar de bruid dwingt hem weer te gaan zitten.

„Zo'n beetje misselijkheid is de moeite niet waard en 't is niet koud buite.”

„Geef je bont even.”

Annie's handen graaien naar het cape-je.

„Daar moeten we voorzichtig mee zijn,” snibt ze. „Als er wat aan komt. . . .”

„Dan komt er maar wat aan. 't Kind kan zo niet naar buite,” beslist Marinus.

Martha ziet het venijn, dat Annetje's ogen verduistert. „En de trouwdag is nog niet eens voorbij,” denkt ze. „Arm Catrientje.” Ze pakt het kind in het gorige cape-je en neemt het mee naar buiten. Zelf ademt ze diep de buitenlucht in. Gedempt klinkt de muziek nog naar buiten.

„Hier is het beter, hè?” zegt Martha. „Zucht maar eens even heel diep.”

Bewogen kijkt ze naar het dwaas verklede vrouwtje. Het spierwitte gezichtje kijkt zo zielig uit boven het slonzige bont. Ze veegt met haar eigen zakdoek het zweet van Catrientje's voorhoofd en buigt zich over haar heen.

„Wordt het al wat beter? Je kent me toch wel? Weet je nog wel, waar je me gezien hebt?”

„In 't ziekenhuis.”

„Kijk nu aan, wat een pientere meid.”

Martha voelt de kinderhand krampen in een nieuwe golf van nargigheid. Ze kijkt om zich heen.

„Het kind moet rusten,” denkt ze. „Maar waar? Ik kan haar niet terugbrengen in die ellendige atmosfeer.”

Een auto zwenkt langs haar en stopt bij de zaal.

„Er komt nog meer deftig bezoek,” denkt ze wrang.

„Kan ik u misschien van dienst zijn?”

Martha schrikt en trekt Catrientje naar zich toe.

„Achter dat café is een bruiloft. Ik heb het kind even meegenomen naar buiten. Het voelt zich niet lekker en 't is daar binnen zo benauwd.”

„Ik moet er ook een bezoek brengen. Wat u zegt, moedigt mij niet aan.”

Bevreemd kijkt Martha naar de slanke figuur in het tweed-sportjasje met plus-four. Hij strijkt wat nerveus over zijn dichte haardos, die te vol lijkt boven het niet meer jonge gezicht en herhaalt zijn vraag: „Kan ik u niet helpen? Kunnen we het kind niet wegbrengen?”

„Dat was wel het beste, maar de vader van het kind is de bruidegom. Het zou al fijn zijn, als ze even kon zitten, hè Catrientje?”

„Maar dat kan ze,” zegt de heer. „We zetten haar even in de wagen.”

„En als u nu eens een kidnapper bent?”

De heer lacht breeduit en smakelijk om Martha's geestige veronderstelling.

„Laat ik mijn verzuim goed maken. Mijn naam is De Wit. Johan de Wit, maar ik ben nooit raadpensionaris geweest.”

„Martha de Koning.”

„Dat wist ik al direct, toen u onder het licht van de lantaren kwam. Ik ontmoette u eerder.”

„Zeker een oud-patiënt,” denkt Martha. „Hij ziet er niet naar uit, of hij een afgezaagd smoesje zal gebruiken” en volgt hem naar de auto.

Handig helpt hij het kind in de wagen en draait het licht aan.

„Daar ligt wel een plaid en een kussen. Mijn eigen meisje heeft er vanmiddag in liggen slapen.”

„Ziezo, laten we dan dat vieze kattevel maar wegdoen,” grapt Martha, het cape-je wegtrekkend.

„O, kijk eens.”

De kleur op Trientje's wangen is plotseling teruggekeerd. Ze heeft op de bank een pop ontdekt, een babypop met een speentje om de hals. Hij is gehuld in een lange doopjurk.

Catrientje is alle narigheid vergeten. Met een aandoenlijk gebaar neemt het kind de pop in de armen. Martha kijkt vragend om.

„Mag ze hem even vasthouden?”

„Ze mag hem niet alleen vasthouden, ze mag hem houden.”

„O neen, dat moet u uw dochttertje niet aandoen. U kent de gevoelens van een klein poppemoedertje niet.”

„Mijn kleine meid is geen poppemoedertje,” lacht De Wit.

„Het feit, dat haar kind in de wagen achterbleef, spreekt boekdelen. Haar moeder gaf haar eens met Sinterklaas een volledige poppe-uitzet en een poppewagen. Ze stapte als een keurig moedertje weg achter de wagen, maar toen we haar later zoch-

ten, zwierde ze voorbij op een autoped en om de poppewagen werd gevochten door de buurtkinderen."

„Mag ik hem echt houden?"

„Goed, maar dan moet je even rustig blijven zitten. Ik blijf hier voor de wagen staan. Mijnheer gaat naar de zaal."

„Mijnheer gaat nog niet naar de zaal," spot De Wit. „U heeft me er te veel van verteld. Ik voel me veiliger onder de sterren."

„Waar heeft u mij eerder ontmoet?"

Op de man af is Martha's vraag. Tegenover een fatsoenlijk heer, die onmiddellijk met zijn vrouw en kind voor de dag is gekomen, is er geen enkele reden om preuts te doen.

„Ontmoet heb ik u niet. Ik heb misschien getracht u te ontmoeten, maar u was zo vlug vertrokken. Ffft, weg! Martha C. de Koning - verpleegster - Holland."

„Arosa?"

„Juist, ik was er net als u voor de wandelingen en de sneeuw en ik wilde alleen zijn in de bergen."

„Was ik er om alleen te zijn?" spot Martha.

„In ieder geval moest u niets hebben van het gekwetter en geefst 's avonds. U zat zo vrijbouterig in uw sportpakje tussen de lange jurken."

„Maar ik herinner me niet, dat ik u gezien heb. In geen geval ben ik aan u voorgesteld."

Aandachtig bekijkt ze zijn gezicht. Een knappe man met een kroezige golf in het donkere haar, dat al grijs aan de slapen. Een gevoelige mond in een te tener gezicht. Donkere ogen, die niets hebben van het vrijmoedig onderzoekende, dat anders dit type kenmerkt. Brede schouders, een forse figuur, sportief maar correct gekleed.

„Hij heeft gemerkt, dat ik hem opnam," denkt Martha, als haar ogen zijn ietwat spottende blik ontmoeten.

„Ik logeerde niet in hetzelfde hotel als u," vervolgt hij. „Ik bezocht uw hotel een paar keer. Op een avond was u verdwenen."

„Deelde uw vrouw ook de belangstelling voor de sportieve dame?”

Martha heeft gemeend, dat ze zich dit grapje wel kon veroorloven, maar ze schrikt als ze de uitwerking ziet. Het wilskrachtige gezicht is strak en wit geworden. De mond beeft in een plotselinge ontroering.

„Mijn vrouw was toen juist een maand overleden. Ik vluchtte weg, omdat ik hier in Holland. . . . Ik kon hier niet zijn. . . . Ik kon nergens zijn. Ik had er niet heen moeten gaan. Ik had in hetzelfde hotel gelogeed met mijn vrouw. Ik zocht het paradijs van herinneringen en ik vond de hel.”

„En dacht u, dat ik u had kunnen troosten?”

„U zag er uit, of u kon luisteren naar het leed van iemand anders. Niet veel mensen kunnen dat meer. . . . luisteren.”

Martha is haar gewone zelfverzekerdheid kwijt. Een wonderlijk geval, dat iemand je bekent, dat hij je gezocht heeft. Maar niet om jezelf.

Om zich een houding te geven na deze wonderlijke bekentenis, keert ze zich naar de wagen.

„Ons Trientje slaapt,” zegt ze. „Jammer, dat we haar moeten storen.”

„Móeten we haar storen?” vraagt hij. „We kunnen samen de wacht houden.”

„Haar vader zal ongerust worden. Zal ik even gaan vertellen, hoe de zaken staan?”

„Laat mij dat doen,” zegt hij. „Ik kan dan meteen het bruidspaar feliciteren en mijn woord gestand doen aan Karel.”

„Karel?”

„Hij is de broer van de bruid en ik heb hem onder toezicht. Wacht u even. Lang zal 't niet duren.”

Nog meer leden van het gezin Van den Oever onder toezicht! Daar moest ze Walter eens naar vragen. En deze a-sociale mensen waren in de Middeleeuwen aan je verwant geweest.

Martha drentelt wat heen en weer en kijkt naar het slapende Catrientje. „Zo'n kind zou je nu een goed tehuis moeten kunnen geven,” peinst ze. „Ze zal overgeleverd zijn aan Annie als de vader weg is.” Maar dit keer zou ze niet laks zijn. Dat Anneke zou op haar tellen moeten passen. 't Huwelijk mocht je dan meerderjarig maken, het stelde je niet boven de wet.

Wie zou er voor Johans kleine meisje zorgen en hoe zou ze er uitzien?

Johans kleine meisje! Goed, dat hij niet wist, dat ze hem in gedachten zo amicaal betitelde. Maar ach, dan zou hij haar nog geen dwaze gedachten toeschrijven. Hij had wel laten merken, dat hij haar goed aangeslagen had: een kind van deze tijd, sportief, gespeend van aanstellerij en nuchter.

En geschikt om te luisteren. Ach, dat leerde je wel in je verpleegstersloopbaan. Luisteren naar het leed van anderen. Luisteren en troosten. Troosten zonder je schouders al te veel te buigen onder andermans verdriet.

Vooraf niet warm lopen. Niet heet en niet lauw.

„Heb ik u lang laten wachten?”

„U heeft ternauwernood tijd gehad om het bruidspaar te feliciteren.”

„Karel heeft me gezien en dat is 't voornaamste.”

„En Catrientje?”

„We hebben permissie gekregen om het kind af te leveren op het adres, waar ze vroeger gebivakkeerd heeft. Arkstraat veertien. Ze zou er toch heengebracht zijn, want het jonge paar wil zijn honey-moon alleen vieren.”

„Dus wordt het kind weggeschoven.”

„Niet zo tragisch. De bruidegom gaf helemaal geen reden om te denken, dat het kind hem koud liet. Hij gaf me de boodschap mee, dat hij vanavond nog naar het kind zou komen kijken.”

„Oh, vreselijk. . . . het bontcape-je. Ik heb vergeten het u mee te geven. Het is natuurlijk gehoord.”

„Kom maar hier. We hangen het aan de deurknop van de zaal. Niemand zal wel in de verleiding komen het weg te halen.”

Lachend als twee kinderen, die een kwajongensstreek uithalen, haken ze het vergeelde vel aan de deurknop. Nog voor ze bij de auto waren, had een verhitte bruiloftsganger, die een luchtje kwam scheppen, er zich over ontfermd.

„Komt u naast me zitten, dan kan het kind rustig doorslapen.” Ze spreken niet op de korte route naar de volksbuurt. Martha overweegt of ze zal aanbieden het kind naar bed te brengen, maar de bewoonster van het huis blokkeert op een demonstratieve wijze de ingang van haar woning.

„Is het kind daar al? Dat is ook vroeg. Nou, affijn, d'r bed staat klaar.”

„Kleedt u haar voorzichtig uit? Ze voelde zich niet al te wel.”

„Dat zijn we gewend van 't sukkelaartje,” grijnst de vrouw.

„'k Leg er met kleren en al in bed. De jurk kan wel effe opgestreken worden morgenochtend. Ze heb nou een moeder gekregen, die voor haar zorgt.”

De laatste opmerking klinkt venijnig en spottend.

„Het kostgeld van 't kind ontgaat haar,” denkt Martha, terwijl ze de lichte last met tegenzin in de armen van de vrouw legt.

„'t Kind had geen prettig tehuis,” vindt De Wit.

„Zo'n kind zou je moeten kunnen ontvoeren,” zegt Martha, „als je maar wist waarheen.”

„Ja, dan heeft mijn kleine Lidy nog een paradijs bij haar tante Mady. Ze is niet zo jong meer, maar ze zorgt tenminste perfect voor mijn kleine meid.”

„Was die tante Mady een oudere zuster van uw vrouw?”

„Een tante van Lidy's moeder.”

Wanneer hij de wagen niet start, maar voor zich uit blijft starren met de rechterarm op het stuur, plaagt Martha: „Wilt u hier blijven parkeren?”

Met een zucht keert De Wit tot de werkelijkheid terug.

„Ik ga u wegbrengen,” zegt hij. „Vertelt u me maar in welk ziekenhuis u werkt.”

„Het grote ziekenhuis, maar niet stoppen onder de booglamp voor de ingang.”

„Geen avondpermissie?”

„Zo vrij als een vogeltje in de lucht,” schertst Martha, zonder de reden van haar zonderlinge voorwaarde te noemen.

Tijdens de rit zwijgt De Wit. Hij parkeert zijn wagen ver voor de ingang van het ziekenhuis.

„Ver genoeg van de bewoonde wereld om nog een sigaret met me te roken?”

Martha kijkt op de verlichte wijzerplaat van haar horloge.

„Die sigaret zou aan mij verspild zijn. Ik rook wel, maar zo: pief-paf-poef. Ik kan geen Virginia van Egyptische tabak onderscheiden.”

„Buitenshuis rook ik erg veel,” bekennt hij. „Thuis moet ik me matigen met het oog op . . . .”

„Op tante Mady’s gordijnen?”

„Op haar asthmatische aanvallen. Maar laten we het niet over ziekte hebben. Daar krijgt u uw deel wel van. Houdt u me gezelschap, terwijl ik een sigaret rook?”

„Steekt u die dan buiten de wagen op,” stelt Martha voor.

„Graag.”

Ze wandelen heen en weer langs de uitgestrekte tuinen van het ziekenhuis. Laten we ’t niet over kwalen hebben, heeft De Wit gezegd, maar hij grijpt Martha’s vraag of zijn vrouw een lang ziekbed gehad heeft aan om breed uit te weiden over haar lijden.

„Haar heengaan was zo tragisch. Ze kon niet scheiden van het kind.”

„Was ze gelovig?”

„Ja, Goddank wel. Uiteindelijk heeft ze rust gevonden. Hoe had ik het ook anders kunnen dragen.”

„Maar dan moet u nu in uw herinnering toch niet altijd bij het ziekbed toeven. Denkt u aan haar, zoals ze was, toen u haar leerde kennen.”

„Dat was op school,” begint hij gretig en Martha constateert, dat hij juist zijn derde sigaret heeft opgestoken. „Margot droeg d'r haar in een lange vlecht. Zo grappig.”

Ze zijn onder de booglamp bij het ziekenhuis blijven staan. „Hij denkt niet meer aan de bezwaren, die ik had om dicht bij het ziekenhuis te komen,” denkt Martha. „Hij denkt uiteraard niet meer aan zijn gezelschap.”

„. . . . U ziet er uit, of u goed kunt luisteren. . . .”

„Margot was zo'n parmantig kind. Eens op een keer. . . .”

„Nog een kwartier heb ik om te luisteren,” denkt Martha. „Ik had liever, dat hij nu sprak over Arosa.”

„Die tante Mady was voor haar ook niet gemakkelijk. . . .”

Martha durft niet te informeren, of Margot's moeder ook vroeg gestorven is. Wie weet of hij dat nu juist niet heeft verteld.

„Margot. . . . Margot. . . . Margot. . . . Toen we trouwden. . . .”

„Hij moest eens weten, hoe slecht ik nu luisteren kan,” denkt Martha. „Mijn gedachten dwalen naar Arosa. Hoe heerlijk zou het geweest zijn door de stuivende sneeuw te arren met iemand naast je, die een beetje bij je hoorde en met wie je afgesproken had, dat je hem ontmoeten zou.”

. . . . om te luisteren. . . .

Nu nadert De Wit weer de lijdensgeschiedenis van zijn vrouw. Martha groet een leerling-verpleegster, die nieuwsgierig even omkijkt. Ze buigt blozend het hoofd, zoals de verpleegsters deden, als zij langs kwam en ze hier stonden om afscheid te nemen van een geleider.

„Maar ik behoef niet te blozen,” denkt Martha. „Ik sta hier als

een voorwerp, waarop een jong weduwnaar zijn verdriet kan afreageren.”

„De dokter dacht eerst, dat mijn vrouw een kou had gehad. Hij noemde het een pleuritis, die zijn boekje te buiten ging. Mijn vrouw. . . .”

Neen. . . . neen. . . . neen, nu waren ze weer bij het begin. Ze legt met een vriendelijk lachje haar hand op zijn arm.

„Vergeef me, dat ik uw verhaal onderbreek, mijnheer De Wit. Ik zal nu moeten gaan.”

Haar begeleider keert met een zucht tot de werkelijkheid terug.

„Mijn auto. . . . Ik zette hem toch. . . .”

„Hij moet zelfs zoeken, waar hij zijn wagen geparkeerd heeft, zó ver is hij weg geweest met zijn gedachten,” constateert Martha.

Ze plaagt: „Verstrooide professor.”

„Ik zou u wat willen vragen.”

„Wat is zijn gezicht verlegen jongensachtig,” denkt ze. „Nu vraagt hij of ik kennis wil komen maken met Lidy en de tante.”

Maar zij vergist zich. Hij vraagt wel om een nieuwe ontmoeting, maar hij nodigt haar niet in zijn huis.

„Mag ik u een keer mijn fabriek laten zien?”

Voor 't eerst spreekt hij over zijn business.

„Maakt u dan dingen waar ik belang in stel?”

„Verbandwatten?” pareert hij.

„Zijden en wollen stoffen?”

„Alleen maar lichtaggregaten.”

Martha trekt plagend haar wenkbrauwen samen.

„Als u liever gewoon toert,” zegt hij haastig. „Ik ga weinig met de auto uit, maar als u een keer vrij is.”

„Tennist u niet?”

„Vroeger, toen Margot nog leefde.”

„Er zijn in onze club een paar plaatsen open. Als u inspecteur Dixhoorn even opbelt. Hij is mijn vriend.”

„Graag. Ik ben wel geen kei in het tennissen, maar. . . .”

„U gebruikt het tennisveld als een soort soos, net als mijn vriend Walter.”

Wat ontevreden met zichzelf spoedt Martha zich door de verlaten ziekenhuisgangen naar haar kamer.

„Ik ben met Walter op de proppen gekomen, omdat ik die mijnheer De Wit wilde laten horen, dat er nòg iemand was, die notitie van me nam. Mijn vriend Walter! Ook iemand, die me nodig heeft. Vroeger voor 't verzet, nu omdat ik alles afweet van zijn gederailleerde verloving.

Martha — een flinke vrouw — verpleegster! Een mens, die luisteren geleerd heeft. Zo iemand zie je niet als vrouw. Je ziet haar als een onzijdige hulp in het leven.”

Ze ontkleedt zich, stapt in bed. Slapen kan ze niet. De gedachten vermenigvuldigen zich in haar wakkere brein. Telkens betreedt ze weer de rokerige bruiloftszaal.

Catrientje, het cape-je dat ze zo baldadig wegwerkten en later de autorit.

Geen gesprek. . . . Wilt u een sigaret? Verder niets. Verder was er geweest: mijn vrouw. . . . mijn vrouw. . . . mijn vrouw.

De klop op de deur om drie uur die nacht vindt haar klaar wakker.

„Zuster De Koning, mevrouw Evers op de vrouwenzaal heeft plotseling hoge koorts gekregen.”

Martha is onmiddellijk opgestaan. Door de geopende deur krijgt ze nadere inlichtingen.

„Als ik vanavond bij mijn thuiskomst de notities van de avondwacht gecontroleerd had, zou ik hiervan geweten hebben,” bedenkt ze, haastig in haar peignoir schietend. Geen plichtsverzuim, maar toch ook niet de nauwgezette plichtsbetrachting, die ze van haar gewend waren.

Er is gelukkig niets ernstigs aan de hand met de patiënte. Vermoedelijk veroorzaakt een keelontsteking de hoge koorts en heeft haar plotselinge ongesteldheid niets te maken met de geslaagde operatie.

Teruggekomen op haar kamer, draait Martha de lamp boven haar wastafel aan en bekijkt kritisch haar vermoeide gezicht.

„Martha,” zegt ze, „realiseer je nu goed, wat je ziet. Het al wat verlepte gezicht van een verpleegster van middelbare leeftijd. Je hebt voor de eerste keer een man ontmoet, die geen oog voor je had en van wie jij niet weg bent. Het ergert je alleen maar, dat hij je niet een klein beetje het hof gemaakt heeft. Gekwetst eergevoel.”

„En toch ben ik geen flirt,” verdedigt ze zich tegen zichzelf. „Geen flirt, maar een vrouw. Een vrouw, die zich graag laat gelden en niet graag komt achter een andere vrouw en een kind en een asthmatische tante. Wat gekwetste eerzucht en ga nu slapen.”

Ze gaat liggen en houdt haar ogen stijf dicht, maar de morgenschemering vindt haar fantaserend over het huis van De Wit. Een huis, begroeid met rozen en geleund tegen de fabriek van lichtaggregaten.

Daar heeft zich de idylle afgespeeld van hem en Margot en later . . . de kleine Lidy.

Dan vervagen de fantasieën en neemt Catrientje de plaats in van de kleine Lidy. Ze dwaalt door het rozenbegroeide huis in haar lange jurkje en vreemde bontcape-je. En tante Mady met een behaarde wrat aan haar kin, een koboldachtige tante Mady wil het kind dwingen een pop af te geven.

De bel rinkelt en Martha constateert dankbaar, dat ze tenminste nog een paar uur slaap heeft gehad.

HOOFDSTUK IX

Stijf en statig droomt het huis met de torentjes en spiegelt zich in de gracht, die al eeuwenlang zijn deftigheid isoleert van de omgeving.

Er waart geheimzinnigheid om het oude gebouw. Er gaan verhalen van ridders, die zich verschanst zouden hebben in het slot, dat vroeger gestaan zou hebben op de plaats van dit huis.

In de gangen hangen bespikkelde verweerde prenten, die verzameld zijn door de vader van de fabrikant De Wit, oude voorstellingen van dat kasteel met grachten en muren. Er is een bibliotheek in het huis met boeken en geschriften over lang vervlogen tijden, toen het huis nog beschermd moest worden door een gevechtskoepel.

De tegenwoordige eigenaar heeft niet veel belangstelling voor de legenden, die om het huis leven. Met zijn jonge vrouw heeft hij zich hier gevestigd en heeft hij met haar gelachen om de oude verhalen en gedold en ze heeft haar wijsvinger plagend omhoog gestoken, als de klok het middernachtelijk uur sloeg.

„Nu komen de witte wieven, Johan. Twaalf uur is het uur der geesten.”

Margot had wèl belangstelling gehad voor het huis en voor de bibliotheek.

„Ik zal niet rusten voor ik alles van het huis weet,” had ze gezegd. „Wat moet ik anders in mijn vrije tijd doen?”

Haar man had lachend gepareerd, dat hij verwachtte, dat ze

haar handen vol zou hebben om het huishouden in orde te houden, maar ze had gegrept:

„Dacht je dan, dat ik kans kreeg een krieuweltje teugel in mijn handen te krijgen, zolang tante Mady leeft.”

Nee, tante Mady had gewaakt over het witte huis, zoals ze gewaakt had over Margot's jeugd, toen deze haar ouders kort na elkaar verloor. De benauwde asthmatische aanvallen hadden haar zelfs niet kunnen dwingen haar taak langer dan enkele uren te onderbreken. Hoog opgericht was ze door haar domein gegaan en de kwellende benauwdheden waren alleen te merken geweest aan de gesperde neusgaten en de neergetrokken mondhoeken.

Niemand hield verder van de lange magere, zeer gesloten vrouw. Ze gaf geen liefde en ze vroeg geen waardering van vreemden. En vreemden waren ze allemaal geweest naast het aangebeden wezentje, dat haar zuster aan haar zorgen had toevertrouwd.

Zij had haar taak niet licht opgevat. Ze had gewaakt over Margot met een jaloerse liefde. En Margot, lief zonnig kind als ze was, had zich laten koesteren, maar ze had lachend haar eigen zin gevolgd zo vaak ze het wenste.

„Tante Mady, ik ga kamperen met de klas.”

Snuivend van verontwaardiging had de tante het opgegeven lijstje in orde gebracht: kamperen in de open lucht? Wie had in haar tijd. . . .

„Tante Mady, ik ga me verloven.”

Wie was de man, die goed genoeg was voor haar pupil?

Hij wàs niet goed genoeg. Maar wat gaf Margot om een wijze raad, als die van die kant kwam?

Lachend had Margot haar opgedragen haar uitzet in orde te maken en in dezelfde uitgelaten stemming had Margot haar meegenomen naar het oude huis, waar ze verder heerschappij mocht voeren.

Margot's man had tegenwerpingen gemaakt. Hij hield niet van tante Mady, hij voelde haar vijandschap tegen de rover van haar oogappel. Margot had zijn verzet weggelachen.

„Heus, liefste, het is beter voor de goede gang van zaken. Geef haar de scepter. Ze heeft niet zoveel over me te zeggen als je denkt. Ik ben de baas, maar met twee kapiteins op de huishoudelijke brug wordt het een schipbreuk.”

Ja, zij was de baas geweest, de ranke kwieke Margot. Ze was in 't donkere huis gekomen met zijn zwaar gemeubelde antieke kamers en koper en tin boven open haarden en zijn gobelins en gebloemde kleden. Kamers, overgedragen van geslacht op geslacht en ze had het aanvaard en een speurtocht ondernomen op de zolder met zijn mangels en droogrekken, maar met een luchtig gebaar had ze het zwaar mahoniehouten slaapkamerameublement naar de zolder verwezen.

„Onze slaapkamer nemen we in blank eiken. En de smalle ramen moeten vervangen worden door een breed laag raam met een uitzicht op de tuin. De vensterbanken zetten we vol planten en de gordijnen moeten licht en vrolijk zijn.”

Haar wensen waren ingewilligd. Ze had haar lichte kamer gekregen. Een modern sprookje in een huis, zwaar van ernst.

In die kamer had Lidy's wieg gestaan en had ze haar kleine vreugden beleefd. Het ontwerpen van de geboortekaartjes en de meubeltjes voor de aangrenzende kinderkamer.

„Niets is goed genoeg voor mijn kleine meiske.”

In die lichte kamer had ze ook haar laatste strijd gestreden, had ze moeten overwinnen haar levenshonger, die zich verzette tegen de onverbiddelijke dood.

Mèt de jonge vrouw was alle vreugde in het oude huis gestorven.

Haar man had een kamer betrokken in een andere vleugel van het huis. Tante Mady had met een onherroepelijk gebaar de lichte kamer afgesloten en de blinden getrokken voor de ruiten.

Het grote portret van vader en kind, dat de brekende ogen gezocht hadden tot het allerlaatste moment, was blijven staan en op de toilettafel lagen de spangen en kammen, die het weelderige haar hadden vastgehouden.

Tante Mady leefde alleen nog voor de dodencultus. Angstvallig bewaakte ze de gangen van de weduwnaar. Maakte hij 's Zondags zijn gang wel naar het kerkhof? Waren er verse bloemen naar het graf gebracht?

De hartstochtelijke liefde, die ze voor Margot koesterde, was niet overgegaan op het kind. In haar leefde alleen de angst, dat Lidy de aangebeden moeder vergeten zou.

Op de vrije middagen legde ze beslag op het nerveuze kind en toonde haar de knisterende linten, geknipt van de kransen en vertelde haar van het leven en sterven van de moeder.

Lidy werd een wat kwijnend ontevreden kind. Haar wereld was het kerkhof en de verhalen van de tante, het leven kreeg geen schijn van kans zijn loop te hernemen.

De kameraadjes, die zich altijd teruggewezen zagen, inviteerden het kind niet meer op de vrije middagen.

Lidy's vader bemoeide zich niet veel met het eenzelvige kind. Zijn dagen waren voor zijn werk en in de stille avonduren, waarin hij zijn couranten had en zijn vakliteratuur, dwaalden zijn gedachten van zijn lectuur weg naar de korte gelukkige periode van zijn huwelijk.

Zo vergingen zijn dagen in het huis, waarin het verleden hem martelde en in de bedrijvige ruimte vol leven, waarin hij werkte voor het bestaan van het gestorven huis en zijn bewoners, die doelloos voortleefden.

Waarvoor werkte hij dan? Een mens moest zich maar niet te veel verdiepen in de problemen van leven en dood. Je bracht je kind naar school. Je streelde het over het kortgeknipte pagekopje en tante Mady zorgde verder voor haar. Tante Mady, die

een deel van zijn huis was, omdat ze eens Margot's leven gedeeld had.

In Lidy heeft de kunstzinnige aanleg van de jonggestorven moeder vorm gekregen. De onderwijzer ontdekt het beeldend talent en laat het schuwe stille kind vrij tekenen, als de klas zwoegt aan de cirkels, gevuld met meetkundige figuren. Hij heeft schik in de figuurtjes, die nooit houderig zijn en in de enkele lijntjes het stroeve missen van de gewone kindertekening. Nu kijkt hij hoofdschuddend naar de stapel tekeningen, die voor hem liggen. De grappige meisjes en jongetjes, zwierend op autoped en hollend bij het spel, kiest Lidy sinds lang niet meer als tekenobject.

Lidy tracht grafstenen af te beelden met ingebeitelde letters, overschaduwde door treurwilgen. Lidy tekent kransen met wijduitstaande linten en tracht engeltjes op graftomben na te bootsen.

„Wanneer ooit een kind zich blootgegeven heeft, dan is het dit vereenzaamde wezentje wel,” denkt de onderwijzer, met een ongeduldig gebaar de portefeuille sluitend.

Ach, die onderwijzer weet niet veel van de huiselijke omstandigheden van zijn pupil, maar genoeg om het drama te reconstrueren. Hij heeft de jonge vrolijke moeder gekend, die haar kind aan het schoolhek opwachtte.

„O mijnheer Lamers, hoe bestaat het, dat u de kinderen onder de duim houdt.”

Hij heeft het stille vijandige gezicht gezien van de tante-huishoudster, de enkele keer, dat hij Lidy bij ziekte bezocht. Overigens kent hij De Wit uit zijn diensttijd. De kale onderwijzer werd gegund 's konings rok te dragen, versierd met de edele officiers-distinctieven.

In ieder geval geeft het de paedagoog de vrijmoedigheid de vader op school te ontbieden en een paar dagen na de invitatie

bekijken beiden in het lege schoollokaal de tekeningen van Lidy. „’t Kind heeft talent, hè?” merkt de vader op.

De onderwijzer met zijn fijne intuïtie van nuances in taal en gebaar ontdekt een tikje nonchalance in deze conclusie en pareert: „’t Gaat nu niet om het talent, De Wit. Wat zeg je hiervan?”

Hij tikt op een tekening met treurwilgen, gebogen over water. „De vijver in mijn tuin,” knikt De Wit. „’t Is goed getroffen. Zou ’t kind al tekenles moeten hebben?”

De onderwijzer waaiert de tekeningen voor de vader uit.

„’t Gaat nu niet om het talent, De Wit. ’t Gaat om de kerkhofsfeer, die de tekeningen ademen. Tekende jij kransen en graven op je tiende jaar?”

Bezeerd wendt Lidy’s vader zich af en loopt naar het raam.

„Wat wil je? ’t Kind heeft haar moeder verloren. Is ’t wonder, dat ze aan haar denkt?”

Lamers is De Wit gevolgd. Hij legt zijn hand dwingend op de wat gebogen schouders van zijn bezoeker en zegt: „Kransen en graven en de dood! Pas op, dat je je kind geen complex voor ’t leven meegeeft, De Wit. Weet je, hoe Lidy dit alles zal verwerken in de lange uren, dat ze alleen is? In de nachten, waarvan ze misschien gedeelten doorwaakt? Ik weet het wèl. Ik verloor mijn moeder ook op mijn tiende jaar, zie je. Ik ging niet eens veel naar haar graf, want vader en ik vertrokken naar een andere plaats. Bij ons was er alleen maar het portret aan de muur. Het portret met de palmtak en het versgedolven graf, gefotografeerd met de bloemen. En wat er verder was? Een vereenzaamd leven van een snel verouderend man en een eenzellig kind. Vader had moeten hertrouwen.”

„Aha.”

De fabrikant heeft zich weer omgewend.

„De herinnering dus zo snel mogelijk uitbannen door een andere moeder, een stiefmoeder.”

„Gebruik liever de uitdrukking tweede moeder. Het woord stiefmoeder wordt in mijn gedachten geflankeerd door twee grote dochters en een Assepoestertje, dat een muiltje verloor.”

De Wit blijft ernstig. Lamers vraagt zich af, of hij te ver gegaan is. Per slot van rekening geeft zo'n dienstcontact je nog niet het recht je met zulke interne zaken te bemoeien.

„Als het kind er maar niet was,” denkt hij, de tekeningen nerveus bijengraaiend. „'t Gaat om het kind.”

De Wit grijpt zijn hoed.

„Het zou een onrecht zijn tegenover de vrouw, die ik nam,” zegt hij zacht. „Een vrouw als Lidy's moeder vergeet je niet. Moet ik een vrouw offeren aan een kind?”

„Of geef je de gedachten aan een vrouw geen kans, omdat je dat ontrouw vindt tegenover Lidy's moeder?” vraagt de onderwijzer. „Ik kende uw vrouw maar oppervlakkig, maar ik denk, dat ze met haar gezonde stralende kijk op het leven uw opvatting niet zou gewaardeerd hebben. Het leven is wreed en mild. Het neemt en het geeft.”

De Wit gaat naar huis. Zijn rust is verstoord. Die avond laat hij aan tafel het avondblad gesloten en luistert naar de opmerkingen van tante Mady.

Lidy praat over bloemen, die ze wil plukken en drogen. Ze vertelt van kameraadjes, die een herbarium hebben.

„We kunnen dan de bloemen van je moeders graf ook drogen,” zegt tante Mady.

„Bloemen in 't wild zijn het mooist,” vindt het kind. „Als de winter voorbij is, gaan de meisjes ze 's Woensdagmiddags plukken.”

„Op Woensdagmiddag moeten wij naar het graf,” zegt tante.

„We mogen onze plichten tegenover je moeder nooit verwaarlozen.”

„Lidy eet veel te weinig,” zegt De Wit wat bruusk, wanneer het kind verdwenen is. „Let u wel op haar gezondheid? Haar

eitje is blijven staan. Het kind hangt veel te veel in huis rond. Heeft ze geen vriendinnetjes? Ik zou haar op Woensdagmiddag niet binden."

Tante Mady heeft het ongeduld in de stem gehoord. Met een fijn vrouwelijke intuïtie zoekt ze verband met niet genoemde redenen.

Die avond haalt zij een sleutel te voorschijn en bezoekt de slaapkamer. Ze strijkt over het blanke hout en kijkt naar het verdroogde bruidsboeket, dat als een lugubere tropee aan de muur hangt.

„Als er een vrouw in 't spel is," mompelt ze, „als er een vrouw in 't spel is. . . ."

De opwindende gedachten doen de ademhaling moeilijker gaan. De mond klemt opeen en de vuisten ballen zich.

„Er zal géén vrouw in je plaats komen, Margot."

Als een sinistere eed klinkt de belofte, die half hardop gefluisterd wordt.

De Wit is tegen zijn gewoonte teruggekeerd naar zijn kantoor. Door de holle lege fabriek klinken zijn stappen.

De nachtportier zit in zijn kantoortje. Vol trots toont hij hem een poppewiegje.

„Voor mijn dochttertje, mijnheer. Mijn vrouw bekleedt het als het klaar is. Het kind is gauw jarig."

Het kille neonlicht schijnt in het kantoor over de stalen meubels. De Wit zet zich aan zijn bureau. Een man, een vrouw, een kind. . . . Heeft Lamers gelijk? Moet er een andere vrouw komen? Een moeder voor zijn kind?

Dan zal het een vrouw moeten zijn, die nuchter is en praktisch en tevreden met de plaats, die ze krijgt in zijn huis. Een kameraad. Hij zal zo eerlijk zijn om dat te zeggen.

Een vrouw. Hij denkt aan de haastige adresnotitie, die hij maakte op een kille avond. Hij denkt aan de vrouw, die toen

bij hem was. Zij kon luisteren. Ze was verpleegster ook. Verpleegsters zijn vaak nuchtere vrouwen.

Wanneer Martha de Koning die avond de ziekenhuis-portier passeert, bereikt haar de boodschap, die ze na een paar maanden niet meer verwachtte. De portier houdt haar aan om wijldlopig te vertellen, dat ze opgebeld werd.

„Ik was nogal druk, ziet u. Ik moest opletten, of dokter Leens niet afbelde. U weet, hoe driftig die kan zijn en toen vroeg die mijnheer naar u. Ja, 't was een mijnheer.”

„Heb je zijn naam niet genoteerd?”

„Hij gaf me een telefoonnummer op. Drie zeventjes en een achte. 't Was zo'n gemakkelijk nummer, dat ik niet eens wat op hoefde te schrijven. 'k Heb een sterk geheugen voor cijfers, al zeg ik 't zelf. Affijn, dat weet 't hele ziekenhuis wel.”

Martha vraagt niet wat de man afgesproken heeft met de oproeper, maar ze weet zeker, dat zij niet degene zal zijn, die opnieuw zal bellen.

Drie zevens en een acht. Ze kende zijn nummer uit het hoofd. Twee maanden zijn lang genoeg om een nummer van buiten te leren. Maar twee maanden zijn ook lang genoeg om een jonge vrouw duidelijk te maken, dat er niet gesnakt wordt naar haar tegenwoordigheid. Neen, zij zal niet bellen.

Zij heeft trouwens ook geen tijd gehad om te fungeren als uitkijkende slotvrouw: Zuster Anna, ziet gij nog niets komen? De gezondheid van haar moeder heeft niet langer weerstand geboden aan al de zoetigheid, waarmee het dametje zichzelf verwende. Haar bloeddruk is angstwekkend hoog en ze wil op Martha beslag leggen als een verwend meisje.

En dan is daar Walter, de inspecteur. Zijn verloofde is gestorven en hij belt haar meer dan vroeger op.

„Als je nog niet eens mag beschikken over de vrije tijd van je

familie,” grapt hij, wanneer ze zucht, dat er geen tijd meer overblijft voor haar eigen besognes.

De Wit heeft goed gezien. Martha is te nuchter en te gezond om te blijven mediteren over een ontmoeting van een paar uur. Maar meer dan haar lief is, is toch het object van haar gedachten op die avond door haar dromen blijven zweven.

„Zeven-zeven-zeven-acht. . . . Als hij me iets wil vragen, zal hij me voor de tweede keer moeten opbellen,” overlegt ze. Doch wild en tegenstrevend klopt haar hart, als ze bedenkt hoe onverschilligheid of drukke werkzaamheden De Wit weer zullen doen vergeten wat hij zich voorgenomen had.

„Ik begin al de kentekenen van een oude vrijster te vertonen,” denkt ze in grimmige zelfspot. „Ik krijg hartkloppingen, als er maar een man naar me taalt.”

En de zusters constateren verwonderd, dat zuster De Koning niet veel kan hebben en op alle slakken zout legt.

HOOFDSTUK X

„Verrukkelijk is het hier.”

Martha inhaleert de prikkelende winterlucht en kijkt naar de auto, die als een miniatuurtank over de sneeuwbulen gehobbeld is en nu tegen de heuvelhelling plakt.

„Als we die niet bij ons hadden, konden we terug lopen,” zegt ze. „Een wandeling zou heerlijk zijn.”

„Maar we hebben hem bij ons,” zegt Johan, „en we zullen moeite genoeg hebben heelhuids weer op de begane weg te dalen. We zullen de komende voorjaarsdagen moeten bestemmen voor wandelingen.”

Dus toch? Martha buigt wat laaghangende takken vaneen onder voorwendsel, dat ze speurt naar vroege katjes, maar in haar is een zekere verwarring.

Wat wil deze man van haar? Hij ontmoet haar, wenst een nieuw samentreffen, maar komt er pas veel later op terug. En nu deze onverwachte zinspeling op verder contact.

Deze tocht is geen herhaling geworden van de eerste ontmoeting. Hij heeft nu niet eindeloos gesproken over zijn gestorven vrouw. Maar Martha is vrouw genoeg om aan te voelen, dat zijn aandacht niet voor haar is geweest. De viooltjes-corsage, die ze van haar kwieke bontjasje verloren had, miste hij niet. Hij bekende — onhandig als mannen zijn kunnen —, dat hij niet eens bemerkte had, dat ze bloemen gedragen had.

Maar waarom had hij deze nieuwe ontmoeting dan toch gewild?

Na een lange pauze werpt Martha wat agressief tegen, dat ze maar weinig tijd zal hebben.

„Waarvoor zult u weinig tijd hebben?” vraagt haar metgezel afwezig.

„Om te wandelen. 's Zomers tennis ik liever met. . . . met. . . . mijn vrienden.”

Ze bijt zich op de lip. Daar was ze bijna weer kinderachtig te voorschijn gekomen met haar vriend, de inspecteur.

De Wit krijgt de wagen weer vlug genoeg in 't gareel en ze rijden terug door het sneeuwlandschap. Wat gedesillusionneerd leunt Martha terug in haar hoekje en kijkt naar de stevige slanke hand, die zo zeker op het stuurwiel ligt.

Je wang te leggen tegen die hand en er de beschutting van te voelen.

„Ik ben verliefd,” geeft ze zichzelf eindelijk toe. „Hopeloos verliefd. Waarom zou ik het mezelf niet bekennen? Het is alleen maar gevaarlijk voor mijn eigen gemoedsrust, want deze man behoort met al de vezelen van zijn lichaam aan een ander.”

„. . . . En hier is de fabriek.”

„Maar ik had nu liever naar huis willen gaan. Moeder rekt op me.”

„Maar u blijft toch bij ons eten? Tante Mady. . . .”

Hij breekt zijn zin af, abrupt. Hij herinnert zich, hoe tante Mady botweg geweigerd heeft aan tafel te komen, als er „vreemd vrouwvolk” over de vloer kwam en hoe hij haar met een ongekende strengheid heeft bevolen beleefd te zijn tegen iedereen, die hij in zijn huis — hoorde zij het goed? — in zijn huis zou willen inviteren.

„Jouw huis en het huis van Margot,” had tante Mady waarschuwend gesist en hij had niet de moed gehad in een doelloos geharrewar over zijn recht te twisten.

„Onze huishoudster rekent er nu eenmaal op,” zegt hij. „De flat is toch telefonisch te bereiken? Misschien kunt u even opbellen.”

Martha drementelt achter haar geleider door het fabrieksgebouw. Een vreemd unheimisch gevoel bekruipt haar in de holle ruimte, waar de grote machines staan als koude grillige monsters en waar het tochterig waait door de berookte ruitjes, die hier en daar gesprongen zijn.

In het gedistingeerde directeurs-kantoor, waar de deftige sobere meubels zo weldadig aandoen na de kilte van het gebouw, belt Martha haar moeder op en luistert naar het verongelijkt gepruttel aan de andere kant.

„Heus, liefje, morgenavond kom ik je haringsla wel opmaken. Ik zal de hele dag vasten.”

Meisjesachtig zit Martha op de hoek van het schrijfbureau en pareert lachend de tegenwerpingen van haar moeder. Kleurend ontmoet ze onverwacht de blik van De Wit, die vanuit een aangrenzend kantoor door de glazen wand naar haar kijkt.

Hij beantwoordt haar uitdagend lachje, dat bedoeld is voor haar moeder, niet. Hij wendt zijn blik af, maar Martha begrijpt, dat hij gekweld werd door een herinnering. . . . Margot, die hier op de punt van dezelfde tafel gezeten heeft en nog even vlug haar afspraakje gegrapt heeft naar haar vriendinnen.

„Nee, lieveling, kom nu, heus, het kan niet langer. . . .”

Zo heeft hij daar gestaan en met een handgebaar beduid, dat ze haast moest maken.

Als een veroordeelde laat Martha zich van haar plaatsje glijden en keert naar de fabriek terug, waar De Wit haar voorgaat en wat opgerold ijzerdraad wegschuift.

„Pas op uw nylons.”

„Willen we dan nu maar opstappen? Ik heb mijn tijd vrijgemaakt om met u mee te gaan.”

En dan, even verpletterend als onverwacht, komt Martha te

weten, waarom hij haar meenam naar zijn huis. Hij vraagt haar met hem te trouwen.

Geschrokken luistert Martha naar het nuchtere pleidooi van de man tegenover haar, die haar alles en niets aanbiedt. Rechten en plichten, maar geen liefde. Hij is te eerlijk om het te verhelen. Hij spreekt van eerlijke kameraadschap. Hij heeft het over zijn kind, dat een moeder niet langer ontberen kan.

„Maar ik ken uw kind niet eens. Ik ken uw huis niet. Ik ken uw tante Mady niet. Een storend element, dunkt me.”

„Storende elementen kunnen verwijderd worden.”

„Uw vrouw zou dat nooit gewild hebben.”

Ja, nu heeft zij zelf de schim opgeroepen; de schim, die altijd tussen hen zal zijn.

„Laat me de tijd om een besluit te nemen,” vraagt Martha.

„Laat me lang de tijd. Ik kan niet zo maar beslissen. Het is mijn toekomst.”

„Ik zou geen andere vrouw weten, die geschikt zou zijn,” zegt De Wit hulpeloos en eerlijk.

Martha volgt hem met gebogen hoofd door de kille ruimte. Bij de smalle deur helpt hij haar over de hoge drempel. Hun handen liggen even in elkaar.

„Als twee verkleumde neergesmakke vogels,” denkt Martha.

In haar is geen geluksgevoel om dit huwelijksaanzoek van de man, naar wie haar hart toch uitgaat. Met gesloten ogen leunt ze op de korte rit naar zijn huis achterover en ziet de verstolen half schuldige blik niet, die hij op haar werpt.

Hij vraagt zich af, of hij haar overrompeld heeft met zijn aanzoek. Ze leek hem toch zo'n practisch nuchter meisje.

„En dit is mijn huis.”

Verwonderd gaat Martha met haar gastheer over het rustieke bruggetje en kijkt naar het statige huis met de torentjes, verscholen in de parkachtige tuin. Ze denkt aan haar moeder en glimlacht.

Als die wist wat voor toekomstmuziek er in deze dag zit, zou ze niet geïnteresseerd hebben aan de telefoon. Een rijk man met een kast van een huis en kinderen in 't verschiep.

Ze kijkt wat coquet op zij. De Wit ziet haar aan en speurt naar wat haar amuseert.

Zo ziet tante Mady hen naar huis komen: twee jonge lachende mensen.

Haar oude dorre hand grijpt in de krakende vitrage en de embrace laat de gesteven kant los uit de ouderwetse omhelzing. Martha ziet het onverhoedse dichtvallen van het gordijn en ze ziet de hand, die met korte boze rukjes de embrace weer op zijn plaats brengt.

Als ze binnenkomt, ruikt ze de eigenaardige lucht, die er hangt in oude patriciërshuizen en musea. Onmiddellijk wordt haar blik getrokken naar een levensgroot marmeren beeld van de Christus van Thorwaldsen, dat staande op de trapwending ieder die passeert zijn zegenende handen reikt.

Terwijl Martha haar kapsel wat ordent in een kamer, die als garderobe dienst doet, vraagt De Wit verlof zich even te verwijderen om zijn huisgenoten te melden, dat het bezoek gekomen is.

Hij doorkruist zoekend het huis en vindt tante Mady op haar eigen kamer. Lidy ligt op haar knieën in de vensterbank en kijkt verveeld naar buiten.

„Hoorde u de auto niet komen?”

Agressief klinkt zijn toon. Hij kent tante Mady lang genoeg om te weten, wat deze houding te beduiden heeft.

„Wij zullen niet beneden komen.”

Lidy's vader heeft moeite een felle driftbui te beteugelen.

„U heeft uw plicht te doen.”

„De tafel in de eetkamer staat gedekt en het dienstmeisje zal op tijd thuis zijn om te bedienen.”

„U komt aan tafel,” herhaalt De Wit dreigend.

„Ik voel een van mijn benauwdheden opkomen.”

Spottend en uitdagend brengt ze haar beslissende wapen in de strijd.

„Als u maar weet. . . .”

Hij beseft zijn onmacht en eindigt zijn zin abrupt.

„U maakt, dat het kind met tien minuten beneden is.”

Zorgelijk en strak is zijn gezicht, wanneer hij vertelt aan Martha, dat zijn huisgenote een onverwachte aanval van haar kwaal heeft.

Samen gaan ze de huiskamer binnen, waar Martha opnieuw gelegenheid krijgt zich te overtuigen van de rijkdom van de eigenaar. Ze kijkt naar de zware meubels en de geweldige kasten. De brede vensterbanken zijn leeg en de bloemenvazen staan ongevuld.

„Als ik hier kwam wonen, zou ik om te beginnen een overvloed van bloemen in de kamers brengen,” denkt ze. „Wat zou de weelderige uitbundigheid van bloeiende begonia’s het goed doen op de plaats, waar nu een aspidistra kwijnt.”

Lang tijd om te mediteren heeft ze niet. De gastheer brengt haar zijn dochttertje.

„En ben jij nu Lidy?”

Kil teleurgesteld ziet ze de grote kinderoogen vijandig op zich gevestigd. Een opgestookt kind, dat de magere armen op de rug strengelt en haar eerst een hand geeft na een kort bevel van haar vader.

„Lidy, kun je niet beleefd zijn? Waar zijn je manieren?”

Martha trekt het kind naar zich toe. Ze voelt hoe gespannen het reageert. Ze pakt de koude handjes.

„Dus jij bent Lidy. En hoe oud ben je wel?”

„Zo oud, dat ze wel weet, dat ze op Zondag niet met haar schooljurk aan tafel moet komen,” striemt de vader.

„Ach neen.”

Martha laat het onwillige kind los. Lidy verbergt onmiddellijk haar gezicht in de handen en barst uit in een hartverscheurend snikken.

„Ga de kamer maar uit, Lidy.”

Ontmoedigd volgt hij het kind. Op de gang zwelt het snikken aan tot een uitbundig gekrijs.

„Ik wil geen nieuwe moeder.”

Samen zitten ze dan later in de eetkamer aan tafel. Een keurig gedekte dis met een voedzaam maal, zonder iets van de fleur, die het diner zo aantrekkelijk zou kunnen maken.

Overigens is alles tot in de puntjes verzorgd. Het dienstmeisje bedient in keurig zwart-wit en kijkt bevreemd naar haar mijnheer, die zo zwiingend tegenover zijn gast zit. Zou het oude mens gelijk hebben? Zou dit de nieuwe mevrouw worden?

Ze beklagt de stakker. Veel vertier zal ze hier niet hebben met dat oude karkas, dat iedereen het leven zuur maakt.

Na het eten steekt De Wit een sigaar op. Hij vergeet Martha een sigaret te presenteren. Ze steekt de hand uit.

„Sorry,” zegt hij. „Ik vergat, dat u rookte.”

„Ik rook ook maar sporadisch.”

„Margot rookte nooit.”

Margot rookte nooit. . . . Voor de zoveelste maal wordt ze op deze dag geconfronteerd met zijn gestorven vrouw.

„Ik zou deze schim kunnen gaan haten, als ik haar plaats innam,” denkt Martha, „en dat zou even dwaas als nutteloos zijn.”

Ze zitten bijeen, nerveus rokend. Tot hij opspringt.

„Tante Mady heeft een stereoscoop. Het is een ouderwets ding, maar Margot en ik kochten platen op alle reizen, die we maakten. Stelt u er belang in? Lidy is er altijd dol op. Misschien zou ze mee willen kijken.”

Zo groot is de weerzin tegen de bezoeker, dat het kind niet

voor de verleiding bezwijkt. Ze verkiest op haar kamertje te blijven.

„Lidy heeft wat hoofdpijn,” verontschuldigt de vader haar. Samen bekijken ze dan de beelden van Oostenrijk, Spanje, Italië. Geïnteresseerd bestudeert Martha de prachtige gekleurde natuurtaferelen, de karakteristieke klederdrachten.

„Wat hebt u veel gereisd.”

„Margot was dol op reizen. We maakten ieder jaar een trip. Tante Mady paste dan op het huis.”

Terwijl ze de platen bekijken, sluipt Lidy binnen. Ze heeft de verleiding niet lang kunnen weerstaan. Martha zet een nieuwe plaat op, dan overhandigt ze het toestelletje aan het kind, dat er met beschreide ogen zielig uitziet.

Martha legt even haar hand op het pagekopje.

„Doomoor, dacht je, dat er zo maar een-twee-drie een nieuwe moeder voor je uit de lucht kwam vallen?”

De vader kijkt haar aan en begrijpt de afweer, die er voor hem in het grapje zit.

„U hebt het niet getroffen,” zegt hij, als hij haar na een zwijgende tocht afzet voor haar moeders flat, waar zij toch nog even een bezoekje wil brengen. „Willen we. . . .”

„We willen deze zaak voorlopig laten rusten,” zegt Martha, „en er vooral geen drama van maken. De tijd is nog niet rijp. We willen niets forceren.”

Hij bedelt niet om een nieuwe ontmoeting. Hij dringt niet aan op een beslissing. Hij berust.

„De coulissen, waartussen ik zou moeten opkomen, stonden schots en scheef door elkaar,” denkt ze, wanneer ze in de lift naar boven suist.

Zo is het goed. Een kort en beleefd afscheid, zonder een gehuichelde ontroering van zijn kant. Zakelijk blijven, want je hart blijft buiten spel.

Zij vindt haar moeder al in bed.

„O Martha, en je had gezegd, dat je niet kwam. Wacht, ik kom er uit.”

„U komt er niet uit, moedertje. En wat zie ik? Een schotel zoutjes voor iemand, die verhoogde bloeddruk heeft? Foei toch.”

Ze neemt de verboden lekkernij weg en pelt een sinaasappel. Ze maakt een warme kruik en zet een glas water klaar voor de nacht. Ze luistert naar de klachten van het vermoeide wijfje.

„Hè, wat zou het heerlijk zijn, als je vannacht hier kon blijven. Eén nachtje maar.”

Martha weifelt. Het is zo verleidelijk de nacht, die vermoedelijk voor haar wel slapeloos zal zijn, door te brengen in het vertrouwde opklapbed. Ze zal alleen moeten zorgen, dat ze de volgende morgen op tijd is en dat betekent, dat ze bar vroeg zal moeten opstaan.

Ze grijpt al naar de telefoon en meldt haar afwezigheid in het ziekenhuis.

Wanneer haar moeder slaapt, ligt ze nog uren wakker en kijkt naar de gladde blanke meubelen, die nog geen geschiedenis hebben en niet ingesponnen zijn in dromen, zoals de oude Biedermeier-meubelen uit hun vroeger huis.

Alleen de portretten van vader en tante Martha, als een kostbaar bezit meegenomen op de vlucht, hangen tegenover elkaar. Hun blikken houden elkaar vast.

De jonge vrouw schudt het hoofd.

„Nee, tante Martha, ik heb dit alles van te dichtbij gezien. Ik kan niet tevreden zijn met een aalmoes. Ik wil alles of niets.”

Het is een beslissing, die bitter smaakt als gal en die weinig voldoening schenkt.

„Als moeder wist, wat ik gister opgegeven heb, zou ze hemel en aarde bewegen mijn besluit te torpederen,” denkt ze de volgen-

de morgen. „Een man, een huis en . . . eigen kinderen.”

Met een ruk trekt ze de schorteband naar beneden over het hagelwitte uniform. Een dag van plicht en van zorgen wacht haar. Het is goed voor een mens om in een zekere tredmolen te lopen.

HOOFDSTUK XI

„Waar heb jij Zondag gezeten?”

„Sinds wanneer heb jij het monopolie beslag te leggen op al mijn vrije tijd?”

„Ik moest je nodig spreken.”

De jonge inspecteur zoekt tussen wat paperassen, maar Martha's hand houdt de zijne tegen.

„Wacht even, Walter. Ik zal zeggen, waar ik was. Er hangen huwelijkskansen voor me in de lucht. Die mag je op mijn leeftijd toch niet verwaarlozen, vind je wel?”

Martha merkt de schrik in Walters ogen.

„Je steekt de gek met me, hè?”

„Vind je 't dus zo abnormaal, dat ik nog aan bod kom?”

„Ach neen, maar . . . wie is het?”

„Je moet die dueltoon laten varen, Walter. De man heeft me niets in de weg gelegd.”

In een grote behoefte aan vertrouwelijkheid vertelt Martha van de ontmoeting, die de aanleiding werd tot het aanzoek op die Zondag.

„Je ziet, Walter, hij was geen gejaagd minnaar. Hij heeft er meterhoog gras over laten groeien. Hij ging niet over één nacht ijs.”

„Natuurlijk houdt hij niet van je,” zegt de ander haastig. „Als hij van je hield . . .”

„Dan nam ik hem,” zegt zij zacht. „Dan nam ik hem met die tante Mady er bij.”

„Houd je dan van hem?” vraagt Walter en Martha merkt hoe bezeerd zijn stem klinkt.

Ze buigt het hoofd. De inspecteur staat op en loopt naar het raam, dat uitziet op de hoge muren van een binnenplaats.

„Martha, als je uit het ziekenhuis weg wilt. . . . Ik heb gedacht. . . . als we. . . .”

Ze staat in een oogwenk naast haar vriend.

„Stil, Walter, ik wil jou zo graag in mijn leven houden. Tussen ons geen liefdesgeschiedenis, geen gelukkige en geen ongelukkige.”

„Waarom niet? Omdat ik verloofd ben geweest? Jij wist toch wat mijn meisje voor mij betekende. Ik ben eerlijk genoeg geweest tegenover jou.”

„Ja, we zijn eerlijk geweest tegenover elkaar, Walter, altijd eerlijk, maar die open kameraadschap is geen liefde.”

„Ze betekent voor jou misschien niets?”

„Voor mij betekent ze zoveel, dat ik ze niet graag zou willen missen in mijn leven. En voor jou ben ik de vlotte kameraad. . . . het achternichteje.”

„Ach, die onzin met die familierelatie uit de Middeleeuwen.”

„Je hebt er zelf mee gecoquetteerd, Walter. Je plukt nu de wrange vruchten.”

Ze steekt haar arm door de zijne en vleit: „Toe, wees niet boos op me en praat er niet meer over. Je weet, wat een aantrekkingskracht een mooi uniform voor een vrouw heeft. Als je wilt, kun je aan iedere vinger. . . .”

„Houd op met die onzin.”

„Niet onredelijk worden, Walter. Er zit voor mij ook wel bekooring in een huis met jou te delen, waarin ik. . . . waarin ik. . . .”

„Nooit bang behoef te zijn voor inbrekers met zulke extra politiebewaking,” schampert Walter in wrange zelfspot.

Martha wrijft zich in de handen.

„Gelukkig, je lacht weer, Walter. Vertel me nu voor welk dringend geval je me naar je bureau ontboden hebt.”

Walter neemt een stapeltje papieren op.

„’t Gaat over dat stiefkind van Anneke van den Oever. Heb je dat stakkerdje wel eens bezocht? Je had grote plannen.”

Martha schudt het hoofd. Van haar goede voornemens is weer niet veel terechtgekomen.

„Ik was er één keer. De stiefmoeder was toen niet thuis.”

„Of ze had zich verschanst met een minnaar,” spot Walter.

„De man op zee en een vriendje om de wittebroodsweken te vieren. De zeeman heeft haar subiet weggetrapt, toen hij terugkwam van de vaart, maar het probleem van het kind is weer urgent.”

Verontwaardigd keert Martha zich om.

„Er moet toch een mogelijkheid bestaan voor de Justitie een eind te maken aan de praktijken van die slet. Wat heeft ze voor een minnaar?”

„De een of andere schooier uit de onderwereld, als je in deze bescheiden stad van onderwereld kunt spreken. En wat ons ingrijpen betreft: Anneke zal dan werkelijk iets moeten doen wat tegen de wet indruist.”

„En moet het kind daar de dupe van worden?”

„Voor dat kind heb ik juist je hulp nodig. De vader moest onverwacht het zeegat uit en heeft het schaap achtergelaten bij de buurvrouw, bij wie het vroeger ook was.”

Walter wordt door een telefoontje weggeroepen en Martha blijft alleen.

Ze mijmert over het armetierige kind in het verflenste bontcape-je, dat op die avond in de auto — in zijn auto — heeft gezeten. Wat had het zich tenger en hulpeloos aan haar vastgeklampt. En wat was het blij geweest met de pop. Zo’n kind moest je zelf kunnen verzorgen. Met hèm.

Walter is teruggekomen en verscheurt haar dwaze dagdroom.

„Ja, wat doen we met dat kind,” zucht hij. „De vader heeft mij gevraagd of ik jou wilde vertellen, dat het mis was gegaan met zijn huwelijk en hij benoemde ons samen zo'n beetje tot toezien- de voogden met algehele bevoegdheid tot handelen.”

Martha begrijpt, dat het niet gaat om een droom, die ze spin- nen kan om een armoe-elfje; het gaat om een kind, dat het slachtoffer dreigt te worden van de gewetenloze losbandigheid van grote mensen.

Het oude verzet komt in haar op. Wat heeft zij te maken met dit kind? Ze had haar leven willen stellen in dienst van het andere kind in die sombere villa. Ze had zon willen brengen in het leven van die andere man, van die oude vrouw. Ze is nuch- ter genoeg om in te zien, dat ze klaar had gestaan haar schatten van naastenliefde te geven, als God het zó had gearrangeerd, dat ze er schatten voor terugkreeg.

„Mijn naastenliefde is een laag-bij-de-grondse vorm van egoïsme,” denkt ze, „en ik ben nu nog vroom-voldaan over die herkenning ook.”

„Ik zal naar het kind gaan kijken,” belooft ze, „en ik zal trach- ten een tehuis voor haar te vinden.”

En dit keer laat ze er geen gras over groeien. Op haar eerste vrije middag gaat ze Catrientje bezoeken.

„U komt zeker van de gemeente? Komt u maar is kijke, wat die nette huissiesmelker presteert voor de huurcentjes, die we zo bloeiïg opbrengt.”

„Ze herkent me niet,” denkt Martha, terwijl zij de vrouw volgt door het smalle portaal- tje, dat naar de achterkamer voert.

„Ik kom eens even kijken naar het kind, dat bij u in huis is.”

De vrouw is onmiddellijk op haar qui-vive. Argwanend schuift ze de bezoeker een stoel toe.

„Kom u is kijke? Of heeft d'r vader u soms gestuurd? Ver- trouwt hij 't zakie niet? 'k Verzorg het schaap of het me eige

is. 'k Heb het direct weer in huis genome, toen het mis liep met die slons. Marinus had d'r nooit an motte beginne. De meid was uit een verkeerd nest."

Martha breekt de woordenvloed af met een rustige vraag.

„Wanneer komt Catrientje thuis?"

„Over een kwartiertje op z'n hoogst. Ze gaat hier in de buurt op school. Dan hoeft ze geen gevaarlijke kruispunte over. As-ie voor een ander z'n kind zorgt, mot je d'r voor zorgen, of 't je eige vlees en bloed is."

Martha laat de vrouw ratelen en speurt rond. Bepaald vuil is 't hier niet in de sobere woning, maar een heldere Jet is de vrouw ook niet. De ramen met de trieste doorkijk op het plaatsje van twee bij drie zijn blauw beslagen en de wat schurftige poes springt op de tafel en maakt aanstalten zich daar ineen te rollen.

„Zo'n vieze Fanny," lacht de vrouw. „Nou weet-ie, dat 't kind thuiskomt, ziet u. Om vier uur krijgt ze d'r boterhammetje vooraf. 'k Doe d'r dan altijd maar een dikke snee koek op. 't Schaap mot d'r nog van groeie."

Martha begrijpt, dat de vrouw haar zorg voor het kind demonstreert. Het tafelzeiltje wordt schoongeveegd met een vettig uitziende vaatdoek en de vrouw neemt het brood en snijdt er twee boterhammen af.

„Zo, die staan nou al klaar voor 't „Spichie". 's Morgens ken ze een eitje bij d'r brood krije, as ze dat wil. Ja, nou mot ik is kijke, of ze niet voor de deur blijft hange, want tien tegen een durft ze niet binne te komme as ze een vreemde fiets ziet."

Even later komt de vrouw inderdaad met het kind aan de hand binnen.

„Wat heb ik u gezegd? Ze zat te bikkele op de stoep. Zo maar op de stene. Kom is hier en geef de juffrouw een handje. Dat is de juffrouw, die je op de avond van je vaders trouwdag naar

hier gebracht heb. Hier heb-ie een kwartje. Ga maar een lekker koekie hale voor je brood. Eentje met sukade."

Wanneer Catrientje terugkeert van haar boodschap, trekt Martha haar naar zich toe.

„Ken je me nog, Catrientje?"

„Me vader is weer weg."

Met een ouwelijk schouderophalend uitspreiden van de handjes legt het meisje al haar wee in dat ene zinnetje.

Haar vader is weg. Ze heeft nu van niemand iets te verwachten. Martha legt haar koesterende handen om de pijpachtige armpjes, die huiveren bij de weldadige warmte.

„Heeft u geen vestje voor haar?"

„'t Kind heeft wel een jurk van helemaal tricot," verzekert de vrouw. „Maar ga dat kind nou is zo'n kostelijke jurk naar school antrekke."

„Zal ik eens een fijn warm vestje voor jou breien?" vraagt Martha. „En als er wat wol overblijft, ook een mooi jurkje voor je pop?"

„Haar pop? Die heeft die lel gehouwe," schimpt de vrouw.

„'t Kind heeft er verdriet genoeg van gehad."

„Die pop moet terugkomen," beslist Martha. „Weet u, waar Annie op 't ogenblik woont?"

„Hier schuins aan de overkant. Van het raam in d'r huis zat ze te lonken naar die slampamper van hier tegenover. Toen die vent er iedere dag zat, hebben wij als bure d'r werk van gemaakt, dat Catrientje d'r vader het an de weet kwam. 't Is een schandaal zo'n goeie man te bedriege, waar je nog geen blauwe Maandag mee getrouwd ben."

Martha laat zich het huis wijzen en steekt de straat over. Met de handen in de zij wacht de buurvrouw op een rel.

Anneke, die zelf de deur opent, is niet in 't minst geïntimideerd door het onverwachte bezoek. Ze kijkt Martha aan met het air van: wat kun je me maken? en laat haar in het voorkamertje,

waarin een wankel ledikant staat. Het verschoten behang, door vocht losgelaten, is vastgespijkerd op de bruin uitgeslagen muren.

Op de houten schoorsteen pronken drie helrode bussen, waarop staat: koffie, thee, suiker.

„We hebbe nog nie veel voor ons huishouwe,” deelt Annie welwillend mee, alsof ze het tegen een vriendelijk belangstellende bezoeker heeft. Ze strijkt langs de helrode flodderzij van haar blouse. Het nauwe ruitrokje, dat de gevorderde zwangerschap accentueert, staat op zij open.

„Maar Annie, je bent nog maar pas getrouwd met de vader van Catrientje.”

„Dat heb u goed gezegd, met Catrientje d'r vader. Alles draait bij die man om dat kind.”

„Maar je bent in verwachting van diezelfde vader.”

„Dolf heeft beloofd, dat-ie voor 't kind zal zorgen, of 't zijn eigen is. Van deze man houd ik pas echt.”

De kamerdeur wordt met een dreigende smak opengegooid en Martha ziet Annie's eerste werkelijke liefde van aangezicht tot aangezicht, compleet met spuuglok en ruitpet, die hij niet afzet.

„Benne d'r moeilikhede?”

„Moeilikhede?” lacht Anneke. „'k Ben toch zeker meerderjarig. Niemand die me meer wat doet.”

Martha begrijpt, dat er niet veel te praten valt.

„Ik wilde graag Catrientje's pop hebben. Hij moet nog hier zijn.”

„Die pop . . . o, dat celluloid ding. 'k Had 'em an wille kleje voor d'r.”

„De leugen ligt er duimendik op,” denkt Martha, als ze het speelgoed aanneemt. Ze zal maar niet vragen naar de kanten weelde, waarin Lidy's kind gekoesterd was, toen het in Catrientje's bezit kwam.

„Ziezo, dat zal die madam niet verwacht hebben,” zegt Catrientje’s pleegmoeder, als Martha met de pop terugkomt.

Martha, getroffen door de hunkering op het goorbleke gezichtje, legt de pop in de uitgestoken armpjes.

„Ik zal ook een jurkje voor je poppekind breien. Een jurkje en een manteltje.”

„Ga je dan weer weg? Wanneer kom je terug?”

„Niet jijen en jouwen,” voedt de vrouw op. „De juffer heb meer te doen dan voor jou te zorgen. Die ken niet ieder ogenblik voor de deur hange.”

Martha begrijpt de wenk. Ze fietst naar het ziekenhuis terug, walgend van Annie en haar troebele omgeving.

Zo’n kind als Catrientje moest je mee kunnen nemen. Je zou het in je omgeving moeten hebben om het te kunnen koesteren. In ieder geval zal ik proberen haar weg te halen uit die bedorven omgeving.

Ze neemt wol mee voor het vestje en voor de poppekleertjes en ’s avonds breit ze op haar kamer, maar haar gedachten vertoeven niet bij Catrientje, ze dwalen naar de avond, waarop haar rust verstoord werd. Ze dwalen naar het andere kind, dat goed verzorgd wordt, maar toch even berooid is.

Juffrouw Van Egmond is een storend element geworden op de vrouwenzaal. De kleine gemeenschap van bedlegerigen begroet haar welwillend, zoals ze alle andere patiënten wil opnemen, die nieuw aankomen. Ze wordt ontvangen met nieuwsgierigheid en medelijden.

Wat had de juffrouw? Een blinde darmpje? Nou ja, dat werd tegenwoordig op de stoep van ’t ziekenhuis afgedaan. Een katterige dag en je was er door. Nee, mens, daar hoefde je zo’n afgezakt gezicht niet voor te zetten.

De nieuw aangekomene brengt de zaal vlug op de hoogte van haar omstandigheden. Ze kan niet meer lachen. Ze kan nooit

meer lachen. Ze heeft d'r kind verloren, d'r meissie van tien, enig kind uit een huwelijk, dat jarenlang kinderloos was gebleven.

De zaal leeft mee, geniet van het dramatische verhaal en plengt een paar tranen.

Dan informeert juffrouw Bazijn — de rheuma-veterane van de zaal — hoe lang het geleden is, dat ze haar kind verloor. En juffrouw Van Egmond weet een zeer nauwkeurig antwoord te geven: twee jaar, vier maanden en drie dagen.

Het medelijden ebt op hetzelfde moment weg. Geen wonder ook. Hier liggen moeders van gezinnen. Hun uitgezakte zorgenlichamen lijden aan verouderde vrouwenkwalen. Er is een bezwijken en weer opstaan en een voortgaan. Altijd weer voortgaan. 't Leven geeft en neemt.

„Zo oud ben je nog niet,” bemoedigt de rheuma op heel wat luchtiger toon. „Je moet de hoop nog maar niet opgeven.”

Maar de berooide moeder heeft de hoop wel opgegeven. Ze koestert haar verjaarde leed en neemt het de zaal kwalijk, dat ze niet meer wil luisteren naar de verhalen over haar Truusje, het verafgode kind, dat het leven van haar moeder verduisterde, toen ze stierf.

De zaal wordt kregel tegen de sombere vrouw. De patiënten vinden haar kleinzerig, als ze na de operatie te lang kreunt en ze trekken de schouders op, als ze telkens weer huilbuien krijgt. Ze moest maar is om een ander denken. De lieve Heer vroeg nu eenmaal niet wat je wèl en wat je niet missen kon. Kijk juffrouw Bazijn eens met 'r pijnlijke stijve vingers en juffrouw Aalders, die op een plank lag. Ze kon zich niet keren of wenden en moest haar handspiegel grijpen om te zien, wie er binnenkwam. Zag je haar ooit huilen?

Zuster Martha, gewaarschuwd door de zaalverpleegster, tracht de moeilijkheden op te lossen. Ze sust huilbuien en bemiddelt en tracht de patiënte weer in de conversatie te betrekken.

Terwijl ze in 't ziekenhuis was, moest ze eens proberen de kettingen te maken, die juffrouw Bazijn rijgt. Zo'n rolrond slangetje, nee, je begreep maar niet, hoe die dat voor elkaar kreeg.

„Ik een ketting maken? Voor wie een ketting maken? Denkt u, dat ik nog om opschik geef? Als Truusje nog geleefd had... 'k Kan niet meer aan opschik denken.”

Martha begrijpt, dat hier een kans ligt voor Catrientje. Ze wacht tot juffrouw Van Egmond naar de kamer voor herstellenden mag en gaat bij haar zitten. Ze valt met de deur in huis.

„Waarom neemt u geen ander kind aan?”

„Een ander kind? Een kind op de plaats van Truussie! Ik zou 't niet overleven.”

„Een mens sterft zo gauw niet,” glimlacht Martha. „Er zijn kinderen, die verkommeren, omdat er niet genoeg zorg aan kan worden besteed. U heeft schatten te geven.”

Juffrouw Van Egmond blijft weerspannig. Zo'n vreemd kind. Ze zou er niet van kunnen houden.

„Ik bezoek u nog wel eens, als u thuis is. We praten er nog wel eens over.”

Martha haast zich de situatie in het huis te verkennen. Ze vindt wat ze dacht te vinden. Portretten van Truusje, levensgroot en op alle leeftijden. Het laatste versierd met een palmtak. Een portret van het beplante grafje er naast. Schreiend toont de moeder de luisterende bezoeker haar verdere reliquieën.

„De pop, waarmee ze 't laatst speelde. Kijk, ze heeft het nachtponnetje nog aan, dat Truussie d'r aantrok. Er is nog een kast met poppekleertjes, bijeengebonden met gekleurde lintjes.”

„Op de zolder staat 'r speelgoed,” snikt de moeder. „Wat dat kind niet kreeg. Ze hoefde maar te kijken of ze had 't.”

Ontredderd door verdriet laat ze zich gaan in hysterisch gesnik.

Martha ziet weer geen kans om over haar beschermelingetje te beginnen.

Toch komt ze later weer. Ze wanhoopt niet. Hier móet ze slagen. Hier liggen schatten van liefde braak.

Heb uw naaste lief als uzelf. . . . Martha kijkt naar de teksten aan de wand. Ze zijn een gerede aanleiding om weer over het berooide kind te beginnen. Ze vertelt over het tegenwoordige milieu, waarin haar pupil huist; over de vader, die wel een erg verkeerde weg heeft gekozen om zijn kind een moeder te geven. Juffrouw Van Egmond trekt hoog haar neus op. Een kind uit zo'n a-sociaal zaakje. Wat zal ze er aan hebben?

„Wat zal ze er aan hebben. . . . Dat is de manier, waarop we het gebod van de naastenliefde nog wel nemen,” denkt Martha, als ze ontmoedigd naar het ziekenhuis teruggaat. „Wat zullen we er aan hebben, wat brengt de opvolging van dat gebod ons voor profijt?”

Ze geeft de hoop voor Catrientje op. Er zullen natuurlijk wel pleegouders zijn, die het kind willen hebben op voorwaarde dat de vader het afstaat.

Verrast kijkt ze naar de keurige werkmán, die haar de volgende dag te spreken vraagt.

Hij was dan Van Egmond zozegd. De vrouw had 'm alles verteld over het kind. Hij zou de knoop nu maar eens doorhakken en handelen in plaats van zijn vrouw. 't Was niet goed zo bij de pakken neer te blijven zitten. Volgende week Donderdag was zijn vrouw jarig. Als de zuster dan kon maken, dat 't kind arriveerde, werd 't een levend cadeautje. Hij kende zijn vrouw. Als 't schaaap d'r maar eerst was. En risico namen ze immers niet. 't Kind kon geloosd worden als ze wilden.

Martha weet te bereiken, dat het verjaardag-plan niet doorgaat. Het meisje zou zich wat onwennig voelen op zo'n buitengewone dag.

Walter neemt de taak op zich het kind uit haar tegenwoordig

tehuis weg te halen. Hij heeft van de vader immers vrijheid van handelen gekregen en het zwarte pak met de zilveren sterren, dat eigenlijk niets met de opdracht te maken heeft, doet wonderen.

De pleegmoeder moet Catrientje laten gaan en de krokodillen-tranen, die ze schreit, gelden meer het kostgelletje dan het kind: ze had juist een wasmachine op afbetaling gekocht. Wanneer de betalende logée weg is, gaat ze te keer tegen een wereld, die alleen nog maar ondank kent.

„Daar heeft die mooie madam achter gezeten,” raast ze tegen haar man.

Catrientje wordt nu naar Martha gebracht. Een dag leeft ze in de koestering van hartelijke belangstelling.

Mevrouw De Koning protesteert tegen de dwaze liefdadigheid van haar extravagante dochter, maar ze is moederlijk genoeg om uiteindelijk schik te krijgen in het eerst wat schuwe kind, dat langzamerhand ontdooit.

„Als dat er nu eens eentje van je zelf was!”

Het gezegde doet Martha zeer. Waarom heeft ze ook de kans niet gegrepen? Zou het bezit van een eigen kind niet opgewogen hebben tegen alle bezwaren? Ze was te gemakkelijk gereireerd voor de huisgenoten. Tante Mady en Lidy zouden haar uiteindelijk aanvaard hebben.

En dan was er nog Walter. Was hij niet bereid haar een tehuis te geven? De vriendelijke sterke makker uit de verzetsstrijd zou haar een liefderijke kameraadschap gegarandeerd hebben. Martha weet, dat ze Walters aanzoek in overweging zou hebben genomen, als die andere man niet in haar leven was gekomen.

Wrevel komt in haar op. Wrevel tegen de man, die blind en onverschillig voor haar liefde haar niets te bieden had.

„Kom, Catrientje, nu zal ik je wegbrengen naar je nieuwe huis.”

Het kind gaat mee. De pop houdt ze in haar arm gekneld. Ze heeft visioenen van een vrouw met een blauwe schort, die haar sprieterige kopje tegen zich zal aandrukken.

De werkelijkheid is zo heel anders. Hoog opgericht wacht jufvrouw Van Egmond met toegeknepen mond op haar pleegkind.

HOOFDSTUK XII

„O kind, wat zit je toch te knoeien. Je houdt je vork verkeerd. Truussie kon al zo mooi eten.”

„Lak an Truussie.”

Catrientje neemt het schoteltje krentjes weg van het bestrafte poppekind en schudt het lijf door elkaar tot de celluloid ledematen rammelen.

„Schaam-ie je nou niet om op een dood kind te schimpe?”

„'k Heb een hekel an d'r.”

„Voor straf ga je naar je bed.”

Met wellust heeft Catrientje in 't tweegesprek met de pop al haar wrok tegen het gestorven kind uitgesproken, dat haar dag in, dag uit ten voorbeeld wordt gesteld. Als de pop in 't ruwe ledikantje ligt, dat haar vader nog getimmerd heeft van sigarenkistjes, dreuntelt het meisje naar 't raam.

't Regent. 't Regent pijpestelen. Naar buiten mag ze niet en binnen is 't vervelend. Ze leunt landerig tegen het raamkozijn en kijkt naar de smetteloze kamer.

Vier met moquette beklede stoelen, geschoven om een met pluche bedekte tafel. Een theetafel met een servies er op en veel nikkels in de onderkast. Een namaak antieke doek op de schoorsteen, geplooid en een elektrische klok, waarop een wijzer spookachtig en geruisloos ronddraait. Een gebloemd kleed op spiegelglad gewreven linoleum.

In Catrientje's ogen is de kamer een deftigheid van belang.

Maar vandaag heeft het kind geen oog voor die deftigheid. Ze bekijkt aandachtig de kinderportretten, die de muren bedekken.

Wat die Truussie een fijne pijpekrullen had gehad! D'r moeder had er van verteld. Ze waren met papillotten gezet, want krulhaar had ze van d'r zelf niet gehad.

In háár haar zat geen krul. Ze had sluik haar, had haar pleegmoeder gezegd.

Truussie was helemaal anders geweest. Alles had 'r gestaan.

Catrientje wist alles van Truussie. Iedere dag luisterde ze naar de verhalen van juffrouw Van Egmond. Truus was niet slordig geweest, zoals zij. Een hele week deed ze met een schort en zij — Catrientje — kon er wel drie aan.

Catrientje kijkt naar het portret van Truus. Haar handen houdt ze op de rug ineengeklemd. Truussie was in de hemel. D'r kleren niet. Die lagen in een la en ze roken naar teer of zo. Zij mocht die kleren niet dragen, omdat Truussie's moeder het anders besterven zou. Catrientje had gehoord, dat ze dit tegen een buurvrouw zei.

„Ik ken nog altijd niet van dit kind houwe,” had ze er bijgevoegd.

Nou, zij hield ook niet van Truussie's moeder, die ze tante Hijltje moest noemen.

Catrientje drentelt naar de crayon-tekening, die omringd is door de andere portretten.

„Net goed, dat je dood bent,” raast het in Catrientje's jaloerse hartje. „Nou heb-ie niks meer.”

Niks meer? Maar d'r moeder had gezegd, dat Truus een engeltje was. En als ze een engeltje was, dan had ze vleugels en een zilveren jurk. En als zij zulke lelijke dingen dacht, kwam zij nooit in de hemel.

„Daar dan,” wrokt Catrientje en spuwt op de grond. Het schuimkringetje bevat al het gif van haar gewonde hartje. Maar

wanneer haar pleegmoeder komt, heeft het keurige kamerpantoffeltje, dat het kind draagt, ieder spoor weggewist.

„Wat sta je je daar nou te vervelen?” snauwt tante Hijltje. „Truusje verveelde zich nooit. Die kon altijd zo zoet spelen. Ik krijg visite. Als jij nu eens netjes op zolder ging schommelen.” Catrientje krijgt een biskwietje en klimt gehoorzaam naar de zolder. Haar poppekind gaat mee. Het wordt megedragen aan een been en het bonkt met het hoofd tegen de traptreden.

„Zo'n kind toch,” denkt juffrouw Van Egmond. „Truus was zo netjes op haar spulletjes.”

Ach, die spulletjes van Truussie! Op zolder staat het bijeengepakt. 't Zwarte doek — er overheen gespannen — is als een luguber symbool van begraven illusies. Onderuit steekt het geelhouten wiel van een roodgelakte poppewagen.

Dat houten wiel. . . . Het wordt noodlottig voor Catrientje, die verveeld over de zolder dwaalt en het in het oog krijgt. Ze bekijkt nieuwsgierig de afgedekte geheimzinnigheid. Ze trekt aan het wiel en moeilijk haakt zich het rieten karretje los van het winkeltje met de popperige laatjes.

Catrientje houdt het vederlichte speelgoed in haar hand. Een sprookjesbezit. Ze trekt haar vestje uit en bedt er haar pop in. Ze loopt met afgemeten pasjes en toegeknepen mondje over de zolder.

Dan laat zij het wagentje bij het raam staan en licht het zwarte zeil wat verder op. Het winkeltje glijdt naar beneden. Een winkeltje met een toonbank. Een doos met een weegschaal en echte gewichtjes. Een poppekleerkast met echte kleerhangertjes.

Catrientje ontdekt al de offeranden, gelegd op het altaar van een laat geboren eenlingetje. Ze vraagt niet naar de herkomst van de schatten. Ze zoekt koortsig naar waren om te wegen. Ze frommelt papier tot propjes. Ze trekt haar pop het jurkje uit om het op zo'n miniatuur-kapstokje te wringen. Ze bekijkt

verrukt het kanten jurkje en de wollen kleertjes, die uit de kamfer komen en wil een bruiloft organiseren.

„En dan word jij misselijk en je moet overgeven en dan komt die aardige juffrouw en die meneer en dan mag je in een auto zitten, maar dan mot je vragen, of ze je meenemen naar d'r eigen huis. Daar ken je dan met je vader wonen.”

Het gestrande kind speelt het spel van haar fantasie. Ze krijgt ruimschoots de tijd om het te spelen, want beneden talen ze niet naar haar, evenmin als zij enige hunkering gevoelt om in de huiskamer te zijn.

Terwijl Catrientje zichzelf in haar berooide leventje verliest, sopt de pleegmoeder een kaneelbeschuitje in de thee en vertelt haar bezoek, dat ze nog helemaal niet wennen kan aan het „vreempie”. Ze is zo anders dan Truusje was.

Wanneer de buurvrouw haar eigen woning weer is binnen-gewipt en tante Hijltje met een veelzeggend „ach ja” de gebruikte kopjes in elkaar zet, herinnert ze zich Catrientje. Zo stilletjes als dat kind op zolder hing. Een stiekem kind. Wie weet wat ze er nu uitvoerde.

Ze gaat de zoldertrap op en als ze ontdekt, wat Catrientje gedaan heeft, staat ze even sprakeloos van schrik. Maar niet lang. Met een kreet van afschuw stort ze zich op het ontstelde kind en koelt haar waanzinnige woede in een regen van slagen.

„Daar... daar... daar... ik zal je leren... ik zal je leren...”

Het aangevallen kind tracht zich te beschermen en gilt in angstig verweer: „'k Heb het gevonden... 'k Heb het gevonden...”

„Daar... daar... daar...”

Tante Hijltje's man vindt het gezin totaal ontredderd. Een vrouw, die nasnikt en kermt in een hysterische huilbui en het kind, weggekropen in een donkere hoek van de gang.

De man, verstandiger dan zijn vrouw, luistert naar haar geklaag en schudt het hoofd.

„Mens, je wordt nog gek. Wat steekt d'r nou in, dat dat schaap speelt met Truussie d'r boeltje?”

„Nooit — nooit — nooit,” gilt de vrouw. „Jij geeft niet meer om Truussie. Jij trekt dat miezerige kind voor.”

„Ik trek niks voor. Je moet redelijk blijven. Wat kan zo'n kind er aan doen, dat ze dat speelgoed vindt?”

„Ze heb op zolder rondgeschuimd.”

Van Egmond haalt het meisje aan tafel. Hij snijdt een boterham in partjes en geeft haar wat warme melk. Hij bekijkt de blauwe plekken op de magere armpjes.

„Als die pleegzuster komt, die d'r gebracht heeft, zullen we d'r maar een eind aan maken,” zucht hij.

„We hebben d'r op proef en we houwe d'r op proef,” zegt tante Hijltje vinnig.

De pleegvader haalt de schouders op en gaat naar de zolder om Truussie's speelgoed weer bijeen te pakken. Hij vindt Catrientje's vestje en legt het apart, maar haar celluloid pop wordt weggeborgen onder het zeil. Wat heeft een man verstand van een pop? Zijn verdriet hecht zich niet aan wat reliquieën. Hij komt thuis en mist zijn kind. Hij komt thuis en vindt een vrouw, die hij niet meer herkent.

Catrientje vraagt niet meer naar de pop. Stil en in zichzelf gekeerd leunt ze in een hoek. Soms ballen kleine vuisten zich in de richting van het grote portret.

„Als ik je krijg. . . . als ik je krijg,” dreigen ze.

Wanneer Martha haar pupil bezoekt, zijn de blauwe plekken verdwenen. Het bloedige litteken in een kinderziel is niet aan de buitenkant te zien.

„'t Gaat hier niet goed,” denkt Martha verdrietig en ze luistert naar het gelamenteer van de pleegmoeder. Later keert ze naar het ziekenhuis terug en belt Walter op.

„Dat experiment met dat kind is geen succes, hoor. 't Ziet er zo kwijnend uit.”

Maar Walter heeft nog heel wat andere objecten dan kinderen met heimwee. Meisjes, belaagd door haar vader en gezinnen, waar vechtpartijen aan de orde van de dag zijn. Catrientje is een kleurloos onopvallend plantje tussen de bloedrode woekering van asfalt-onkruid.

Martha zou het geval wel willen aanpakken, wanneer ze er de tijd maar voor had.

Het leven is te kort om het te belasten met de zorg voor gestrande levens.

HOOFDSTUK XIII

Het voorjaar komt met milde zachte dagen. Maart en April hebben geen spoor van grimmigheid vertoond, maar Mei roert zijn staart en geeft zelfs een witte hoed weg.

Oude levens worden geveld, volgens de tradities van het voorjaar. Kwaad tij voor de grijsheid. De griep viert hoogtij. Het ziekenhuis is tot de nok bezet en de halfzieke verpleegsters lopen door tot ze niet meer kunnen.

De hoofdverpleegster tracht zich te redden met het steeds schaarser wordend personeel. Ze buigt zich tot laat in de avond over roosters en tabellen en als ze juist een amper voldoende bezetting voor zaal en klassen uitgestippeld heeft, moet er weer een verpleegster uit de dienst genomen worden.

Gelukkig draagt de ziekte geen ernstig karakter en blijft Martha zich fit voelen. Nu kan zij zelf invallen voor het zaalwerk, als het nodig is. De witte onpractisch-lange mouwen laten zich wel opstropen.

Jammer, dat de zaalzusters haar blijven zien als controlerend hoofd. Altijd weer merkt ze die gêne en nooit hervindt ze weer de zaal met patiënten, die zich ongedwongen gedraagt. Er is een gereserveerdheid, die het vroegere zaalwerk nu tot een dorre strenge plicht maakt.

De verhouding tussen haar en Esther is strak en koel gebleven. Martha vermijdt alles wat op contrôle kan lijken. Toch blijft ze ook aansprakelijk voor Esthers terrein en als ze bij het opmaken

van de rooster ziet, dat Esther zich voor een dozijn klassiekamers moet behelpen met één zuster, besluit ze ook daar een oogje in 't zeil te houden.

Ernstige patiënten liggen daar overigens niet. Gevallen, die aan de betere hand zijn en observatiepatiënten. Alleen het jonge vrouwtje op de eerste kamer moet vandaag gereed worden gemaakt voor de operatie, die de volgende dag zal plaats hebben. Een appendix, dat niet veel zorgen zou baren, als het vrouwtje haar baby niet verwachtte. Dat maakt de zaak altijd riskanter en geeft gemakkelijk complicaties.

Martha neemt zich voor het vrouwtje nog wat moed in te spreken. Bij het van tafel gaan merkt ze, dat Esther bij de groep is, die nu gaat eten en ze bedenkt, dat een bezoekje bij de patiënte nu mogelijk is, zonder dat haar collega het als een contrôle behoeft te zien.

Emmy Verhulst, het jonge vrouwtje, zit overeind in de kussens en haakt aan een lichtblauw gevalletje. Ze is niet erg geïntimideerd door de naderende behandeling.

„Ha, zuster De Koning, komt u me gezelschap houden? Hoe vindt u mijn anjers? Die heeft Rik al gestuurd voor de operatie. Hij vond, dat ik er vandaag meer van zou kunnen genieten dan morgen.”

„Voelt u zich nog goed?” vraagt Martha en ze strijkt het kindvrouwtje over het bijeengehouden krulhaar.

„Een beetje hongerig en wee. Maar ik ben al blij, dat er geen olie aan te pas behoeft te komen. Zuster Esther zegt, dat ze wel andere middelen heeft voor een reiniging.”

Martha loopt naar het tafeltje en knikt. Op een badhanddoek ligt de spuit al klaar. De fles met de te gebruiken vloeistof staat er naast. Martha neemt het instrument op. Ze behoefde Esther niet te controleren op reinheid. Die werkte wel steriel. Een prima kracht, die Esther.

Gedachteloos draait Martha de fles rond. Hé, waar was het etiket op de fles? Het was toch streng verboden flessen zonder etiket te gebruiken!

Ze neemt de stop weg. Een lichte walm stijgt op. Een dun spiraaltje. Bevreemd ruikt ze aan de inhoud en verbleekt. Maar die lucht, dat was zoutzuur. Hoe kwam dat dodelijk vergif hier?

Martha tracht zich te beheersen en wendt zich tot het vrouwtje.

„Wie heeft alles al zo mooi klaargezet?”

„Dat jonge zustersje, maar zuster Esther zou zelf de injectie geven.”

Met de dodelijke dreiging in haar armen geklemd wacht Martha tot Esther van tafel komt. Zij is nu niet soepel meer. Ze denkt er ook niet meer aan om Esther te sparen. Het gaat nu om het leven van een patiënte, voor wie ze zelf ook de verantwoording draagt.

„Zuster, deze fles vond ik in kamer één naast de spuit op tafel. Waar moest de inhoud voor dienen?”

„Voor een klyasma,” zegt Esther. „Mijn assistente heeft die gehaald.”

„Waar heeft ze die gehaald?”

Esther schouderchokt. Martha's manier van vragen bevalt haar maar matig. Het afgemeten „zuster” evenmin.

„Waar zou ze die gehaald hebben? Van de gewone plaats natuurlijk.”

„Wil je even meegaan naar mijn kamer?”

Onwillig maar toch verontrust volgt Esther haar superieure naar de kleine spreekkamer, die gereserveerd is voor Martha.

„Ruik eens aan deze fles.”

Esther neemt de stop weg en schrikt intens.

„Zoutzuur?” weifelt ze en ze zoekt naar het etiket. Ze tracht zich vlug te herstellen, maar haar stem beeft als ze zegt: „Ik

zou deze vergissing natuurlijk direct gemerkt hebben. Dacht je, dat ik zo maar . . . dat ik zo maar . . . .”

Martha haalt de schouders op.

„Esther, het is voor mij de vraag nog of je de fout zou bemerkt hebben. We werken onder hoogspanning. Was het niet veiliger geweest, als je zelf de fles was gaan halen? Deze vergissing....”

Martha rilt.

„Esther, ik mag er niet aan denken, wat er gebeurd zou zijn, als je die vergissing niet bemerkt had. Dat jonge moedertje en de komende baby waren allebei het slachtoffer geworden.”

„Doe niet zo theatraal,” zegt Esther. „Het is immers niet gebeurd en als het gebeurd was. . . Martha, zo zijn er in de oorlog toch duizenden moeders en kinderen omgekomen.”

Martha kijkt Esther ontzet aan. Ze kent Esther toch voldoende om te weten, dat ze — plichtsgetrouw als ze is — deze vergissing zwaar moet inzien.

„Die leerling mag niet meer werken en Esther,” — ze legt haar hand op de tengere schouder, alsof ze van te voren vergeving vraagt — „ik moet dit rapporteren.”

Esther kijkt haar aan. Alle opgekropte ellende, die deze jonge vrouw ontredderd heeft, breekt zich baan in een kreun: „Ja, ga me maar aanbrengen. Ik ben te veel, ik ben over op deze wereld.”

„Esther, luister eens.”

De verpleegster rukt zich los en gaat weg. Besluiteloos staat Martha naast de fles. Ze neemt die mee naar haar slaapkamer. Ze heeft nog een half uur voor haar dienst officieel begint. In dat half uur zal ze zich bezinnen.

Maar ze wordt geen half uur met rust gelaten. Zaalverpleegsters komen haar waarschuwen, dat de klasse zonder verpleegster is, dat er gebeld wordt op de kamers zonder ophouden en dat de leerling-verpleegster op de gang zit te huilen, omdat Esther onvindbaar blijkt.

Esther onvindbaar! Martha schrikt. Ze heeft verwacht, dat de bestrafte verpleegster weer aan het werk zou gaan. Nu denkt ze aan de wilde ogen in het bestorven gezicht. Ze spoedt zich naar de klasse, stelt de patiënten gerust en helpt waar geholpen moet worden, maar als ze even gemist kan worden, haalt ze de fles zoutzuur en rept zich naar de kamer van de directrice.

Gejaagd doet ze haar verslag. De directrice luistert ontsteld.

„Er is een grote ramp voorkomen,” bekennt ze, „maar je had mij toch direct moeten waarschuwen. Zuster Esther heeft al dagenlang op haar zenuwen gewerkt.”

„Zoals het gehele personeel,” mompelt Martha.

„Zoals het gehele personeel,” knikt de directrice. „Maar Esthers zenuwen hebben zo ondraaglijk veel geleden voor ze hier kwam. Het is nog de vraag, of we geen rekening moeten houden met een totale overspanning, waardoor ze. . . .”

„Denkt u aan. . . . opzet in een soort verstandsverbijstering?” schrikt Martha. „Maar dan is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat ze. . . . stel u voor, dat ze. . . . ze is zo hopeloos alleen.”

„Wij moeten in ieder geval de politie op de hoogte brengen van haar verdwijning. Controleer de kasten in Esthers kamer en kijk, of haar kleren verdwenen zijn.”

Martha gaat naar boven. Ze huivert. Wat zal ze vinden?

Ze vindt niets alarmerends. Esthers kleren hangen ordelijk in haar kast. Alleen de mantel is weg. Schuw kijkt Martha naar de portretten, die op de tafel staan. Lachende kinderen en een gelukkige moeder. Een berooid paar, dat elkaar vertederd aankijkt. Allen omgebracht in een vernietigingslager.

Bewogen kijkt Martha naar het bloeiende forsythia-takje, dat in een vaasje naast de portretten staat.

Maar ze heeft geen tijd zich te laten gaan. Toch bijt weer even in haar hart de ontzetting om al deze dingen.

„O God, wat leven we vlug heen over het leed van anderen.

„Wat doen we weinig, wat hebben we gedaan om die ontwortelden te helpen?”

Ze spoedt zich naar beneden. Op de directie-kamer brengt ze verslag uit. De directeur-geneesheer is ook reeds gealarmeerd. Weer wordt er gesproken over de politie, maar Martha schudt het hoofd.

„Inspecteur Dixhoorn is een vriend van me. Ik ken hem nog van . . .” Ze haalt de schouders op. Het doet er ook niet toe, waar ze hem van kent. „Ik kan hem opbellen en vragen of hij deze zaak zeer discreet en niet al te officieel wil behandelen.”

Walter komt op Martha's verzoek direct naar het ziekenhuis. Hij kijkt ernstig. Hij zal toch de recherche moeten inschakelen. Het meisje is blijkbaar in hoogst overspannen toestand en moet gevonden worden voor er ongelukken gebeuren en hoe kan ze gevonden worden, als ze niet als vermist opgegeven wordt? In ieder geval wil hij haar signalement opnemen.

Het is de portier van het kerkhof, die haar vindt, of eigenlijk is het de portiersvrouw. Ze heeft het tafellaken gespreid en de geurige koffie al ingeschonken.

Die portiersvrouw is een gezellige babbler, die zich niet laat beïnvloeden door de memento mori-sfeer, die om haar huis waart. Ze lacht haar kennissen uit, als die een veronderstelling in deze richting opperen.

„Leven jullie verder van het graf af dan ik?” vraagt ze, als ze haar breinaalden laat tikkelen en een passant in de gaten houdt, wie er het kerkhof op- of afgaat.

Zo tussen licht en donker ligt het kerkhof verlaten. Haar man is in de aula bezig. Ze kijkt naar de klok. Ze kon het hek wel sluiten. De openingsuren van de dodenakker zijn lang verstreken, maar ja, zij kijken nooit zo nauw. De mensen moesten niet het idee hebben, dat ze gescheiden leefden van de graven. Neen, bij

haar kon je de sleutel van het hek halen op ieder uur van de dag, dat ze zelf present waren.

Wanneer ze schommelend naar het hek gaat, tikt haar man op het raam van de aula en maakt een hoofdbeweging in de richting van de graven.

De vrouw trekt haar voorhoofd in rimpels en ziet nu ook het tengere figuurtje, dat over de paden dwaalt. Maar dat kind heeft ze uren geleden al zien komen. Wat zoekt ze hier nog?

De portiersvrouw weifelt even, maar slaat dan met een resoluut gebaar een warme shawl om haar schouders. Dwars over de graven loopt ze naar de late bezoeker, die schuw omkijkt, maar toch blijft staan.

Bevreemd kijkt de vrouw naar het verpleegsterscostuum, dat niet helemaal bedekt wordt door het dunne manteltje.

„Zoekt u een bepaald graf, zuster?” vraagt ze vriendelijk. „Wij kennen hier de meeste graven wel.”

„Graven . . . wat graven! Er zijn geen graven. Ze zijn verbrand en vergiftigd met zoutzuur.”

De portiersvrouw schrikt van de afwezige ogen in het doodsbleke gezichtje.

„Och, heden, het hartje is niet goed bij 't hoofd,” mompelt ze.

„Misschien weggeglip uit een zenuwlijdersgesticht en zich verkleed als zuster. Misschien wil ze zich verschuilen in een grafkelder.”

In een minimum van tijd fabriceert de goedge dikkerd een roman van een inhoud, die wedijvert met een van de beduimelde boeken, die haar man voor haar uit het tweederangs bibliotheekje vist.

Ondertussen heeft ze haar arm moederlijk om de verdwaasde geslagen.

„Ga maar eens met mij mee. Je bent zo koud als een steen.”

In de kamer met het uitzicht op de graven, waar het theelichtje brandt, wordt de kachel opgerakeld en de verkleumde bezoeker

ster drinkt met gulzige haastige slokken van de warme koffie. Ondertussen glipt de vrouw weg om haar man te waarschuwen en de politie te bellen. Zo wordt Walters taak gemakkelijk gemaakt. Zelf rijdt hij naar het kerkhof om de zwerfster te halen. In overleg met de directrice wordt ze teruggebracht naar het ziekenhuis. Ze blijkt alle besef van haar toestand verloren te hebben.

De geneesheer-directeur denkt niet aan volslagen krankzinnigheid. Haar geest is gekrenkt door het jarenlang opgekropte verdriet. Ze zal zich wel herstellen na een lange periode van rust in een of ander herstellingsoord.

Voor alle zekerheid brengt de directrice haar naar de „isoleer” en bezoekt haar daar in tegenwoordigheid van een hoofdverpleegster.

Maar als Esther haar collega ziet, verbergt ze haar gezicht in de handen.

„Ik heb haar toch niet vergiftigd. Ik heb haar kleren niet moeten sorteren.”

Martha wendt zich af. Ze schreit vrij en onbeheerst.

„Trek het je niet al te veel aan,” zegt de directrice. „Esther is totaal overspannen en dan is het een gewoon verschijnsel, dat de patiënten wat agressief worden tegen degenen, van wie ze ’t meeste houden. Esther mocht je altijd graag.”

Esther mocht me graag. Martha herhaalt de vier woorden tot ze haar een obsessie worden.

Ze mocht me graag. Martha denkt aan het vaasje bloemen, dat na de vakantie op haar tafel stond.

In de korte nacht, die de drukke verpleging haar gunt, wendt ze zich om en om zonder te kunnen slapen. Ze vraagt zich af, wat ze voor Esther gedaan heeft. Esther, die als een geestelijk zwaargewonde in het leven stond. Toen het bleek, dat Esther door de gang van zaken geïrriteerd was, heeft Martha zich afgewend en haar ontweken.

Het protest van de naaste, die je moest liefhebben als jezelf. Walters vroegere spot schalt in haar gemarteld hoofd. „Niet heet en niet koud zijn we,” denkt ze. „De noden van onze naasten voelen we niet als een brandende wond in ons eigen leven.”

Ze heeft gefaald als verpleegster en als Christin. Ze is moe, doodmoe.

Er moet een manier zijn om dit alles te ontvluchten, om zichzelf te ontvluchten. Er zijn toch mogelijkheden. Daar is Walter. Daar is . . .

Ze denkt aan het donkere huis met de stroeve oude vrouw en het kind. Ze denkt aan de man en een hunkerend verlangen maakt haar week.

Wanneer ze ingaat op zijn aanzoek, zal ze iets voor anderen kunnen zijn. Haar geduld zal de tegenzin van het huis overwinnen.

Walter zal dan toch moeten toegeven, dat ze Christelijk handelt. Je vrijheid opgeven om zon te brengen in het leven van je naaste.

Ze staat op en in een drang van te moeten handelen schrijft ze een brief. Ze roept de man terug in woorden, waar ze niet naar hoeft te zoeken. Ze schrijft, dat ze zich geen illusies maakt. Dat ze bereid is de taak op zich te nemen, die zwaarder is dan die ze achterlaat, maar dat ze het offer wil brengen voor hem, voor de oude vrouw en voor het kind.

Wanneer zij de brief beëindigd heeft en ze weet, dat ze deze omgeving zal kunnen ontvluchten, voelt ze zich wat rustiger. Ze heeft zich als hoofdverpleegster niet op haar plaats gevoeld en het gebeurde met Esther heeft de maat doen overlopen.

Vermoeid kijkt ze op de klok. Vier uur. Buiten branden de booglampen boven het hek. Voetstappen klikken weg. Een familielid van een zieke, die gewaakt heeft of misschien naar huis gaat, omdat dit waken niet meer nodig is.

Wie zal zeggen wat voor nieuw leed er geboren is in deze nacht? In het nieuwe leven, dat haar wacht, zal ze tenminste niet dag in, dag uit geconfronteerd worden met leed.

Moeder zal nu haar zin krijgen. Er zullen wellicht kinderen komen. Ze is een nog jonge sterke vrouw.

Martha rekt zich uit en kleurt. Een man en kinderen. Ze heeft het goede deel gekozen.

Wanneer De Wit in antwoord op haar schrijven zich haast een afspraak te maken en ze naast hem zit in de voortglijdende auto, voelt ze zich nameloos gelukkig en ze weet, dat ze deze stap ook niet heeft gedaan om een offer te brengen.

Vermoedt Walter wat er in haar omgaat? Hij kent haar als geen ander.

„Weet, wat je doet, Max,” maant hij. „Die noodlottige gebeurtenis met je collega drijft je nu uit het ziekenhuis, maar val je niet van de ene strubbeling in de andere?”

„Een mens is op de wereld om te vechten, Walter,” zegt ze en ze tracht het stralende geluksgevoel voor de inspecteur te verbergen, want ze is eerlijk genoeg zichzelf te bekennen, dat ze deze man alleen aanvaard heeft, omdat ze hem liefheeft en voor zich denkt te winnen.

HOOFDSTUK XIV

„Het is tijd. Wilt u opstaan?”

Zes uur 's morgens is Martha nerveus overeind gekomen, omdat ze dacht, dat de klopp op de kamerdeur voor haar bestemd was. Het hotel is zo verraderlijk gehorig en het sein leek zo op het ongeduldige rammeien van de nachtzuster, als de verpleegsters niet hadden gereageerd op de eerste bel.

Nu voelt ze zich geamuseerd, wanneer de hand vanuit het andere bed haar schouder zoekt om er een waarschuwend drukje op te geven.

„Alsof we op de huwelijksreis van onze zilveren bruiloft zijn,” denkt Martha wat wrang en ze kruipt terug in de warmte van haar bed. Ze luistert naar de geluiden, die tot haar doordringen: de overste, die met allerlei grom- en knorgeluiden zijn krakend bed verlaat om zich in zijn te nauwe badjas te wringen, waarmee hij gewend is over de gang te lopen.

Het uniform maakte ook in dit geval de overste. Martha denkt aan het ongenaakbare gezicht met het onberispelijk geborstelde haar boven de fluwelen uniformkraag; zoveel verschillend van de caricatuurfiguur op afgelopen sloffen, die ze Zondag — wat verlaat — over de gang had zien sluipen.

Zijn vrouw was stukken jonger dan hij en dan was er het zingende jongetje, dat met zijn ouders de kamer deelde. Een militair echtpaar, dat een eigen huis had met alle mogelijke comfort en hier nu al gedwongen een maand of negen door-

bracht, omdat er in dit stadje geen woonruimte te vinden was. Ze weet alles van die twee. Ze kent hun ruzies en hun vertrouwelijkheden. Ze geven zich te veel bloot in de stille hotelkamer van het garnizoensstadje, waar ze vanaf October zo ongeveer de enige vaste gasten zijn geweest.

De overste is klaar met zijn toilet. Hij heeft gegorgeld en de wastafel is met veel geruis leeggelopen. De deur is dichtgeslagen met een plof, zodat Martha trilde in haar bed. Het jongetje is wakker geschrokken. Het geeuwt en begint na een korte pauze te zingen.

Het kereltje kent geen geestelijke liedekens. Het zingt alleen van de beren, die hij broodjes zag smeren en van de drie kleine kleutertjes, die op het hek zaten.

En zijn vingertjes trekken figuren over het behang. Je hoort ze schuiven.

„Stil, Chrisje.”

Chrisje is stil. Alleen het vingertje vervolgt zijn weg over de wand en Chrisje zal nu wel fantaseren over de bezige beren.

Speels klingelen de tonen van het carillon over het oude stadje.

„Veel te speels voor zo'n zinnebeeld van het verleden,” denkt Martha, haar bed uitwippend.

Ze glipt in haar muiltjes en gluurt door de gordijnen naar buiten. Stil en verlaten ligt het pleintje in de kille vochtigheid van de vroege regenachtige morgen.

Groot en massief rijst in het midden de oude kerk en om het plein leunen tegen elkaar de oude huizen met de hoge hardstenen stoepen.

Het kleine gemoderniseerde bakkerswinkeltje verbreekt de sfeer van luifels en getraliede raampjes. Haastig schieten de arbeiders uit de nauwe stegen en sloppen, die uitmondten op het pleintje en wachten op de grote autobus, die log en traag de hoek om komt kruipen om ze op te slokken en naar hun werk te vervoeren.

Het grauwe en eentonige, dat het leven van alle dagen vult met de versleten kaalheid.

Martha kruipt terug in haar bed. En dat was dan haar huwelijksreis: de veertien hoteldagen, die ze bedongen heeft en die ze kreeg in het oude stadje, omdat haar bruidegom hier in dienst gelegen had.

Argeloos als een man kan zijn had hij verraden, waarom hij deze plaats gekozen had: Margot was daar nooit geweest. Margot's schim, die als de paradijs-engel had gestaan voor het heerlijke bergland met zijn besneeuwde toppen, waar ze had willen zijn met hem.

„Daar ben ik met Margot geweest.”

Hij had het niet gezegd, maar ze had de pijn en de onzekerheid gezien in zijn ogen, als ze maar repte over het buitenland.

„Margot is hier nooit geweest.”

Was de herinnering aan Margot de enige poëzie, die in zijn leven was overgebleven?

Ze keek rond in de hotelkamer, die het licht gezeefd kreeg door de verkleurde overgordijnen.

Een hotelkamer, voorzien van alle moderne comfort. Een dubbele wastafel met warm en koud stromend water. Een kostelijk dubbel bed met dekens, licht als dons, en geborduurd linnen.

Ach ja. Maar een ets, die vloekte naast het gekleurde kwart van de serie Lente-Zomer-Herfst-Winter. En een toilettafel, die met een ijzerdraad aan de muur bevestigd was, omdat de vloeren hielden en een fauteuil met franje aan de randen.

Een hardstenen gebouw met verborgen nissen en diepe vensterbanken, dat droomde over de tijd, dat de officieren in statig blauw met rood op de vossenjacht gingen en de rijzweepen zwiepten tegen de leren broeken en hun orgiën van druipend wildbraad vierden in de gelagkamer.

„Zo'n huis moest zichzelf niet overleven,” denkt Martha. „Het

moest niet meer zien, hoe de soldaten nu rondliepen in het stadje met opgestroopte mouwen en vlotte baretten."

„Wat doe je, kindje?"

„Ik soes zo maar een beetje. Ik lig te denken aan. . . . aan. . . ."

Hij buigt zich ongerust over haar heen.

„Martha, denk je aan. . . . Vind je het vervelend, dat we. . . . dat ik. . . ."

„Ssst," zegt Martha en ze legt haar hand op zijn mond. Ze wijst waarschuwend naar de muur.

„Het is al erg genoeg, dat we op de hoogte zijn met hun geheimen," denkt ze. „Ze behoeven van ons niets te weten."

Johan vraagt niet verder. Het jongetje zingt nu vrijmoedig en uit volle borst.

„Zijn moeder is nu in de badkamer," denkt Martha. „Ze is er heengegaan in een roze zijden peignoir met witte kanten. De wereld in een scheefgezakt hotelletje."

„Als ik zo'n jongetje had," denkt ze verder, „zou ik het bij me in bed halen 's morgens. Ik zou hem vertellen van Roodkapje en de wolf en Blauwbaard. Hu, wat zouden we samen heerlijk griezelen."

Als ik zo'n jongetje had. . . .

Gisteren heeft ze begrepen, dat ze geen jongetje zal hebben. Geen meisje ook. Het zou niet goed zijn met het oog op Margot's dochttertje.

„Hij denkt, dat mijn hart zo arm is, dat het geen liefde kan bevatten voor meer kinderen," denkt ze.

„Weet je, Martha, ik had het je misschien vroeger moeten zeggen, maar ik kon toch niet. . . . we waren nog niet getrouwd." Dat had hij gezegd en zij had zich omgewend en gehoord in haar desillusie: „Johan, je leeft misschien nog in een tijd, dat ogen neergeslagen werden, als er een reep kant van een onderjurk te zien kwam, maar de mensheid is vijf jaren door gekropen van ellende, bloed en tranen en mensenvergassing. De

preutsheid is niet meer zo groot. De waarheid tussen twee mensen is van meer belang.”

„Had je graag kinderen van jezelf gehad?”

Martha had geen antwoord gegeven op deze zeer directe vraag, maar ze had voor zichzelf geweten, dat de teleurstelling, die nu haar hart verkilde en die ze om de juist gelaakte kuisheid maar al te graag schoof op het moederverlangen, voortkwam uit de onvoldaanheid van haar lichaam, dat niet tevreden was met een samenzijn, waarin de man niet nieuwsgierig was wat voor weelde ze te schenken had.

Zo zweeg ze dan en beet op haar lippen, die wilden kussen en drukte haar handen ineem, als ze wilden strelen en was jaloers — o God, nu al? — op de vrouw, die zijn lichaam brandend van hartstocht had gekend, waar zij tevreden moest zijn met de kalme passie van een verzadigd man.

Een huwelijksreis naar een garnizoensstadje, dat te druilen lag in een reeks regendagen.

„Wat doet het er toe, waar we heengaan?” had Martha gedacht.

Veertien dagen van ongestoord samenzijn moesten de hemel zelf zijn.

Johan is onderhoudend genoeg. Hij is onuitputtelijk in het vertellen van verhalen uit zijn diensttijd. Iedere korporaal, iedere luitenant, die passeerde, bracht oude herinneringen boven.

Terwijl hij in een fauteuil zit en het scheerapparaat over zijn kaken cirkelt, luistert Martha, liggend met hooggeheven gekruiste armen. Neen, ze luistert niet. In haar hoofd warrelen de gedachten. „Een ongeordende chaos, waar Freud interesse voor zou hebben,” denkt ze geamuseerd.

Wat doet haar man — neen, Margots' man — een moeite om zich een naam te herinneren van de een of andere generaal, die een rol speelde in zijn verhaal.

Welk verhaal? Die blauw-zijden linten zou ze van haar nacht-

pon afdoen als ze thuiskwam. Linten aan je nachtgoed, waar dienden ze voor?

Om los te strikken. . . . om langzaam los te strikken, als. . . .

„Nu ja, het doet er ook niet toe, hoe die vent heette, ik zei...”

Ze had er gedistingeerd uitgezien op de trouwdag. Geen wit bruidskleed, want Margot was ook al in glimmende zijde getrouwd. Wat moest je later ook beginnen met zo'n trouw-japon? Je kon de zij spannen om de wieg, als die nodig was.

Het jongetje van de overste hamert op de muur.

„Wij willen Holland hou-ou-wen.”

Zij hadden Holland ook willen houden. Een nacht in een sloot met Walter; een nacht in een cel — de dood dreigt. Here, als ik gered word, zal ik U mijn leven wijden. . . .

Een belofte in angst gedaan.

Welke rol speelde God in haar leven?

Geen rol! Walter, de heiden, had gelijk, toen hij spotte met haar water- en melkge loaf. Niet heet en niet koud. Geen worstelen met God om je geluk, geen liefde tot je naaste. Je naaste!!! Dat was Esther, die nu in een sanatorium verbleef om tot rust te komen en Catrientje, die er uitzag als een ontredderd achtervolgd diertje, verkwijnend door liefdeloosheid.

„Johan, willen we naar huis gaan?”

„Martha, meen je dat?”

In twee, drie stappen is hij bij het bed en zet zich op de rand.

„Dat zou heerlijk zijn. . . . Maar neen, ik mag dat niet van je vergen. Je had je zoveel voorgesteld van deze veertien dagen. Heb je 't niet heerlijk gevonden hier?”

„'t Was verrukkelijk,” knikt ze. „Maar zie je, ik ken alle etalages van de winkelstraat uit mijn hoofd en het menu van dit hotel ook. Vandaag is het Dinsdag, dus aspergesoep vooraf en dan biefstuk met gebakken aardappeltjes.”

„Weet je wel, dat je er in 't buitenland heel wat voor over zou hebben gehad om die biefstuk te krijgen? Ik herinner me nog

die keer, toen we in Luzern waren. We logeerden in een klein hotelletje. Margot wilde. . . .”

Neen — neen — neen, hij hoefde zich niets te herinneren. 't Ging nu toch om haar belevenissen.

„Zullen we morgen vertrekken? Vind je dan goed, dat ik je nu alleen laat om het een en ander te regelen? Ik moet telefoneren naar huis en naar de fabriek. Ik loop maar even naar 't postkantoor. Er is hier geen cel.”

In een wip is hij aangekleed en verdwenen.

„Nu gaan we naar huis,” denkt Martha. „Naar het huis van tante Mady en het kind.”

Voorlopig verlangt ze er niet naar. Ze zou het liefst eerst een paar weken naar haar moeders flat gaan.

Ach, dat moedertje. Ze zal wel wat wolstaaltjes in huis hebben gehaald om te kunnen beginnen aan babykleertjes.

Tjoeke-tjoeke-tjoeke-boem.

Kinderhanden stompden tegen het behang. Een trein komt aan.

„Mag ik meerijden?” roept Martha, toegevend aan een impuls om haar trieste gedachten te verjagen.

Het jongetje zwijgt. Zijn vingertje dwaalt over de muur.

„Hij is verlegen,” denkt Martha vertederd en ze helpt: „Ben je helemaal alleen?”

Het jochie herwint zijn vrijmoedigheid.

„'k Weet best wie jij bent,” zegt hij. „Jij hebt een roza jurk aan, hè? Een roza met een fijne bloem er op.”

„Mijn kleine ridder,” denkt Martha. „Nu blijkt, dat er tenminste één oog gehad heeft voor de japon, die ik met zoveel zorg heb gekozen.”

„Ik weet best, waar je woont,” zingt het zangerige stemmetje.

„Op nummer twaalf, hè?”

„Durf je wel bij me te komen kijken?” lokt Martha.

„En als mams dan komt?”

„We horen je moeder direct, hoor. . . . Kom maar even.”

Er komt geen antwoord. Een kastdeur kreunt open.

„Ik kan niet bij m'n badjasje. Is dat erg?”

„Helemaal niet,” verzekert Martha.

Een deur gaat open en dicht. Kindervoetjes trippen over de gang en even later staat het jongetje in haar kamer. Klein en tenger is hij in zijn gebloemde pymaatje.

„Woon jij nou hier?”

„Ja, hier woon ik.”

„Met een meneer, hè? Zo'n strenge. Hij leest de courant wel eens als hij eet. Dat mag mijn pappie niet van mammie.”

Hij wrijft zijn ene blote voetje over het andere. Martha slaat de deken terug.

„Wil je even je voeten warmen?”

„Best,” zegt hij, maar de houding die hij aanneemt is gereserveerd. Rechtop en gespannen zit hij op het dek en duwt zijn voetjes in de warmte.

Ach, kereltje, je gereserveerdheid is toch niet bestand tegen de verlokkingen van grote mensen. Een stuk chocolade in een nachtkastje en een verhaal over het land van Gulliver en Tonny — ja, hij heet Tonny — ligt in het holletje van haar arm.

Alle dwergen van Lilliputterland rukken aan. Ze halen dwaze streken uit en Martha's hand dwaalt over het ranke ruggetje.

„Een wonder van God, zo'n mooi kinderlijfje,” denkt ze. „Een wonder geschenk van God. Zou zo'n moeder begrijpen, hoe rijk zij is? Zou ze het dag in, dag uit beseffen?”

„Waren die dwergjes zo klein of zó klein?”

„Ze waren zo klein als . . . als mieren.”

„O, wat klein. Dan kan ik ze nooit zien. Als ze maar wat groter waren.”

„Ze waren als een notedop,” geeft Martha gauw toe.

Natuurlijk, je kon dwergen wel laten groeien en verdwijnen, als het ging om kinderoegen, die gespannen naar je opzagen.

„Tonny, waar ben je?”

Een gebroken droom. Ogen, die zich sperrren van schrik.

„Tonny is hier, mevrouw. Hij komt al.”

Een rank lijfje, dat wegglijpt en zich naar de deur spoedt. Een hoge geaffecteerde stem, die Tonny vraagt, hoe hij het in zijn hoofd krijgt zo maar binnen te gaan bij een vreemde mevrouw. Martha staat op en geeft het plan op om een uitleg te geven. Morgen zal ze verdwenen zijn. Morgen kan de overste op alle uren van de dag en de nacht over de gang dwalen, zonder iemand te ontmoeten.

Morgen zal haar huwelijksreis beëindigd zijn. Morgen gaat ze naar huis.

HOOFDSTUK XV

Johan zal niet dulden, dat in zijn huis Martha een strobreed in de weg wordt gelegd. Als tante Mady blijft volharden in haar makkende onhartelijkheid en het kind deze houding nabootst, zal hij strenge maatregelen nemen.

Zijn bezorgdheid is blijkbaar te voorbarig geweest.

Wanneer de jonggehuwden in de vooravond arriveren, zijn de vazen gevuld met bloemen. De boeketten zijn gezonden door Martha's moeder en Walter en ze zijn welwillend op de feestelijk gedekte tafel gezet.

„Tante Mady heeft de wijste partij gekozen,” denkt Johan tevreden en hij kijkt naar de jonge vrouw tegenover hem, die hem een dekschaal reikt.

Een zachte vreugde vervult hem en hij geeft Martha een knikje. Hun leven zal goed en rustig en prettig worden. Hij heeft het beste deel gekozen.

Met een schokje ondergaat Martha zijn strelende blik. Met de fijne intuïtie van een liefhebbende vrouw voelt ze iedere nuance in zijn uitingen. Als ze wat schichtig naar tante Mady kijkt, slaat de oude vrouw onmiddellijk haar ogen neer, maar Martha heeft toch de smeulende haat gezien, die gloeide in haar blik.

Ze rilt als van koude en kijkt naar het kind, dat na een aanvankelijke belangstelling voor de reis en een uitbundige vreug-

de om het meegebrachte polshorloge teruggezakt is in een onverschillig zwijgen.

Is dat een reactie op haar eigen houding? Heeft tante Mady het meisje geïnstrueerd in lijdelijk verzet?

Ze staat na tafel op en kijkt met een armelijke glimlach naar haar man.

„Als je 't goed vindt, ga ik wat vroeg naar boven. De reis heeft me meer vermoeid dan ik dacht.”

Teleurgesteld kijkt Johan van haar naar zijn kind.

„Ik moet onze koffers ook nog uitpakken. Morgen begint pas de echte gezelligheid, hè Lidy?” weifelt Martha.

„Ik moet toch jaartallen leren,” zegt het kind vlug.

Tante Mady heeft opdracht gekregen de kamer, die De Wit na de dood van zijn vrouw betrokken heeft, voor hen beiden in orde te laten brengen. De afspraak was dat de mahonie lits-jumeaux, die de eerste vrouw naar de zolder verbannen had, beneden gezet zouden worden.

Op weg naar die kamer worden ze tegengehouden door de hoogopgerichte gestalte van tante Mady.

„Ik ben te laat in kennis gesteld van jullie terugkomst,” snerpt haar stem. „Ik heb de kamer niet meer in orde kunnen krijgen.”

„Dan nemen we mijn kamer maar zo in gebruik,” tracht Johan te grappen.

„Die kamer is momenteel leeg.”

Martha werpt een snelle blik op de oude vrouw, die zo hulpvaardig voor hen uitgaat naar de lichte kamer, waarin Johan en zijn eerste vrouw hun geluk hebben beleefd.

„Als jullie voor één nacht hier wilt logeren?”

Johan antwoordt niet en vergezelt Martha zelfs niet tot de kamer. Na een lichte weifeling gaat hij de trap af.

„Je vindt het wel, Martha?”

De jonge vrouw voelt zich verraden en verlaten. Met af-

hangende armen staat ze in de grote kamer, waar tante Mady de vrolijke gebloemde gordijnen toetrekt.

Als gefascineerd kijkt ze naar de haarspelden en kammen, die op de wastafel liggen, naar de zilveren kam en borstel met de vreemde initialen.

De losse spelden en kammen neemt tante Mady weg, als zij ze gezien heeft.

„Die vergat ik nog weg te bergen.”

„Ze heeft het niet vergeten,” denkt Martha. „Ze heeft angstvallig die voorwerpen op hun plaats gelaten. Om mij en om Johan te treffen.”

Tante Mady boekt een volledig succes. Wanneer Johan nerveus en schuw een paar uur later op de kamer komt, vindt hij Martha nog bij de half uitgepakte koffers.

Nadat hij in de badkamer zijn kleren verwisseld heeft voor zijn pyama, zet hij zich op de rand van zijn bed. Hij verschuift het grote portret, dat op zijn nachtkastje staat en drinkt een glas water.

Martha borstelt haar haren en volgt in de spiegel al zijn bewegingen.

„Ik moet vlug naar bed gaan,” denkt ze wanhopig. „De kamer moet donker zijn. Hij moet zich kunnen beheersen. O God, laat hij zich beheersen.”

Hij kan het niet. Ontzet kijkt Martha naar het gebogen hoofd met de voor zijn ogen gevouwen handen. Martha gaat naar bed en trekt het licht uit. Ze kan hier niet troosten en wil het ook niet. Iedere toenadering van haar kant moet hem nu hinderen. Johan begrijpt, dat zijn vrouw onrecht wordt aangedaan bij haar komst in zijn huis. Toch laat hij zich gaan. Tastend gaat zijn hand over het kussen naast het zijne, waar de vrouw ligt, onbewogen met een koude onverzoenlijke blik.

„Martha, vergeef me. . . . Ik heb deze kamer vermeden vanaf het ogenblik, dat Margot stierf. Hier heb ik bij haar gezeten en

gewaakt. Ze keek toen naar dat portret en haar ogen. . . . Ze kreunde omdat ze leven wilde. Hier streed ik met haar in die laatste nacht. . . .”

Martha heeft haar hoofd buiten het bereik van de zoekende hand gebracht. Even denkt ze er aan het huis te ontvluchten. Ze zou welkom zijn in haar moeders flat en hij kon een plaats zoeken in een hotel of ergens in het huis op een divanbed. Wat raakte het haar? Ze voelt geen mededogen. Alleen een kil zelf-medelijden.

Ze denkt aan de vrouw, die alles zo satanisch in scène heeft gezet. Ze haat haar en ze zal niet rusten, voor ze uit dit huis verdreven is.

Maar ze mag niet weten, dat haar opzet geslaagd is. Daarom moeten ze vannacht in deze kamer blijven. Ze moeten deze donkere uren doorworstelen en morgen zal ze haar maatregelen nemen.

„Beheers je, Johan,” maant ze en legt dwingend haar hand op zijn schokkende schouders.

Het snikken bedaart en de uren van de nacht dempen het leed. Ze slapen weinig. Martha tracht in duizend en één gefantaseerde uitvallen tegen tante Mady haar gekwetste trots af te reageren.

Als ze na de doorwaakte nacht het frisse water over haar polsen laat stromen, is alle overgevoeligheid uitgevloeid in een zelf-beklagende onverschilligheid. Ze is in dit huis verdwaald en ze zal er waardig haar plaats innemen.

Maar tante Mady hoeft niet te denken, dat ze met een doetje te doen heeft. Martha, getraind in haar verpleegsterstijd, neemt resoluut de leiding. Ze laat de mahonie ledikanten naar beneden brengen en 's avonds is de kamer van Johan ingericht, zoals het de eerste dag bedoeld was. En passant controleert en verandert ze het menu, dat door tante Mady opgesteld is. De bus-

groenten vervangt ze door verse groenten en de pommes frites, die een vaste plaats innamen op tafel, zullen ontbreken.

„Lidy houdt niet van gekookte aardappelen,” waarschuwt het dienstmeisje.

„Lidy zal moeten leren eten wat goed voor haar is,” zegt Martha en voelt zich in deze rechtvaardige maatregelen een hopeloze bedilster.

Ze gaat door het huis als een vreemde. Tante Mady mag harentwege blijven. Ze zal haar plichten als huisvrouw doen en niet meer rekenen op liefde. De eerste nacht in dit huis heeft haar volledig ontgoocheld. Hier is niets te bereiken.

Trots trekt ze zich terug in een ongenaakbare hoofse vriendelijkheid.

Die vriendelijkheid verdeelt ze gelijkelijk onder haar huisgenoten en niemand kan zich er aan warmen.

Haar man nadert haar met een verlegen berouw. Hij voelt deze eerste nacht als een barrière, die hem en zijn jonge vrouw scheidt.

„Wat is 't hier gezellig, kind,” prijst hij, als een uitbundige voorjaarstooi de oude vazen versiert met een speelse kleurenpracht. Maar Martha reageert met een koel afwerend glimlachje.

Enige maanden verlopen, nog altijd brengen zij hun avonden zwijgend door.

„Hij zal merken, dat ik minder goed luisteren kan dan hij gedacht heeft,” denkt Martha.

Ook het kind doet op een middag een schuchtere poging de tegenzin, die tante Mady kennelijk gekweekt heeft, te overwinnen.

„'k Geloof, dat ik liever hier mijn jaartallen leer,” zegt ze, als ze schoorvoetend de huiskamer binnenkomt.

„Tante Mady zal je niet graag missen.”

„Tante Mady heeft het benauwd.”

Martha staat op. Ze bedankt er voor in dit huis te zitten als remplaçante voor de uren, dat tante Mady moet uitvallen.

„Blijf hier dan maar zitten. Maar ik wilde juist even uitgaan.” Haar fiets voortduwend over het bruggetje, kijkt ze om naar het norske huis. Op de kamer van tante Mady beweegt het gordijn.

„Met die benauwdheid zal 't wel loslopen,” denkt Martha wrokkig. „Voor mijn part legt ze weer beslag op haar pupil.”

Ze is van plan naar moeders flat te gaan, maar ze bezint zich. Ze zal er haar moeder vinden, bleekjes in een stoel geleund en klagend over haar duizeligheid en andere kwaaltjes. Op het moment, dat de pijnen vergeten zijn, zal ze komen met het babyboek en de wolstaaltjes.

„Martha, kijk nu eens, wat een schattige kleertjes. Wat zou het een afleiding geven als ik kon breien.”

En dan na een bevreemde blik van Martha: „Nu ja, ik weet wel, dat je die prulletjes niet in 't voren moet maken. Neen, dat zou zijn, alsof je God verzocht. Maar — met een ondeugend vingerheffen — je hebt er eerder kans op dan op de honderd-duizend, hoor. Is 't niet, mevrouw Van Boetselaer?”

Ja, mevrouw Van Boetselaer vindt het ook. Er volgen verhalen over de dochter en haar kind. Er komen portretten op tafel.

„Ze moesten eens weten,” denkt Martha.

Iedere poging tot toenadering heeft ze na die nacht met een vriendelijk ontwijken bedwongen. Johan heeft haar houding uitgelegd als een gevolg van haar Christelijke levensopvatting, die in de eerste plaats de kinderzegen zoekt en hij heeft berust.

„Maar al te gemakkelijk heeft hij berust,” denkt ze schamper.

„Hij heeft niet geprotesteerd. Hij vraagt alleen gezelligheid voor zichzelf en zijn kind.”

„En die gezelligheid zal ik ze op mijn beurt onthouden,” besluit ze.

Ze geeft een harde trap op haar pedaal en komt bijna in botsing

met een auto, die bij een kruispunt rakelings langs haar heen suist.

De gebiedende stem van een agent roept haar tot de orde.

„Komt u eens hier, dame.”

Inspecteur Dixhoorn, die toevallig het verkeer mee controleert, neemt zijn taak over.

„Laat mij dat varkentje maar eens wassen. Let jij maar op het verkeer.”

Hij neemt Martha's fiets en de agent vindt, dat zijn chef wel wat erg streng tegen die dame optreedt.

Martha speelt haar rol en loopt met een afgestraft gezicht met haar vriend mee.

Wanneer ze de hoek van de straat om geslagen zijn, verandert haar houding. Ze zegt ondeugend: „Ziezo, was dat varkentje nu maar eens.”

Walter schudt het hoofd.

„Ik ben tegen waarschuwen. Als iemand per se in het ziekenhuis wil komen, moet hij dat zelf weten.”

„Die auto reed zo waanzinnig hard.”

Walter laat die auto verder met rust. Hij kijkt zijn vroegere vriendin onderzoekend aan.

„Mevrouw De Wit,” zegt hij, „in onze familie is het de gewoonte vriendelijk te bedanken voor een eventueel gebrachte bloemenhulde. Ik zond je een bloemstuk als een bloemkool en je verwaardigt je niet me persoonlijk te bedanken. Die officiële kaart mag geen naam hebben. Wanneer kan ik een uitnodiging verwachten? De vluchtige ontmoeting met je man op je receptie smaakte naar meer.”

„Je vergeet de Cerberus, die door mijn huis gaat,” tracht Martha te schertsen. „Laten we maar weer eens een ontmoeting forceren op het tennisveld.”

Hij kijkt haar verontrust aan.

„Je ziet er niet goed uit, Max. Die Cerberus gunt je toch je plaats wel?”

„Wees niet bezorgd. Ik handhaaf me wel,” zegt ze en ze breekt het gesprek af. „Dag, dag. Tot op het tennisveld.”

„Morgenmiddag drie uur dan,” roept Walter nog en hij kijkt haar bezorgd na.

Die nieuwbakken echtgenoot had de verplichting te zorgen, dat zijn „nicht” straalde van geluk. Als hij niet wist, wat voor lot hij uit de loterij gekregen had, zou hij — Walter — zorgen, dat hij het te weten kwam, hoe dan ook.

De volgende middag betrapt Martha er zich op, dat ze neuriënd door het huis gaat. Ze kiest met zorg een tennispak: Shorts en een sportblouse. Die shorts kiest ze om tante Mady te ergeren. Ondertussen denkt zij er niet aan ze op straat onbedekt te dragen. Ze loopt er alleen demonstratief mee door het huis, maar knoopt er een wikkelrok over, voor ze op de fiets stapt.

Een band om haar voorhoofd is de enige luchtige hoofdbedekking, die ze zich met de lage haarwring veroorloven kan. 't Is erg heet op deze vroeg-zomerse dag.

Dicht bij het tennisveld merkt ze, dat ze haar racket thuis heeft laten liggen. Ze bekent het schaterend aan de eenzame Roel Sikkema, die haar al zo opgewekt tegemoet kwam, blij een partner gevonden te hebben.

„Niemand aanwezig? 't Is ook eigenlijk veel te warm om te tennissen,” puft ze en ze speurt de weg af, omdat ze Walter verwacht.

Ze knoopt haar rok af en Roel, blij met zijn aanspraak, haalt een verfrissing uit een nabijgelegen tentje.

„Dat verpleegstertje is ontdooid, nadat ze getrouwd is,” denkt de jonge meester in de rechten. „Zo zijn ze. Eerst natuurlijk bang, dat ze zullen verzuren en dan later — als ze een man veroverd hebben — flirten zoveel ze maar kunnen.” Nu, hij is er wel voor te vinden. Hij kijkt met welgevallen naar Martha's

gebruinde benen en waagt het een dronk op haar in te stellen met een eerste teug, die hij uit haar glas neemt.

Martha neemt achteloos overmoedig een teug en klimt naar de jury-plaats om de weg af te kijken.

Wanneer Walter arriveert, bestudeert ze zichzelf juist aandachtig in het spiegeltje van haar poederdoos.

Roel constateert, dat Walter Dixhoorn ook zonder racket is.

Hij meent lont te ruiken. „Een afspraakje, hè en dat terwijl de dame nog bijna in de wittebroodsmaanden is,” grapt hij.

„Sedert wanneer mag een neef zijn nichtje niet meer ontmoeten?” vraagt Walter.

„En sedert wanneer zijn jullie neef en nicht?” schampert Roel.

„Sedert het smeekschrift der edelen of daaromtrent,” spot de ander.

„Dan hoef ik jullie ook niet te chaperonneren,” zegt Roel spijtig en hij verdwijnt handenwuiwend naar zijn two-seater.

Op de soos zou hij eens een boekje opendoen over dat zedige juffertje, dat haar nonnenkleren heeft afgelegd in haar huwelijk; en sigaretten-rokend in shorts rendez-vous geeft aan een verliefde politiemans. De speelman was bij die fabrikant De Wit al gauw van het dak. Enfin, hij zou die twee „sportmensen”, ha, ha, niet vervelen met zijn gezelligheid. Misschien kreeg hij zijn beurt ook wel bij Martha. Dat slag vrouwtjes was niet zo eenkennig.

Leeg en verlaten ligt het tennisveld in de gloeiende zon.

„Idioot van die Sikkema om te komen tennissen,” bromt Walter en Martha krijgt een lachbui om die onredelijke opmerking.

Wanneer die lachbui onbeheerst en lang wordt voortgezet, kijkt Walter haar opmerkzaam aan. Haar gelaatsuitdrukking is niet in overeenstemming met haar uitbundige vrolijkheid, die abrupt eindigt in een lachsnik, diep en zuchtend als na een huilbui.

„Mevrouw De Wit, we verlaten dit slagveld.”

„In je zijspan?”

„Nee, 't zou zijn of je opgebracht werd en je hebt je fiets ook hier.”

Hij kijkt op zijn horloge.

„Ik heb vandaag vrijaf. Ik tuf naar huis om mijn uniform te verwisselen voor een luchtiger geval en jij fietst langzaam naar het cafeetje van Krop.”

Martha wil opstappen, maar haar vriend houdt haar tegen.

„Trek eerst je rok aan. Een getrouwde vrouw zit niet met shorts op de fiets.”

„Wat mij betreft ook geen ongetrouwde vrouw. Ik vergat die rok in mijn verstrooidheid.”

Walter tuft weg en Martha pakt even later haar fiets. De één-armige kobold, die een zomercentje verdient in 't limonadententje, kijkt haar na met een wijsgerig lachje.

Ja, ja, hij kende dat. Vooral niet tegelijk van het veld gaan. Enfin, wat hem betrof, hij zocht zijn romantiek in een beduimelde aflevering van een bloedrood moordromannetje. Een moordromannetje op een moordmiddag. Wel een beetje warm en niet dik van verdienste, maar in ieder geval rustig. Een paar korrels rijst en een matje om op te slapen. Hij begreep de Oosterling beter dan de meeste mensen hier, die naar hun dood jachtten.

In de speeltuin van Krop wacht Martha op haar vriend. Ze moet telkens opstaan om het wegzakkende roestige stoeltje wat te verplaatsen. Wat een armelijke bedoening hier. 't Mocht de naam van uitspanning niet eens meer dragen, zo'n paar stoeltjes in een verveloos prieeltje.

Aan de overkant bevindt zich de eigenlijke speeltuin. Enige kinderen wiegen zich op de schommels, landerig ruziënd om iedere kleinigheid.

Martha luistert naar het kabaal van de jonge stemmen en denkt aan de dag, toen ze samen met Walter een pak illegale lectuur vervoerde en hier een colonne Duitse militairen tegenkwam. Er had een felle wind gestaan en Walter had zich afgewend om zijn sigaret aan te steken.

Eén van de officieren had onmiddellijk geremd. Toen hij bemerkte, dat Walters houding geen demonstratie tegen het gezag was, vervolgde hij zijn tocht en verstijfd van schrik als ze waren, hadden ze hun toevlucht gezocht in dit prieeltje om weer op adem te komen.

Deze herinnering doet haar weer gevoelen, hoe vertrouwd ze was met deze Walter Dixhoorn.

„Ik had zijn voorstel moeten aannemen,” denkt ze. „Mijn huwelijk met Johan is een radicale vergissing. Ik ben daar modern vlug achtergekomen. Liever een huwelijk zonder liefde met een grote L en veel herinneringen samen, dan een liefde met een grote L, geremd door herinneringen, die je partner koestert.”

„Ziezo, hier ben ik. Ik heb al wat koels meegebracht.”

Martha heeft pret om de ouderwetse kogelflesjes.

„'k Dacht eigenlijk, dat die modellen al lang in 't museum stonden in deze Coca-Cola-tijd,” grapt ze. „Ik kan je hier alleen een roestig stoeltje aanbieden, het is jammer van je smetteloze pantalon.”

De inspecteur neemt Martha's geforceerde vrolijkheid niet over. Hij buigt zich voorover en pakt de handen, waarvan de vingers nerveus de roestplekken op de tafel bewrijven. Hij houdt ze gevat in een kalme greep.

„What is the matter, kleine kameraad?”

Haar luidruchtigheid is plotseling verstild onder Walters onverwachte beweging. Ze laat haar handen in de zijne. Even sluit ze haar ogen en buigt ze het hoofd ver achterover om de plotseling opwellende tranen terug te dringen.

„Had je verwacht, dat ik het gemakkelijk zou hebben, Walter?”

„Nee, dat heb ik niet verwacht. Je weet, dat ik een eenvoudiger oplossing voor je leven wist.”

Hij laat haar handen vrij en steekt een sigaret op.

„Daar komen we niet meer op terug.”

„Ach nee, het was mijn bedoeling ook niet er op terug te komen. Ik wilde je er alleen aan herinneren, dat ik je voorspeld heb, dat je moeilijkheden niet gering zouden zijn.”

„Moet ieder tweede huwelijk noodwendig mislukken?”

„Helemaal niet, maar een tweede huwelijk moet evenals een eerste mislukken, als de basis niet goed is.”

„Wat weet jij van die basis?”

Hij geeft haar geen direct antwoord.

„Waarom is jouw huwelijk eigenlijk niet kerkelijk ingezegend, Martha?”

„Het is wel kerkelijk ingezegend, maar niet in 't openbaar. Dacht je, dat het voor Johan prettig was een repetitie te krijgen van zijn eerste trouwdag? Een stralende wit-zijden bruid met boeket en al zijn goed voor de eerste voorstelling. Ik zag er trouwens gedistingeerd genoeg uit, hoor. Gesluierd en wel, al was 't maar met een zwarte lanfer aan mijn reishoedje.”

„Is het huwelijksformulier daar niet voorgelezen?”

„Waar wil je toch heen?” vraagt Martha kortaf en onzeker.

„Ja, natuurlijk is het voorgelezen. Een huwelijk wordt niet gesloten zonder formulier.”

„En een preek kreeg je ook, hè? Een preek met een tekst. Vroeger kreeg je die tekst mee, ingebrand op een keurig stukje hout. Je kon hem dan ophangen. Het is de gewoonte, dat de voorgangers de bruid en bruidegom ietwat kapittelen voor ze de weg beginnen en het is goed, dat de samenvatting van die les vastgehouden wordt.”

„Dat zul jij allemaal weten, heiden.”

„Ik ben wel een heiden, maar geen onwetend heiden. Ik heb je al eens meer verteld, dat ik wel eens verdwaalde in een kerk. Toen mijn verloofde nog leefde, heb ik me serieus afgevraagd, of ik een huwelijk mocht aangaan met een meisje als zij, dat van zeer Christelijken huize was. Zo zocht ik kerken op, waar trouwdiensten werden gehouden en luisterde wat de bruidsparen moesten beloven.”

„En je vond er te veel vroomheid naar je zin?”

Walter haalt de schouders op.

„Die vind je meer in de kerk, maar ik erger me daar minder aan dan je denkt. Ik erger me meer aan de staatsieklere van de bruid en bruidegom, die in de meeste gevallen „koude kleren” blijken te zijn, waarlangs al het gesprokene afglijdt. Vanaf de eerste dag vragen èn bruid èn bruidegom zich hongrig af, wat voor profijt deze veranderde levensomstandigheden wel voor hen opleveren. Martha, als mijn meisje niet gestorven was, dan was ik met haar gehuwd en dan had ik geweten, dat mijn leven van 't begin tot het eind een offer zou zijn geweest. Een huwelijk, gedwongen door fatsoen tegenover haar, maar ik had het niet gesloten om na een paar maanden met een teleurgesteld gezicht rond te lopen.”

„Dus jij vindt, dat ik dit doe?”

„Ik spreek in 't algemeen, Max. Ik trek mijn conclusies, maar ik wil je niet kapitelen. Kan ik het helpen, dat telkens en telkens weer bij mij en bij andere „heidene” de vraag rijst: Wat verstaan jullie toch eigenlijk onder naastenliefde? Je naaste liefhebben als jezelf. Dat is het gebod. Wat komt er in de practijk van terecht?”

Martha staat op. Ze drukt de hak van haar schoen diep in de weke grond en zegt schor: „Ik begrijp waar je heen wilt, Walter, maar dacht je, dat ik het gemakkelijk had?”

„Nu zijn we weer bij de vraag, die je me in het begin stelde, Max. Neen, je hebt het niet gemakkelijk. De Cerberus bewaakt

vermoedelijk je gangen en het kind zal wel geen moeder willen zeggen en je man heeft misschien niet onmiddellijk alle portretten uit zijn eerste huwelijk van de muur genomen.”

Martha denkt aan de eerste nacht in Johans huis. De nacht, die zoveel vernietigde en haar krenkte tot in de diepste vezelen van haar ziel.

„Ach, Walter, er is zoveel, wat niet onder woorden te brengen is.”

„Ja, er is zoveel, maar in nauw verband met het zoëven genoemde gebod staat er: Draagt elkanders lasten.”

„En volgens jou doe ik dat niet.”

„Ik heb het idee, dat je niet getracht hebt enige last op te rapen,” zegt hij hoofdschuddend.

„Jij bent wel vleierend.”

„Dat ben ik nooit geweest, Max. Tegenover jou zeker niet. Zachte heelmeeesters. . . .”

Zij reikt haar vriend de hand zonder hem aan te zien. Stuurs zegt ze: „Je herinnert me aan mijn huisvrouwelijke plichten. Thee schenken voor het gezin. 't Zou kunnen zijn, dat Lidy zich verwaardigt thee met me te drinken.”

Walter kijkt haar na en er is een droeve melancholie in zijn ogen.

„Och, kleine domoor,” denkt hij, „het was zo gemakkelijker en winstgevender voor me geweest om te fungeren als biechtvader en je lieve handen vast te houden, toen ze in de mijne lagen. Maar hoe staat het in de Bijbelboeken? De liefde zoekt zichzelf niet. Ik moest je ogen openen voor het te laat is. Voor je huwelijk gestrand is met dat van talloze anderen, omdat je niet begrepen hebt, dat liefhebben offeren is. . . . Klein ding, waarom moet een „heiden” de wijsheid hebben van jullie Christenen?”

Martha fietst naar huis. In haar is meer verwarring dan ze zich-

zelf wil bekennen. Is zij het, die te kort schoot in tegemoetkoming?

Haar huishoudelijke plichten zijn niet zovele. Ze heeft uiteindelijk de leiding, maar tante Mady trekt aan de touwtjes van het huishouden, dat gesmeerd loopt. Op tijd de markiezen neer, geen minuut te laat weer op. Ze ziet ze ophalen als ze over het bruggetje rijdt.

In de serre zit het kind wat sommen te maken. Dromerig en eenzaam.

Martha schenkt een glas limonade voor haar in en denkt: „Nu straks de jaartallen: Jacoba van Beieren wordt gravin. Wat een waanzin. Daar houden de kinderen zich nog altijd bezig met die kannetjes draaiende, mannen verslijtende burchtvrouwe, wier gebeente sinds eeuwen verbleekt is. De aarde dreigt te vergaan in bloed en vuur en de mens houdt zich bezig met de kleine problemen van het leven, waar hij niet tegen op kan.

Een mens moest toch veel zorgelozer kunnen leven: Pluk de dag, want morgen. . . . wat wacht ons morgen?

In de gemengde gevoelens na een middag, die toch interessant is geweest, wipt ze de trap op om zich te verkleden voor tafel. Ze kiest de blouse, die ze op haar trouwdag gedragen heeft: een gedistingeerde vest-blouse van Zwitserse kant. Ze speldt er een corsage op van vurige rozen. Ze zijn vandaag een half jaar getrouwd. Ze zal het Johan straks met een klein plagerijtje zeggen. Hij zal natuurlijk vragen, waarom ze haar trouwblouse aan heeft.

Neuriënd en vol goede voornemens gaat ze naar beneden en schikt op de keurig gedekte tafel wat bloemen. Als ze de auto hoort, loopt ze de tuin in.

Moe en stoffig komt haar man uit de garage en kijkt haar aan. Er is verrassing in zijn ogen. Zijn eerste impuls is schrik.

„Martha, je bent toch niet jarig?”

Ze legt haar handen op zijn schouders met een lokkend gebaar.

„Waarom dacht jij, dat er iets bijzonders was?”

„Omdat je een nieuwe blouse aan hebt.”

De verkilling, die Martha voelt, weerspiegelt zich op haar gezicht. Ze keert zich om.

„Er is niets bijzonders. Ik ben alleen blij, dat het zulk stralend weer is. Ik heb vandaag getennist met Walter Dixhoorn.”

„Zou tante Mady me nog even de tijd gunnen om me te verfrissen? Ik ben wat laat.”

Zijn scherts valt niet in goede aarde.

„Als ik je de tijd geef, houdt daar alles mee op,” zegt ze half in scherts, half in ernst.

Op haar kamer luistert ze naar het lopen van de waterkraan en bekijkt zich in de spiegel.

„Hij heeft niet eens gezien, hoe ik op mijn trouwdag gekleed ging,” peinst ze. „Het was toch de hoogtijdag van mijn leven en hij heeft alleen maar getracht krampachtig zijn evenwicht te bewaren.”

Ik heb vanmiddag getennist met Walter Dixhoorn. . . .

Het zielig verweer van een gepasseerde vrouw, die haar man aan boord komt met andere mannen, die haar echt of vermeend het hof maken. Ze hoefde er geen zorg over te hebben, dat ze dit middel had gebruikt. Straks zou hij haar wellicht weer vragen, wat ze vanmiddag gedaan had.

Ze gaat naar de eetkamer, waar Lidy al aan tafel zit. Ze neemt de bloemen van tafel en zet ze op de schoorsteen.

„Hè neen, ze stonden zo leuk.”

Spottend kijkt Martha naar het meisje. Nu durft ze los te komen. Tante Mady is niet in de kamer.

Alsof Lidy haar gedachten kan raden, zegt ze: „Tante Mady komt niet, ze heeft het alweer benauwd.”

„Oud nieuws,” schampert Martha en ze concludeert, dat de oude heks wel zal gezien hebben, dat ze haar handen op Johans schouder legde.

Haar man, fris en gebruind, komt opgewekt binnen.

„Tante Mady er niet?” vraagt hij.

„Benauwd,” zegt Lidy.

„Kan onze mams daar nu niets aan doen?” grapt hij. „Ze is toch verpleegster geweest, hè?”

„Mams heeft geen middelen tegen ingebeelde kwalen,” hakt Martha.

Geschrokken kijkt De Wit op. Hij kent deze harde boze stem niet. Straks, als het kind er niet bij is, zal hij vragen of tante Mady het haar lastig maakt. En als dit het geval is, zal hij de oude vrouw verwijderen. Er zijn rusthuizen genoeg.

Er wordt weinig gegeten. De zwoele warmte neemt alle eetlust weg.

In de verfrissende zomeravond zitten ze later bijeen op het keurige gazon. Johan zucht van welbehagen en besluit niet weer over tante Mady te beginnen. De stemming is zo vredig nu.

Martha schenkt thee en sluit de theepot van fijn Saksisch porselein onder de muts, die versierd is met de silhouet-motiefjes, die terugkomen op het theekleed en de tuinkussens.

„Margot had wel smaak,” denkt ze. „Wat was ze een stralende vrouw. Wat moet het erg voor haar geweest zijn, te worden weggenomen uit dit volle rijke leven.”

It is better to have had and lost, than never have had! Het motief voor heel wat ouderwets sentimentele liefdesromans.

Misschien was het wel waar.

Ze denkt aan tante Martha, vaders aangebeden eerste vrouw, wier plaats nooit ingenomen werd. Waren deze vrouwen niet te benijden? Een leven als een sprookjesprinses en dan het einde.

En dan komen de vrouwen zoals moeder en ik: de remplaçanten.

Moeder heeft er genoeg mee genomen. Maar ik zal het niet

kunnen. Ik wil niet tot het overschot behoren. Ik heb mijn recht op geluk en ik eis het voor me op.

„Ik moet er om denken, dat ik morgen een som gelds gireer voor de ontheemden,” zegt haar man. „Hier in de courant. . . lees het maar. Vreselijk moet het zijn om zo te leven zonder huis en haard. Deerniswekkende mensen zijn het.”

Martha neemt de courant zonder te antwoorden, maar ze leest niet. De vredige tuin met zijn rijkdom van geuren en kleuren doet haar bijna lichamelijk pijn. Ze verbergt zich achter de courant, maar nog leest ze niet.

Die ontheemden van alle landen. Wat kan ze voor hen opbrengen? Een vaag medelijden en wat geld. . . meer niet.

„Ik ben zelf een ontheemde,” denkt ze. „Ik hoor bij het overschot met moeder, met opaatje, met Catrientje en haar vader, met tante Mady en met Lidy en Johan, met Esther.”

Ontheemd en overgeschoten. Ze ziet op naar de hemel, die bezaaid is met sterren.

Niet heet en niet koud. Geen ontferming voor anderen en geen lust tot gebed. Alleen een dodelijke vermoeidheid, die je deelt met de mens van deze tijd. Geen jubel meer in je: Kom ga met ons en doe als wij.

„O God, wij leven zonder U, wij Christenen van deze eeuw.”

Mijn ziel kan het „oud vertrouwen” niet meer opbrengen.

Het oud vertrouwen. . . .

En Martha beseft niet, dat in de terminologie van haar klacht is de genade van de gekende weg. Een schaap, dat dwaalt en klaagt zijn Herder te hebben verloren.

Maar dat een wakend Herder bezit.

HOOFDSTUK XVI

Belgerinkel in een stormachtige herfstnacht!

Onraad voor een verborgen onderduiker. . . . een ziekenhuispatiënt, voor wie hulp nodig is. . . .

Martha's hand wrijft over haar voorhoofd en tracht de geluiden thuis te brengen. Haar handen tasten doelloos over het dek.

Johans hand licht de hoorn van de haak. Een schelle stem aan de andere kant alarmeert met vlugge haastige zinnen.

„Ja, ja, we komen.”

„Is het om moeder?” vraagt Martha. Haar stem is schrill en hoog.

Zijn hand legt zich op de hare.

„Kalm blijven, lieveling. Pak het nodige in, dan kun je naar je moeder gaan.”

Martha laat zich uit bed glijden als een slaapwandelaarster.

Lieveling heeft hij gezegd. Lieveling! Met moeder is natuurlijk gebeurd, wat ze al lang verwacht heeft. Een attaque na de eerste lichte vermaning.

„Neem niet te weinig mee, Martha. Je zult wellicht niet zo gauw gemist kunnen worden.”

„Het is een verademing, dat ik ga,” denkt ze. „Een verademing voor hem en voor mij.”

In die verademing word je bezorgd. Je koestert je partner nog zoveel mogelijk.

Ziezo, lieveling, voorlopig hinderen we elkaar niet.

Werktuiglijk pakt ze haar koffertje. . . . Arosa. . . . een opschepperig etiket van een hotel. Daar was het begonnen.

Wat was er begonnen? Er was niets begonnen. Een episode van onverschilligheid van hem, geflankeerd door haat en nijd en wrok van tante Mady. Dat alles eindigt nu met „dag, lieveling”. „Ik kom hier niet meer terug,” denkt ze. „Ik wil hier niet meer zijn. Nooit meer.”

„Heb je een taxi voor me besteld?”

„Maar Martha, ik breng je natuurlijk zelf weg. Je kunt je geloof ik nog altijd niet voorstellen, dat je een getrouwde vrouw bent. Kijk, ik doe een overjas over mijn pyama. Heb je nog iets te regelen voor tante Mady?”

„Nee, niets,” antwoordt ze hard.

Wat zou ze te regelen hebben in dit huis, dat haar vreemd gebleven is? Wat heeft ze uiteraard te maken met die oude vrouw en dat kind van een ander en die man van een ander?

Stil zit ze in de auto. Haar knieën gedekt met een plaid.

„Wat is hij nu bezorgd voor me,” peinst ze.

Nee, nu deed ze hem onrecht. Bezorgd was hij altijd voor haar geweest. Een beleefde bezorgdheid, die je hebt tegenover „de vrouw”.

„Hier ben ik dan op weg naar mijn moeder, die in haar uiterste nood ligt,” denkt ze. „En ik ben bezig met zelfmeditatie. Zo klein kan een mens zijn.”

Kunt gij dan niet één uur met Mij waken?

Het verraad van de mens aan zijn God, aan zijn medemens.

Een man in een pyama onder een jas. Zo brachten de jonge echtgenoten hun vrouwtjes in de nacht naar het ziekenhuis.

„Dag, lieveling, wees sterk.”

Haar tocht heeft niet tot doel een nieuw leven aan de aarde te schenken. Zij vlucht weg uit een dor huwelijk. Ze gaat naar dood en verderf.

„Dag, Martha, wees sterk. Weet je zeker, dat ik niet mee moet gaan naar boven? Wil je liever alleen zijn?”

„Ik bel je wel,” knikt ze. „Houd er rekening mee, dat ik lang weg kan blijven. Deze gevallen kunnen heel lang duren.”

„Je blijft net zolang als je moeder je nodig heeft.”

„Soms duurt zo'n geval zes jaar, soms tien jaar,” denkt ze. „Voor Johan hindert het niet. Tante Mady zal zegevierend rondgaan door het huis. Het kind is verlost van haar tweede moeder.”

„Dag, Martha.”

„Dag, Johan.”

Een snik welt op in haar keel. Ze keert zich om naar de deur van het flatgebouw, die geopend wordt voordat ze gebeld heeft.

En dan is ze vlug op de hoogte van de toestand. De portierster ratelt: „Mevrouw Van Boetselaer kwam me roepe. Ze had uw moeder zo erg hard hore snurke. Ja, ze kon dat niet hore op haar kamer, maar ze was aan de deur gaan luistere, omdat ze vond, dat uw moeder zo vreemd deed gisteravond. De dokter is d'r. As d'r een receppie weg te brenge is, komt u maar. Ja, daarvoor ben u nou in een flat. Voor alles wordt hier gezorgd. Een hoop hande om te helpe. As u me nodig heeft. . . .”

Martha heeft niemand nodig. Medicijnen kunnen niet ingenomen worden door een slappe verlamde mond en de verpleging. . . . Wat betekent één patiënt, één enkele patiënt voor een verpleegster?

„Heeft u uw verpleegsterslinnen maar aangetrokken, zuster De Koning? Ach, wat dom, u is getrouwd,” zegt de dokter.

„Mevrouw De Wit,” helpt Martha.

Mevrouw De Wit, een wapperende fiere vlag op een zinkend wrak. Lievaling. . . . dag, lieveling. . . . Het is uit.

„Rust — rust — rust en wachten wat er verder gebeurt. Ik hoef u niets te vertellen. Bij hartzwakte onmiddellijk waarschuwen.”

„Neen, niemand hoeft me iets te vertellen,” denkt Martha. „Ik wil alleen zijn, alleen.”

De dokter vertrekt en met een zacht lijntje weet ze mevrouw Van Boetselaer ook in bed te krijgen. Een kalmerend middel om de zenuwen te bedwingen.

„Ze voelt ontroering en schrik om wat er gebeurd is,” denkt Martha. „Ze is zelf nog iets ouder dan mijn moeder. Een benige vinger, die telkens klopt op de deur van oude mensen en hen ontreddert.”

„Da’s ook een keiharde,” zegt de portierster tegen haar man. „Nog geen traantje heeft ze gelate. ’t Is toch zeker haar moeder. ’k Heb haar altijd zo’n stuurse verpleegster gevonde.”

Geen traan heeft ze gelaten. . . .

Met droge ogen zit Martha aan tafel en luistert naar de geluiden van dit dichtbevolkte huis. Een tik van de verwarming, wat ver gedempt rumoer. Moeder, die langzaam naar het bewustzijn toekreunt.

Voor moeder is de laatste etappe begonnen. Moeder is inwendig sterk. Nu ze niet door één attaque geveld is, zal ze moeten wachten op de genadeslag. Verdwaasd en invalide. Lachend en huilend zal ze worden als een kind.

Was ze ooit anders geweest dan een groot kind? Martha denkt aan het felle verdriet, dat haar eigen leven ontredderd heeft, toen haar vader stierf.

Zo’n groot leed kan er slechts voor één van je beide ouders zijn. Nu is er alleen het stille verdriet, omdat ik dit lijden moet aanzien en niet kan helpen.

In de rustige verpleging van deze ene dierbare zieke hervindt Martha haar evenwicht, maar haar rust hervindt ze niet. De kleine contacten, die er zijn met haar man, wekken weer onrust.

Er komt een fruitmand, die al het weelderige fruit van de herfst brengt. Donzige vruchten, gebed in vlammend ge-

kleurde bladeren en geflankeerd door bedauwde druiventrossen. Comestibles in blik en fles.

„Voor moeder en dochter”, staat er op het kaartje.

„Een attent echtgenoot, die voor zijn wettige eega zorgt,” denkt Martha in grimmige spot.

Aanvankelijk legt hij geregeld bezoeken af. Martha maakt hem duidelijk, dat iedere vreemde — ze legt de nadruk op het woord — moeder onrustig maakt.

Daarna zoekt hij per telefoon contact, maar Martha zinspeelt op de harde telefoonbel, die haar moeder wakker rinkelt, als ze juist ingedommeld is. Het is een directe leugen.

De catastrofe in haar moeders hersens heeft zo weinig met haar overige lichaamsfuncties te maken. Ze slaapt zo goed. Ze eet weer zo goed. Alleen worden haar kleine onhebbelijkheden niet meer bewust geremd.

Martha geeft toe aan al haar begeerten. Moeder is ijdel? Goed, Martha breit een extra poezelig angora-randje om het donzen bedjasje.

De dochter besteedt buitengewoon veel zorg aan het grijze kapsel van haar moeder en bergt het onder een flatteus kanten kapje. Moeder straalt van trots en stoot ongearticuleerde geluiden uit.

„Zo moet ze zich verheugd hebben in de pijpekrullen van haar kleine dochttertje,” denkt Martha vertederd. „Ze draaide haar haren in vloeipapier en wond de strengen de volgende dag om een stokje. Wat kon ze er over uitweiden. Ja, hoe kon ze uitweiden over de pralerijtjes en onbenulligheden van het leven.” Ze wijst met de linkerhand naar de fruitmand: „Eh... eh...”

Martha plukt de mooiste druiven en voert ze haar. Ze voert haar en bidt haar een allereenvoudigst kindergebedje voor, dat haar gekrenkte brein nog bevatten kan.

„Here, zegen deze spijs en drank... drank... drank...”

dranke . . . ame," brabbelt de verlamde mond en ze kijkt zegevierend.

Zo verschanst Martha zich in haar ziekenkamer. Vrienden en kennissen weert ze. De flat is immers te klein om een ernstige zieke bloot te stellen aan geroezemoes om haar heen.

Walter belt haar op en Martha geniet van de onrust, die om harentwil in zijn stem doorklinkt. Hij zag haar ook niet één keer op het tennisveld en nu had hij ten einde raad het huis maar eens opgebeld. Daar had hij het nare nieuws gehoord.

Kon Martha geen visite ontvangen? Ging ze ook niet uit? O, dat was jammer, erg jammer, want zie je, hij belde niet uitsluitend op om haar stem te horen. Er waren moeilijkheden met dat kleine beschermelingetje van haar.

„Kun je er niet eens heengaan, Martha? Ik ben bang, dat het daar spaak loopt.”

„Je moet me nu met rust laten, Walter. Nu heeft moeder recht op me.”

„Ik bedoel, dat ik recht heb op mezelf,” denkt ze, als ze de hoorn op de haak legt. „Ik wil mezelf zijn en niet lastig gevallen worden voor de belangen van anderen. Ik ben de belofte, die ik mezelf deed, toen Catrientje me zo vertederde, niet nagekomen,” denkt ze later en ze voelt zich schuldig. „Wat deed ik voor de kleine meid?”

Ze breide een vestje en wat poppekleertjes en ging haar weg. Vermoeid haalt ze de schouders op. Een mens had genoeg aan zijn eigen leven in de tegenwoordige chaos. Je moest zorgen, dat je zelf je hoofd boven water hield. Wat kon je je bekommeren om de nood van de naaste? Die kon je nog niet benaderen, als je eigen familie leed.

Daar lag moeder en ze gleed naar de dood. Ziet ze de realiteit van dood en graf, als haar ogen zich sperren in angst?

Ach neen, want de goede hand van de patiënte klemt zich om de machteloze, die langzaam degenereert, om dan vertwijfeld

Martha's sterke vingers te betasten. Ze lijdt onder de geschon-
denheid van het gekoesterde lichaam.

's Avonds, als moeder slaapt, zit Martha aan tafel. Buiten heeft
de nacht de gloeiende herfstkleuren weggedoezeld. Op enkele
plekken lichten ze op onder het helle schijnsel van een elec-
trische booglamp.

Wat geluiden dringen door het raam, dat bij de milde herfst-
temperatuur nog openstaat. Een schaap blaas klagend. Exoti-
sche vogels maken geluiden, die niet thuis te brengen zijn.

Martha kijkt op naar het zwak belichte portret van de vrouw,
die tot een legende werd. Een legende van verdraagzaamheid en
naasteliefde.

„Jij kon gemakkelijk wat van je weelde meegeven aan ande-
ren,“ denkt ze. „Je was een begenadigde vrouw. Je leefde niet
in de schaduw van een ander.“

Moeder had de resten gekregen en ze was er tevreden mee ge-
weest. Ze had rustig geleefd in de slaapkamer van vader en
tante Martha. Heeft vader daar ook zijn onbeheerste buien ge-
had, waarin hij snikte in wanhopige herinnering?

Moeder zal dan wel meegeweend hebben om de vrouw, die haar
zuster geweest was en ondertussen gedacht hebben over de lint-
jes en strikjes, waarmee ze haar kindje en zichzelf zou sieren.

Vader had moeder toegestaan een kind te hebben. Moeder had
uiteindelijk een rijkdom ontvangen, die haar leven gevuld had.
Er volgt een tweede oproep van Walter. Martha blijft op haar
stuk staan. Ze wil niet gestoord worden in haar zelfmeditatie.
Laat Walter zich in verbinding stellen met de vader van het
kind, met de vader, die zijn leven vergooid heeft aan die straat-
meid.

Af en toe dreigt de gedachte aan moeders dood. Niet om het
gemis. Dit lallende, huilende en lachende mens is in wezen al
gestorven. Moeders dood zal haar onherroepelijk terugdrijven

tussen de mensen. Ze is onbemiddeld. Ze zal terug moeten gaan naar het gehate huis.

Ook zal de begrafenisdienst er wel gehouden moeten worden. Hier is geen plaats voor het overdadig drukke ceremonieel, waarmee een mens zijn laatste gang gaat.

Verschrikt schuift ze iedere opkomende gedachte aan die mogelijkheid weer weg. Ze wil haar leven leiden zoals het nu is, stil en ongestoord.

De dominee, die komt, merkt niets van haar nood. Hij komt trouwens voor de zieke en in dat opzicht geeft de zaak niet zoveel problemen. Hij leest een hoofdstuk, hij bidt en gaat hoofdschuddend weer heen.

Martha glimlacht cynisch, als ze er aan denkt, hoe deze jonge — wat verlegen — mens zou reageren, wanneer ze hem plotse-ling aan boord kwam met haar eigen nood.

Hier is een mens, die niet heet is en niet koud voor anderen. Een mens, die schreeuwt naar geluk voor zichzelf. Een hart, dat zich verschanst heeft en doodbloedt in een onverschillig-heid, die kwelt en schrijnt.

Op een middag wordt ze verrast door de komst van de direc-trice van het ziekenhuis, waar ze gewerkt heeft.

„De dokter vertelde me, dat je al zo vlug verdreven werd van huis en haard. Schattig van je om je zo op te offeren voor je moeder. En ook erg menslievend van je man, die je zo maar af-staat. Zou het niet eenvoudiger zijn, als je een zuster nam, die je tenminste 's nachts verving? Je kunt er een krijgen.”

„U weet hoe deze patiënten zich gedragen,” zegt Martha en doet, of ze de onderzoekende blik niet ziet. „Het is beter, dat ik blijf. Zo lang zal het niet meer duren.”

De directrice voelt de pols van de patiënte.

„De hartslag is nog sterk,” zegt ze, als de tussendeur naar de ziekenkamer is afgesloten. „Dit kan nog wel jaren duren. Nie-

mand mag toch van jou vergen, dat je je zo opoffert. Zou er geen mogelijkheid zijn, dat je moeder verpleegd wordt in je mans huis?"

„Moeder en tante Mady in één huis,” denkt Martha en ze rilt. De levensduur, die de directrice nog mogelijk acht voor haar moeder, maakt haar wat rustiger. Het kan zijn, dat ze voor jaren veilig is gesteld. Niemand behoeft zich te bekommeren over haar leven. Ze heeft vrede met dit kluizenaarsbestaan. Ze zal het leiden zolang ze wil.

De naam Esther, door de directrice genoemd, roept haar tot de werkelijkheid terug.

„Esther gaat goed vooruit.”

Op een vraag van Martha antwoordt de bezoeker, dat er geen enkele reden is, waarom ze niet meer terug zou keren in de verpleging. Alleen zou het niet aan te raden zijn haar te laten werken in haar oude omgeving. Ze moest wel naar een ander ziekenhuis.

Martha glimlacht vermoed. Dus een menskind, dat alleen maar flink overspannen was, had haar in dit huwelijk doen vluchten.

Ze brengt de directrice, dankend voor het bezoek, naar de lift. O, ja zeker, ze zou zorgen voor ontspanning. Haar dagelijkse wandelingetje nam ze ook wel. Ja, heus! Mevrouw Van Boetse-laer wilde graag even oppassen en het park was zo dichtbij.

„Anders stel ik me met je man in verbinding, hoor,” waarschuwt de directrice met een ondeugend opgestoken vinger.

En Martha lacht verlegen, zoals een jonggetrouwde vertroetelde vrouw behoort te lachen.

„Zo spelen we comédie,” denkt Martha en ze laat haar moeder een druifje snoepen van een pasgestuurde mand.

HOOFDSTUK XVII

„Zo, kleine meelmuis, nou ben je Zaterdag jarig en nou mot je mijn is zegge, wat je graag wil hebbe. Je ken alles krije, al was 't de helft van mijn koninkrijk.”

„Een zak met Klaas-oompies,” zegt Catrientje gretig. „Voor ieder kind twee en d'r zitte veertig kindere in me klas.”

„Tjonge-jonge, tachtig koekies, da's geen kleinigheid.”

Van Egmond, zich plezierig schurkend in zijn leunstoel, vouwt de courant open en strekt zijn benen uit.

„Ik zal u toffels is opzoeke,” zegt Catrientje gediensig.

Juffrouw Van Egmond ziet met toenemende afkeer de vertrouwelijkheid, die ontstaat tussen Truusse's vader en dat vreemde kind.

„D'r benne nog geen speculaassies,” zegt ze. „We hale gewoon biskwietjes met suiker. Die kreeg Truusse ook altijd mee.”

Van Egmond vraagt afwezig: „Hè, wat zeg-ie?”

Maar hij leest zijn krant zonder op een antwoord te wachten. Hij maakt een grapje met Catrientje, die de grote uitgelopen pantoffels tracht te wringen aan de over-elkaar-geslagen voeten.

„Nee, meid, niet kietele, daar heb ik nooit tege gekend.”

Catrientje laat de tweede pantoffel na de opmerking van haar pleegmoeder balorig op de grond kletsen. Ze wil Klaas-oompies mee hebben naar school als ze jarig is, want ze herinnert zich,

hoe de juffrouw heeft gezegd: „Speculaasjes, die vind ik het lekkerst.”

Ach, die juffrouw, jong vriendelijk onderwijzeresje. Ze heeft van vreugde gekraaid bij ieder snoeperijtje, dat haar voorgehouden werd. „Nee maar, vijgjes? Hoe weet je, dat ik die nou 't lekkerst vind? Kijk nu toch eens aan: wafeltjes, mijn lievelingstractatie.”

Wanneer de klas dan weg was, heeft ze de lekkernijen meegenomen voor de kinderen van haar hospita. O, ze hield van haar klasje, maar niet van het vieze neusje van Jantje en daar moest ze nu altijd aan denken, als ze wilde eten van dat klasse-snoepgoed.

Catrientje adoreert de juf, die wel eens haar jonge sterke handen om het goorbleke gezichtje legt. Klaas-oompies wil ze hebben voor haar of anders wil ze niets.

„'k Zal zelf wel in alle winkels gaan vrage, of ze ze hebbe,” probeert ze nog eens.

„Laat dat maar aan mijn over en bemoei je d'r niet mee. Truusie was lang zo hebberig niet. Die nam mee wat ik d'r gaf. Die was niet zo benauwd, dat ze te kort zou komme.”

Catrientje leunt mokkend en zwijgend tegen de tafelhoek. Als haar vader kwam, wilde ze hier weg en dan zou ze ook d'r pop terugvragen.

„As-ie lelijk gaat zitte kijke, ga je maar naar bed.”

Catrientje zegt haar pleegvader welterusten en gaat naar boven, haar pleegmoeder negerend.

„Is er weer wat met 't kind?” vraagt Van Egmond van achter zijn courant.

„D'r is altijd wat met dat kind,” snauwt de pleegmoeder, „maar jij ziet 't niet.”

„Weet je wat ik wel zie? Dat jij dat schaap niet ken zette.”

„Dat ken ik ook niet.”

„Dan gaat ze 't huis weer uit. Zo gauw als d'r vader komt! En

we probeer 't met geen enkel ander kind meer. Ik begrijp trouwens niet, dat je dit kind niet mag lijde, dat je geen strobreed in de weg legt."

„Dat is 't em juist. 't Is een en al stiekemigheid."

Van Egmond geeft met zijn behaarde hand een slag op de tafel.

„Maar dat zeg ik je, Zaterdag zal ze feest hebbe en ook d'r stukkie speelgoed."

„Dan ga je 't zelf maar kope."

„Kope? Je weet wel, hoe ik daar over denk. 't Is jammer en schande, dat boven de zolder vol speelgoed staat en dat we..."

„Daar blijft ze af."

„Daar zoek ik wat uit en vanavond nog."

„Dan zal ik het zelf wel hale, morgenochtend als het licht is."

„Goed, daar wacht ik dan op."

Na dit twistgesprek valt er een wrokkende stilte, die niet meer verbroken wordt.

Catrientje zit ondertussen rechttop in haar bedje en maakt vlechtjes van de vetertjes, waarmee de ouderwetse tijk om het bed gebonden is. Dat vlechtje hoort aan het hoofd van één van Catrientje's denkbeeldige kinderen. Zes kinderen heeft ze en ze zal aan ieder hoofdje een vlechtje maken. Ze kruipt in bed rond om ze te vinden.

„Ziezo, nou zit jouw hoofd ook weer in de krulle. Voorzichtig gaan ligge, anders is d'r morgenochtend geen aassie krul meer in."

De bandjes aan de kussensloop raakt ze niet aan. Ze heeft voor zichzelf uitgemaakt, dat dat de haren zijn van Truussie.

„Ga jij maar zó slape," snauwt Catrientje. „Nee, niks te pijpekrulle. Me andere kindertjes, die benne lief, maar jij heb altijd wat te mekkere. Hier, hier, hier!"

Ze zet haar nageltjes in de sloop en knijpt — knijpt — knijpt. Dan staakt ze haar wraakzuchtig spelletje en luistert. Alles is stil in de huiskamer. Eerst hadden ze ruzie gemaakt om haar.

Oom Fred trekt toch altijd partij voor haar. Dan maakt hij ruzie met z'n vrouw, maar later maakt hij het steeds weer goed. „We moete 't maar rooie same, Hijltje. 't Leve is nou eenmaal niet gemakkelijk.”

Catrientje spint aan de realiteit haar wensdroom vast. Morgen zou oom Fred zeggen: „En nou ga je Klaas-oompies hale voor dat kind. Jij altijd met je Truussie. Catrientje is lang zo'n stuk sjagrijn niet als jouw Truussie. Neem alle portretten maar van de muur en zet liever pijpekrulle bij Catrientje.”

Wat was 't stil in de kamer. Misschien had oom Fred z'n vrouw voorgoed het huis uitgestuurd en toen was ze maar gauw om Klaas-oompies gegaan. Maar de winkels waren nu toch dicht!

En als ze terugkwam, zou oom Fred zeggen: „Nee, blijf maar buite. Ga maar naar 't kerkeputje, waar je Truussie ligt. Ik rooi 't wel met Catrientje.”

Maar als haar ome nu eens alleen was in de kamer? Dan zou ze op zijn schoot kruipen en hij zou z'n armen om haar heen slaan. Net als vader, die nu alweer zo'n tijd weg was.

Een nameloos verlangen drijft Catrientje het bed uit. Voetje voor voetje gaat ze naar de huiskamer en opent de deur op een kier. Twee harde boze bebrilde ogen houden haar vast.

„Wat mot dat?”

„Een beetje water.”

„D'r staat een kraf vol op je wastafel.”

„Dat was ik vergete.”

Het kind sluipt terug naar haar kamertje. Ze is niet geslepen genoeg om nu ook werkelijk wat te drinken. Ze kruipt haar bedje in en besluit verdrietig maar te gaan slapen.

Maar de pleegmoeder heeft opmerkzaam geluisterd. Ze heeft geen glas horen rinkelen.

„Wat ik je zei. 't Was alleen maar een smoesje om in de kamer te komme. Geen slokkie water neemt ze. Heb jij Truussie ooit hore opstaan, als ze in bed lag?”

„'t Ene kind is 't andere niet.”

„Voor jou wel,” striemt zijn vrouw hatelijk. „Voor jou wel. Als 't bij jou maar een kind is.”

Van Egmond zwijgt. Waarom zal hij redetwisten. 't Eind is een hysterische huilbui van zijn vrouw, die bezworen moet worden met glaasjes water en zenuwtabletten.

„We zijn allemaal bij elkaar maar ongelukkige stakkerds,” filosofeert hij zuchtend. „'t Hele mensdom. In ieder geval zou ik er Zaterdag maar een gezellige dag van make.”

Juffrouw Van Egmond is geen onmens. Ze vecht met zichzelf om haar tegenzin tegen dat kind, dat eigenlijk alleen maar een niet loslaten van haar gestorven lieveling betekent, te overwinnen.

Wanneer Catrientje naar school is, klimt ze naar zolder en haalt het speelgoed van Truusje te voorschijn. Dat betekent, dat ze in een toch al schrijnende wond vitriool giet. Het fornuisje met de pannetjes, waarin Truusje haar krentjes opzette; het winkeltje, waarin nog wat rijstkorreltjes achtergebleven zijn.

„Neen — neen — neen.”

Vanmorgen is Truusje's moeder van goeden wille, maar ze kan geen enkele reliquie van het dode kind missen. Als ze het zeil weer dichtslaat, glijdt Catrientje's pop uit de hoop speelgoed.

Juffrouw Van Egmond schaamt zich nu toch even. Ze heeft haar pleegkind beticht van slordigheid en onverschilligheid. Ze heeft haar steeds Truusje's netheid voorgehouden. Truusje, die nooit een pop op straat zou laten slingeren.

De gêne van de vrouw duurt niet zo lang. Ze vindt uitvluchten genoeg. Zo'n kleine stiekemerds als dat schaaft is. Ze had zich toch kunnen verdedigen.

Nog drie dagen resten er voor Catrientje jarig is. Tijd te over om wat poppekleertjes te breien: een mooi jurkje bijvoorbeeld. Juffrouw Van Egmond neemt zich voor een nieuw winkeltje in

de stad te gaan kopen en meteen eens te kijken naar speculaasjes. Neen, zij is geen onmens. Een hele middag en avond offert ze aan haar pleegkind. Het is alleen maar jammer, dat ze het offer zo bewust brengt en het 's avonds onder de aandacht van haar man brengt.

„'k Heb me een blaar op mijn hiel gelope om nog speculaasjes te krije en 'k heb een aardig stukkie speelgoed voor haar op de kop getikt. Ze mag nog drie vriendinnetjes vrage ook.”

Van Egmond rekt zich behaaglijk uit en strijkt zijn vrouw over het grijzende haar. Zouden eindelijk de rust en de vrede in huis terugkeren, die Truusje voorgoed meegenomen scheen te hebben?

„Je bent een goed wijf,” zegt hij. „Een goed hart heb je. 'k Ben blij, dat je wat voor dat kind begint te voele. 't Is ook maar een stakkerd.”

Juffrouw Van Egmond knijpt haar lippen vast oopen. Er was maar één stakkerd en die lag in de kou en in de regen buiten op 't kerkhof. En een vreemd kind zat op haar plaats en genoot van de warmte en de koestering van haar eigen vlees en bloed.

De pennen tikkelden, het poppejurkje groeide: een roze streepje, een blauw streepje.

Maar een lege plaats was verre te verkiezen boven de zorg voor een vreemd pierig kind, waar geen kleur of heerlijkheid aan was. . . .

Een roze streepje. . . . een blauw streepje. . . .

Catrientje heeft niet lang getreurd over het gemis van haar pop. Ze heeft een pleegkind gevonden. Ze beschouwt het eigenlijk niet als haar kind. Het is een zusje, dat groter is dan zijzelf. Ze heeft lange blonde krullen, bijeengehouden met een lint. Ze draagt het cape-je van bont, dat gekocht is in de modezaak, die haar schatten van hermelijn en fluweel uitspreidt op wit velours.

Als Catrientje naar school gaat, zet ze haar zusje tegen haar bed, want zitten kan ze niet.

„. . . en gekke streken dat dat kind uithaalt,” moppert juffrouw Van Egmond tegen haar buurvrouw. „Daar vind ik me een wasstamper voor haar bed. Zo'n ouderwetse wasstamper. Ze had een handdoek om het handvat gebonde en eentje om de steel. 'k Heb hem teruggezet in de schuur. Maar de volgende dag stond-ie er weer. Ja, mens, 't is een brutaaltje. Wat mijn Truussie was, die. . . .”

Door het gemompel van Catrientje heeft juffrouw Van Egmond nu wel begrepen, wat de stamper voor haar betekent. En wanneer het streepjurkje klaar is, wordt de stamper weer weggehaald en wanneer Catrientje wakker wordt op haar verjaardag, zit haar hervonden kind op een stoel voor haar bed.

Ze kijkt er naar of het een vreemd stuk speelgoed is. Ze gaat rechtop in bed zitten en wrijft zich de ogen uit.

„Waar kom jij vandaan?” vraagt ze. „Ik dacht, dat je dood was. Ik heb al een ander kind. Een zussie van me. Ik heb d'r gisteravond pijpekrulle gezet.”

„. . . en toen had ik me uitgesloofd om die pop helemaal an te klede en ze taalde er niet naar,” zal juffrouw Van Egmond later vertellen. „Ze laat de pop zitte en haalt ijskoud die stamper weer uit de bijkeuke. Ze bond brutaalweg weer een theedoek om de steel. Een goede theedoek. Dat was koppigheid tegenover mij. De aardigheid was er voor mij toen al lang af. 'k Had nog wel speculaasjes gehaald.”

Catrientje staat op de stoep van de school. Ze heeft een morgen beleefd, die een glorie werd. Ze heeft op een bankje mogen staan en er is voor haar gezongen. Juf heeft weer gezegd, dat ze speculaasjes het aller-allerlekkerst vond en nu staat ze

op de stoep van de school en herinnert de drie uitverkoren mak-
kertjes nog eens aan het feest bij haar aan huis.

Leentje Kruif, Sofietje van Geuns en Annemieke Stevens. Voor
èchte vriendinnetjes heeft het stille kind nooit veel aantrek-
kingskracht gehad. De uitgenodigden zijn de kinderen, die 't
dichtst bij haar zitten. Ze heeft blijkbaar een goede slag ge-
slagen. De drie uitverkorenen bieden tegen elkaar op met gulle
beloften.

Het stuk chocola, dat Catrientje zal krijgen en dat „zó” groot
is — de armpjes worden gespreid —, wordt overtroffen door
het prentenboek, dat Annemieke voor haar heeft en dat vol
met fijne verhalen staat.

Als ze 's middags voor de deur staan met kleurige jurkjes en
opgestreken vlinderstrikken, is 't stuk chocola gekrompen tot
een hazelnootreep en 't prentenboek is een grauwig vodge, be-
drukt met reclame. Maar Catrientje merkt het niet eens.

De vriendinnetjes schuifelen eerst bedeesd de gang in, maar ze
worden vrijmoediger, als ze met Catrientje alleen zijn. Ze wil-
len de pop zien, die groter is dan Catrientje zelf en die blonde
pijpekrullen heeft en die alles kan.

O, 't is goed, dat de stamper weer in 't schuurtje staat en de
vochtige kwalijk riekende theedoek in de wasmand ligt. Nu kan
Catrientje vertellen, dat haar kind dood is. Zo maar opeens ge-
storven. De kleine handjes worden berustend gespreid.

Dood? Annemieke haar opoe is ook doodgegaan. En toen waren
er rijtuigen met paarden bij.

Van de fantasie naar het spel: il n'y a qu'un pas.

Wanneer juffrouw Van Egmond na een half uur binnenkomt
met de vier glazen limonade en de vier macaroniekoeken, ziet
ze Catrientje's pop liggen in een kartonnen doos.

„Een deksel?” vraagt de pleegmoeder argeloos. „k Zal zien of
ik er eentje vinde kan.”

„'t Zijn nette kindere en ze spele rustig,” denkt ze, als ze de

verfomfaaide doos verwisselt voor een keurige schoenendoos met deksel. „Gaan jullie de pop opberge?”

Annemieke vangt Catrientje's waarschuwende blik. Iets in Catrientje zegt haar, dat ze dit spel alleen moeten spelen.

Opnieuw alleen wordt de opvoering voortgezet. De doos wordt op de stoel geschoven en een doek wordt er overheen gespreid. Drie er achter geplaatste stoelen vormen de rouwstoet. Het keurige voorkamertje wordt onttakeld voor de begrafenis.

Op de stoelen zitten de kinderen en het jarige Catrientje bouwt met een nagemaakte, maar ernstig gemeente droefheid na: „En nou ben ik me Truussie kwijt. Nou ken ik geen pijpkrulle meer zette.”

De vriendinnetjes nemen het rouwbeklag over.

„Wat zijn ze nu opeens wild,” denkt juffrouw Van Egmond, die in de keuken boterhammen met jam besmeert.

Met het broodmes nog in de hand loopt ze het gangetje door. Aan de ingang van de kamer staat ze en hoort het geklaag. Het parodiaal rouwbeklag om Truussie, dat onmiddellijk verstomt als ze zich laat zien.

„D'r uit,” sist ze, „allemaal me deur uit. En met jou . . . lelijk klein ondankbaar serpent zal ik straks wel afrekene.”

Drie kleine kleutertjes schuifelen met gebogen hoofden naar de gang. Ze helpen elkaar de kleren van de kapstok nemen. Ze gaan door de deur, die wijd opengehouden wordt. Juffrouw Van Egmond staat met het lugubere mes in haar hand in de deuropening als een engel der wrake.

Op straat zullen ze wel loskomen. Zullen ze wel zeggen, dat die moeder van Catrientje een engerd is, een echte engerd en dat ze gewoon begrafenisje speelden en meer niet.

In het keurige voorkamertje van Truussie's moeder is ondertussen de hel losgebroken. De hel van jaloezie en opgekropte nijd en onrecht, een kind aangedaan.

Catrientje rekt af met Truussie en met haar moeder. Ze slaat

met haar kleine vuisten het glas stuk van het portret van het kind met de pijpekrullen en gilt: „Daar, daar, daar.”

Het drama duurt niet lang. Het eind is een hysterisch gillende vrouw, tosnellende burens en een klein bewusteloos meisje, waaruit het leven wegebt met het bloed uit het doorgesneden polsje.

„Moeder,” fluistert ze en niemand weet waar haar hunkering naar uitgaat. Naar de niet gekende eigen moeder of de moeder met de blauwe schort en de koestering, die andere kinderen kennen.

Het drama van juffrouw Van Egmond en Catrientje heeft zijn luguber slot gevonden.

HOOFDSTUK XVIII

„Hoe kom jij hier?”

Walter Dixhoorn staat hoog opgericht in de deuropening van de flat.

„Voor een inspecteur van politie openen zich alle deuren. Wil je soms mijn legitimatiebewijs zien?”

„Mijn moeder wil geen vreemden bij zich hebben.”

De houding van de patiënte logenstraft onmiddellijk de bewering van haar verpleegster. Ze steekt haar vrije hand uit en trekt de inspecteur naar zich toe. Ze houdt hem haar wang voor, zoals ze dat doet met de dokter en de directrice van het ziekenhuis: wezenloos en kinderlijk.

Walter kijkt weifelend naar Martha.

„Geef haar haar zin maar.” Na een voorzichtige kus zal een beverige huilbui volgen.

Martha zet zich vermoeid aan tafel.

„Dat is 't eind van een mensenleven, Walter. Wat verdwazing en dan het graf.”

„En dat zeg jij, Martha, jij, die gelooft in de wederopstanding des vleses?”

„En een eeuwig leven,” prevelen Martha's lippen werktuiglijk. Bevreemd kijkt ze de inspecteur aan, die is blijven staan. Streng en onderzoekend blikken zijn ogen in de hare. Als ze wil opstaan om thee in te schenken, houdt hij haar wat hardhandig terug.

„Martha, het is tijd, dat iemand jou weer eens de waarheid zegt. Hier ben je heengevlucht in zelfbeklag en meditatie. Je hebt je opgesloten om je patiënte te verplegen en dat is je goed recht. Maar dacht je, dat je mij kon wijsmaken, dat er geen half uurtje had kunnen overschieten om eens te gaan onderzoeken, hoe het met dat kleine stakkerdje van die varensgezel gesteld was?”

„Ik zal gaan kijken,” zegt ze onderdanig. „Mevrouw Van Boetselaer wil dan wel zolang oppassen. Ze zit ook bij moeder, als ik me wat vertreed.”

„Ik weet niet of het nog nodig is, dat je het kind bezoekt, Martha,” zegt hij en zijn stem is donker en droef. „Gisteren is de kleine meid naar 't ziekenhuis gebracht. Polsslagader door-gesneden.”

„Wat zeg je, zelfmoord? Dat kleine kind?”

„Indirecte zelfmoord, maar voor ons blijft de verantwoorde-lijkheid tegenover haar vader. We hadden naar haar moeten omkijken.”

„Je hebt me vaak genoeg gewaarschuwd, het is mijn schuld,” zegt Martha.

Walter is — zoals altijd — onmiddellijk vertederd als Martha zichzelf beschuldigt.

„Jij hebt je zieke moeten verplegen. Maar tracht nu nog te redden wat er te redden valt. Ga eens naar 't ziekenhuis.”

„Wil je geen thee?”

„Dank je, ik heb dienst. Ik was bang, dat je van anderen zou horen wat er gebeurd was. Je zou zo geschrokken zijn.”

De weldadige bezorgdheid van een man, die je liefheeft.

Martha staat voor haar oude makker en legt haar handen tegen zijn borst.

„Het was een vergissing, Walter. Het was allemaal een ver-gissing. Ik had. . . .”

De inspecteur legt zijn handen om haar gezicht.

„Je huwelijk met De Wit was je vrije keus, mijn. . . . mijn zus-tertje. Make the best of it.”

Martha's lippen beven. Ze weet Walters kus nog op haar voorhoofd, als zijn motor al lang is weggeraasd.

Een vergissing, een wanhopige vergissing had ze begaan.

De herinnering aan Catrientje damt haar zelfbeklag af. Ze neemt maatregelen. Ze haalt mevrouw Van Boetselaer, die zich met een airje van gewichtigheid aan het bed zet. Mevrouw kon wel net zolang weggaan als ze verkoos.

Het bezoek aan het ziekenhuis duurt maar kort. Toch blijft Martha lang weg. Ze heeft tijd nodig om zichzelf te hervinden. Hoe zal ze verder kunnen leven, als dat kleine zwak ademende mensenkind sterft?

Stil en wit heeft ze het in het bedje zien liggen. Het dik gezwachtelde polsje, waardoor het leven bijna weggeëbd is, is hoog geheven. „Haar leven hangt aan een zijden draad,” heeft de directrice gezegd. „Hoe komt het, dat je zoveel belang in dit kind stelt? Het is toch geen familie van je?”

„Nee, het is geen familie van me,” zei Martha, „maar als ze beter wordt. . . . als ze aan de betere hand is. . . . Nee, als ze vervoerd kan worden, moet ze bij mij komen in mijn. . . . in moeders flat.”

„Krijg je 't wat eenzaam met je patiënte, mevrouw?” plaagde de directrice.

Martha ging niet in op de scherts. Als een slaapwandelaarster loopt ze nu terug en als ze bijna thuis is, verandert ze van richting en loopt naar het park.

Nee, nu niet direct naar boven, naar het gehuil en gelach van de verdwaasde patiënte. Ze moet zichzelf hervinden. Ze staat voor de afrastering en kijkt naar de uitheemse dieren. Vreemdsoortige schapen. Witte en zwarte.

„Ik ben Gods zwarte schaap geweest. Ik heb mezelf tot Gods zwarte schaap gemaakt,” denkt ze droef. „Ik ben gederailleerd.

Mijn leven ligt in scherven en ik kan alleen nog krammen en lijmen.”

Maar in een helder licht ziet ze plotseling, h e ze dat zal kunnen. Ze ziet de weg voor zich. Ze zal voor moeder zorgen, zolang het nodig is en Catrientje zal ze bij zich houden. Ze zal in de flat blijven met het kind en er zelf de kost voor verdienen. Ze zal de wijk ingaan.

„O God, laat Catrientje leven, laat me iets goed kunnen maken.”

Wanneer ze boven komt en hoort, dat haar man gebeld heeft, grijpt ze zelf naar de telefoon en draait zijn nummer.

„Is alles bij het oude, Martha? Heb je niets nodig?”

„Ja, alles bij het oude,” antwoordt ze, maar in haar hart is de zekerheid, dat ze een andere weg zal inslaan. Ze zal niet meer teruggaan naar tante Mady en de man van Margot met zijn dochtertje. Ze zal hier blijven en werken voor degenen, die haar werkelijk nodig hebben.

HOOFDSTUK XIX

Langzaam keert het leven terug in Catrientje's bloedeloze lichaampje.

„Het kind moest nu toch langzaam aan reageren op de interesse, die de druktemakertjes om haar heen voor haar hebben,” denkt de directrice.

Catrientje heeft belangstelling voor niets en voor niemand. Stil en schuw ligt ze in haar propere bedje en kijkt naar de pop, die toebehoort aan 't ziekenhuis en die echt kan drinken en slapen. Een ouder patiëntje demonstreert op verzoek van de zaalzuster al de functies van de kleine robot.

„Kijk nou is, meid, ze heb echt d'r luiert nat gemaakt.”

De kentering, waarop de directrice wacht, komt pas als ze Martha voor de eerste keer herkent. Een warm rood overbloost het gezichtje en ze strekt de handjes uit.

De eerste gelispelde woorden striemen Martha.

„Waar was-ie zo lang gebleve? Ben je d'r nou eindelijk? Hoef ik nou niet meer terug naar Truussie d'r huis?”

Martha legt voorzichtig haar handen op de verbonden handjes.

„Je mag bij mij komen. Bij mij in huis.”

„Bij jou?” Catrientje sluit haar ogen om deze goede tijding te verwerken. „Meen je dat echt? Neem-ie me mee?”

„Nu nog niet, maar zo gauw je vervoerd mag worden, kom ik je halen.”

De directrice acht het een vreemde gril van haar vroegere verpleegster, maar ze accepteert het aanbod gaarne. Er is altijd plaats te kort in dit huis der smarten. En het zal die kleine furie stellig aan niets ontbreken. Daar kent ze Martha wel voor.

Nog geen week later wordt Catrientje naar de flat gebracht. Een slaapplek is er eigenlijk niet over, maar wat nood! Wat pullmankussens gelegd op een paar gemakkelijke stoelen vormen een prinselijk bed.

De zorg, dat haar moeder tegenstribbelend zou reageren, is overbodig geweest. Mevrouw De Koning, die in haar reacties niet meer te volgen is, wil de hele dag wel wuiven tegen Catrientje en rust niet voor ze haar gekust heeft.

Martha heeft nu druk werk met de dubbele verpleging. Catrientje is nu zo ver, dat ze rechtop in haar bedje kan zitten en vanuit het raam kan kijken naar de dieren, die huizen in het park. Ze schatert van de lach, als het zwarte schaap zo dicht bij het hek komt, dat ze het goed kan zien.

„Van dat schaap worden nu de zwarte sokken gebreid,” grapt Martha. „De sokken van vader Van Egmond.”

Vader Van Egmond. . . . Catrientje schudt heftig haar magere kopje, als Martha vraagt of hij niet eens naar haar mag komen kijken. Ze heeft de man, die al maar draait met zijn pet in de handen, al zo dikwijls teruggestuurd.

Hij heeft Martha een verklaring willen geven, hoe dit alles kon gebeuren. Hij heeft zijn vrouw willen vrijspreken zonder Catrientje aan te klagen.

„’t Zijn allebei stakkerds, zuster,” heeft hij gezegd. „Als ’t kind me niet meer zien wil, moet u haar dat zakkie snoepjes maar geven.”

„Het kind en ik zijn allebei slachtoffer geworden van een herinnering, die verafgoot werd,” denkt Martha. „Maar ’t wordt nu goed voor ons. Wij hebben nu elkaar.”

Haar man toont — als hij komt — niet de verwondering, die Martha verwacht heeft. Ze kan ook niet weten, dat Walter Dixhoorn naar het fabriekskantoor is gegaan en De Wit in een lang en ernstig gesprek heeft voorbereid op Martha's patiëntje. Zelf heeft ze hem met een enkel woord gesproken over haar nieuwe taak. En dan grapt hij door de telefoon: „Nee maar, nu kom ik eens kijken, hoor. Die flat van jou wordt een klein ziekenhuisje. Ik mag je toch zeker wel een klein beetje helpen, zuster Nightingale? Of vergeet je, dat ik met je getrouwd ben? Waarom heb je mijn auto niet voor de kleine meid gerequireerd?”

Catrientje herkent De Wit niet, als hij komt. Ze kijkt met grote verwonderde ogen naar het meegebrachte speelgoed en schudt het hoofd, als hij vraagt of ze dan helemaal niet meer weet, dat ze in zijn auto gezeten heeft.

„Je hebt veel te veel meegebracht,” vindt Martha.

„Je vergeet, dat zij de aanleiding was van onze eerste ontmoeting,” zegt Johan.

De woorden vinden geen weerklank meer in Martha.

„Het is te laat,” denkt ze. „Ik weet nu, dat er in zijn hart geen plaats is voor mij. Ik ben voorgoed uitgedreven en ik wil niet meer terug. Ik wil zelf zorgen voor dit kind. Buiten dit huis is er geen plaats voor haar en ook niet voor mij.”

De problemen, die er rijzen, dringt ze onmiddellijk terug. Daar is de vader, die zijn kind zal opeisen zo dikwijls hij aan de wal is. Daar is haar moeder, die nog heel lang kan leven en die haar verpleging niet kan missen. Daar is ook haar man, die zal willen hebben, dat ze als zijn vrouw in zijn huis zal recipiëren.

„Als quantité négligeable,” denkt ze in wrange zelfspot. „Mijn man zal er van opkijken, dat ik de wijk inga.”

Dan komt de nacht, waarin één van haar problemen wordt weggenomen. In haar lichte waakzame slaap wordt ze gewekt

door een onheilspellend benauwde snorkende ademhaling. Er is geen twijfel mogelijk. Moeder heeft een nieuwe attaque.

Hoewel ze er van overtuigd is, dat de wetenschap hier niets kan doen, waarschuwt ze toch onmiddellijk de dokter. Hij voorspelt het einde en ze brengt de nachtelijke uren wakend door. Tegen de morgen komt er herkenning in de starre ogen.

Speurt Martha ook stervensangst in de tastende vingers, die angstig de verlamde rechterhand betasten?

Ze neemt de zoekende gekromde vingers in haar jonge sterke greep en bidt: „Onze Vader, Die in de hemelen zijt. . . .”

Voor Martha het gebed beëindigd heeft, gebeurt het wonder, stamelen de lippen, die maandenlang geen woorden vonden: . . . „in Uwe handen. . . . bevel. . . . bevel ik mijn geest.”

„Amen,” fluistert Martha en ze blijft nog minutenlang zitten als de ademhaling bij de stervende geweken is.

Het mysterie van het sterven. . . . de ziel die vlood. . . .

„Er is geen tijd om nu te mediteren,” denkt Martha. „Ik moet voorbereidingen treffen voor de begrafenis. Ik wil moeder zelf afleggen en zorgen, dat het kind niet beangst wordt door de confrontatie met de dood.”

Werktuiglijk belt ze haar man, belt ze Walter.

Ze komen beiden en haar man schudt het hoofd, als ze met de ondernemer de begrafenis wil regelen.

„Je hebt het moeilijk genoeg, Martha. Laat die regeling maar aan mij over. Geef me alleen maar een lijst met de namen van je kennissen en verwanten. En laten we dan samen de inhoud van de advertentie verzorgen.”

„Geen rouwbeklag, maar wel bloemen,” beslist Martha. „Moeder gaf nooit haar wens in dezen te kennen, maar ik weet, dat ze het prettig gevonden zou hebben. Moeder hield van eerbetoon.”

Er is geen schamperheid in haar stem. Ze spreekt over haar

moeder als over een kind, waar je zeer toegeeflijk voor moet zijn.

Wordt de uitvaart van een mens zo gemakkelijk geregeld? Martha leest de sobere advertentie in de courant. Geen rouw-beklag. . . .

Maar verder krijgt haar moeder al de eer, die ze zou gewent hebben. Bloemen, veel bloemen.

Het stoffelijk overschot is op een discrete wenk van het bestuur van het flatgebouw overgebracht naar de rouwkapel in het ziekenhuis. Johan aanvaardt deze oplossing.

Op de dag van de begrafenis ligt de dode vorstelijk opgebaard. De kransen en bloemen zijn op de baar geschikt.

Martha moet wel koud en ongevoelig lijken, terwijl ze als eerste de laatste traditionele ommegang om de kist maakt.

„Is er nog iemand, die de overledene wenst te zien?”

Ja, er zijn nog mensen, maar Martha ondergaat niet de minste ontroering als ze een laatste blik werpt op het verstilde doden-masker.

Eigenlijk is ze ook niet aanwezig bij deze laatste gang. Ze loopt tussen vader en moeder in en ze slaan beurtelings de arm om haar heen. Van wie houdt Martha het meest? Zeg het eens, Max? Houd je van mij niet een tikkeltje meer?

„Van tante Martha, die dood is,” had ze dan gezegd en stellig had het ouderpaar niet geweten in hoe grote moeilijkheid ze hun kind hadden gebracht.

Van tante Martha houd ik het meest. De vlucht naar de afwezige derde, die altijd aanwezig was geweest.

Tante Martha . . . vader . . . moeder . . . Ook deze tragedie was nu beëindigd. De levens waren voorbijgegaan.

. . . . Wat hier krank is, zucht of kwijnt,

Zal daar fris en bloeiend wezen. . . .

Wat schiep een mens zich een problemen. Die problemen losten

zich op, moesten zich oplossen in deze ene wetenschap: geborgen in God.

Als dit alles maar leefde in je. Als je hart maar niet zwaar als een steen in je borst lag.

Een kist, bedolven onder de bloemen. Een kist, die langzaam wegzakt om de omstanders niet te kwetsen. Kerkhofgrond, die knerpt onder je voeten. Een arm, die je steunt, de arm van een vreemde, die zich in je leven gedrongen heeft en die veel relaties heeft meegebracht om met je te gaan achter moeders baar.

En dan . . . het slot in de aula van het kerkhof, waarvan je zelf een afkeer hebt, maar waarbij je handen moet drukken.

„Gelukkig, dat uw moeder niet lang geleden heeft.”

„Ach ja, wat is het leven van een mens kort.”

Wat onverschillige gemeenplaatsen en een hoofs afscheid. De hoge hoeden gaan weer op.

Dan terug naar de flat, terug naar Catrientje, terug naar moeders herinneringen, die nu geen dienst meer doen: moeders gebloemde peignoir en de roze muiltjes.

Je man, die de drukke vermoeiende dag zo kort mogelijk wil maken.

„Zal ik morgen terugkomen, Martha?”

„Morgen niet . . . overmorgen . . . neen . . . neen . . . een dag later nog.”

Hulpeloos kijkt de jonge bleke vrouw op naar het gezicht, dat tot haar overgebogen is.

„Vandaag over een week kom ik met je praten, Martha,” zegt hij met rustige stem.

Een week respijt. En dan de onherroepelijke scheiding.

Martha gaat terug naar het kind, dat de verbonden handjes op haar schouder legt.

„Nou zijn we fijn saampjes, hè tante Martha? Nou gaan we hier fijn saampjes wonen.”

„Zo'n bloedje toch,” beklagt mevrouw Van Boetselaer. „Ze heeft geen idee, dat u getrouwd is.”

Mevrouw Van Boetselaer . . . de mensen, die om haar heen zijn en belangstellend toezien, wat er nu gaat gebeuren.

Het moest een mens niet zo moeilijk gemaakt worden te doen wat hij onherroepelijk doen moet.

HOOFDSTUK XX

Het geldt hier een onderlinge afspraak. Martha moet tijd hebben om zichzelf te hervinden na al die afmattende dagen.

Maar dan komt haar man op bezoek. Hij komt als Catrientje slaapt. Hij zet zich tegenover Martha en legt zijn handen op haar handpalmen, die leeg en berooid naar boven gekeerd op de tafelrand steunen.

„Hij zal zeggen. . . . en dan zal ik antwoorden. . . .”

Martha heeft eindeloze gesprekken gevoerd. Eindeloze gesprekken, waarin de vragen en antwoorden zo vlot kwamen.

Maar het begin van de ontmoeting is zo heel anders dan iemand verwachten kon.

Johan zegt: „Nu kom ik je halen. . . . mijn vrouw.”

Mijn vrouw!

Martha laat haar hoofd zinken op zijn handen, die de hare omvatten en snikt als een kind haar wensen uit.

„Ik wil. . . ik wil hier blijven. Ik wil niet weg. Ik wil het kind bij me houden. Ik kan niet terug.”

In het voorbereide program stond, dat De Wit berustend zijn hoofd zou buigen en zou antwoorden: „Dat besluit vind ik goed. Ik zal je helpen je zaken te regelen.”

Maar de werkelijkheid is weer anders. Haar man loopt om de tafel heen en staat nu naast haar. Hij drukt haar hoofd tegen zich aan.

„Je moet terugkomen, Martha. Wil je terugkomen? In de afgelopen weken heb ik begrepen, wat je bent gaan betekenen voor mij en mijn kind en voor mijn huis.”

„Een flinke huishoudster!” Martha’s stem klinkt schrill en hoog en vreemd.

„Ik houd van je, Max,” zegt De Wit en hij gebruikt voor ’t eerst de naam, die haar vader gebruikte en waarmee Walter haar altijd noemt.

„Maar je eerste vrouw . . . Margot . . .”

„Stil,” zegt hij en hij legt zijn hand op haar mond. „Er zijn dingen, die we zelf niet peilen kunnen. Ik weet nu, dat ik van je houd op een goede eerlijke manier en ik heb je nodig. . . . Lidy heeft je nodig.”

„Lidy . . .” Er komt afweer in Martha’s stem.

„Je zult haar niet veel veranderd vinden,” zegt hij. „Ze zal nors zijn en koel, want ze wil zich niet blootgeven, maar wat is je mening hierover?”

Hij neemt twee tekeningen uit zijn portefeuille. Tekeningen, die van talent getuigen, maar die ook spreken van angstvallig verborgen gehouden liefde: Een jonge vrouw, die uit een auto stapt, welke het nummer van De Wits wagen draagt en een kamer, versierd met bloemen en planten en onder die tekeningen woordjes geschreven, woordjes in een eindeloze variatie: mams . . . mams . . . mams.

„En tante Mady?”

„Tante Mady gaat het huis uit. Zo gauw ze vervoerd kan worden, gaat ze naar het ziekenhuis.”

„Is ze dan ziek?”

„Ja, ze is nu echt ziek,” knikt hij met een glimlach. „Gewrichtsrheuma.”

Martha staat op en gaat naar de kast, waar haar verpleegsterskleden hangen.

„Gewrichtsrheumatiek, dat is een pijnlijke geschiedenis, Johan. Ik zal. . . .”

„Morgen. . . . morgenochtend kom ik je halen,” zegt hij zacht.

„Wil je nu wel terugkomen, Martha? Wil je 't nog een keer proberen? Ik heb zoveel begrepen, nadat je was weggegaan. . . . Ik heb ook lang gesproken met inspecteur Dixhoorn. Hij beweert een ongelovige te zijn, maar de dingen, die hij zegt. . . . Ik heb me diep geschaamd als Christen.”

Na de blijdschap komt een schrik in Martha's ogen.

„Catrientje. . . . ik moet Catrientje verplegen.”

„Catrientje nemen we bij ons in huis. Het is niet de eerste keer, dat ze in mijn auto zal rijden.”

Kan het zo licht zijn in het hart van een mensenkind? Kan het zo licht zijn in een trieste herfsttijd met ontploffingen van H-bommen, waarvan niemand de uitwerking meer kan berekenen?

Martha gaat als in een droom door de flat. Ze vertelt Catrientje van het speelkameraadje, dat ze zal krijgen in het huis, waarin ze allemaal samen zullen wonen.

„Mijn vader ook. . . . als hij komt?”

„Een probleem. . . . het eerste nieuwe probleem dat rijst,” denkt Martha.

Neen, ze zal niet wandelen op rozen. Er is geen toverstaf, die alles veranderd heeft.

Ze beseft dit ook, als ze Lidy links en onwennig naar Catrientje ziet kijken, als ze de amper uitgestoken hand neemt. Een kind, dat zich verschanst.

„Wat moeten we doen met het meubilair van deze flat, Martha?”

„Verkopen, Johan. Alles verkopen. De herinneringen, die me lief zijn, heb ik meegenomen. De portretten gaan mee in de auto.”

Neen, er is geen toverstaf, die alles veranderd heeft. Tante

Mady kijkt haar wrokkig en boos aan en slaakt overdreven pijnkreten, als Martha haar met zorg verpleegt. Wat zou het haar taak vergemakkelijken, als ze de oude opstandige vrouw in een tehuis bracht, waar ze goed verzorgd werd.

Wat zal het haar veel strijd kosten deze eenzame verbitterde vrouw met zorg te omringen, als liefde en geduld haar weerstand niet kunnen breken.

„Lidy's vader lijkt wel gek om nog een kind in huis te halen,” grauwt ze. „Waar moet het slapen?”

„Op onze voormalige kamer,” beslist De Wit en neemt Martha mee naar de grote slaapkamer, waarin de smalle kinderbedden de grote ruimte niet vullen.

„De kamer is erg groot,” weifelt Martha.

„Op den duur misschien niet,” zegt Johan en hij slaat zijn arm om haar heen. „We hopen samen toch kinderen te krijgen.”

Martha durft niet te vragen, waar hun slaapkamer zal zijn. Ze hoeft het ook niet te vragen. Haar man neemt haar mee naar de lichte tuinkamer en staat er rustig en beheerst. Martha staat met neergeslagen ogen in deze kamer vol herinneringen.

Het portret van haar man en Lidy staat nu op Martha's nachtkastje. De ramen naar de tuin staan open. Johan laat haar in kies begrip alleen.

Martha gaat naar het raam en kijkt de tuin in, waar de herfst zich uitleeft in een spel van vlammende kleuren en kruidige geuren.

Dan buigt zij het hoofd.

„Help me, God en volbreng het wonder, neem mijn stenen hart weg en geef me een vlezen hart, een hart dat bereid is mijn naaste lief te hebben als mijzelf.”

„Er is telefoon voor u, mevrouw.”

De stem van Walter Dixhoorn, die belet vraagt.

En een stem, die hem plagend terechtwijst en vraagt sedert

wanneer het gebruikelijk is, dat een neef belet vraagt, wanneer hij bij zijn familie wil aanwippen.

Telefoon — de huisbel — de zieke. . . . een huis vol plichten.

Maar een hart, warm van geluk en liefde, en handen, die gereed staan de last op te nemen.